

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

VRSTE NASILJA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Završni rad

Kandidat: Admirela Botonjić

Mentor: Prof.dr. Hašim Muminović

Sarajevo, januar, 2018. godine

ZAHVALNICA

U svom radu želim da se zahvalim svom mentoru prof.dr Hasšimu Muminoviću za nesebičnu i stručnu pomoć od samog početka realizacije ovog rada. Njegova stručna a prije svega i izvanredna ljudska toplina me vodila ka istraživačkom cilju ovog mog magistarskog rada.

Zahvaljujem se i dragim asistentima doc. Dr. Emini Dedić Bukvić i dr.Sandri Bjelan Guska na nesebičnoj pomoći tokom čitavog studija.

Veliko hvala mojim dragim prijateljicama Ameli Čosić i Amini Zagić koje su stalno bile pri ruci dok ja nisam mogla dolaziti iz Sanskog Mosta, one su obavljale zadatke za mene.

Hvala posebnoj osobi koja je uvijek bila tu za mene i dijelila sva moja raspoloženja i pomogla mi da završim ovaj dio mog školovanja a to je moja mama Ismeta. Ima još jedna osoba koja bi bila jako ponosna na mene a koja nije tijelom tu ali je uvijek bila i bit će uz mene a to je moj rahmetli „tajo“.

I na kraju, želim se zahvaliti svom bratu Admiru, majki Havi, didu Ibrahimu i mami naravno na beskonačnoj ljubavi, podršci, strpljenju i u financiranju ovog mog magistarskog rada.

SADRŽAJ:

UVOD.....	6
METODOLOŠKI DIO RADA.....	8
Cilj istraživanja	
Problem istraživanja	
Zadaci	
Hipoteze	
Metode i instrumenti	
1. TEORIJSKI DIO RADA.....	13
1.1. Definisane osnovnih pojmova.....	14
1.2. Šta je to nasilje.....	15
1.3. Nasilje u školi.....	15
1.4. Nasilje među djecom.....	16
1.5. Vrste nasilja.....	18
1.5.1. Fizičko nasilje.....	18
1.5.2. Psihičko nasilje.....	19
1.5.3. Seksualno nasilje.....	20
1.5.4. Socijalno nasilje.....	21
1.5.5. Nasilje putem interneta.....	21
1.5.6. Zanemarivanje djeteta.....	23
1.6. Uzroci nasilja nad djecom.....	24
1.7. Posljedice nasilja nad djecom.....	25
1.8. Karakteristike nasilne djece.....	27
1.8.a. Kako prepoznati dijete –nasilnik.....	28
1.8.b. Koja su djeca koja trpe nasilje.....	30
1.8.c. Uloga djece koja promatraju nasilje.....	31
1.8.d. Razlike između dječaka i djevojčica.....	31

1.9. Metode rada u prevenciji nasilja.....	32
1.10. Uloga škole u zaštiti djece od nasilja.....	34
1.11. Važnost uloge nastavnika kao nosioca promjena.....	36
2. EMPIRISKI DIO RADA.....	39
2.1. Rezultati istraživanja.....	40
2.2. Interpretacija analize istraživanja.....	100
2.3. Diskusija.....	104
ZAKLJUČAK.....	106
PRILOZI.....	109
LITERATURA.....	119

UVOD

UVOD

O nasilju u školama mnogo se govori u posljednje vrijeme. Društvo u kojem živimo pokazuje nasilje u porastu, da nasilje u školama nije nova pojava, samo se posljednjih godina sve više pažnje pridaje tom fenomenu. Povećana tolerancija i smanjena osjetljivost na nasilje dodatno doprinose stvaranju dječijeg okruženja ispunjenog nasiljem.

Školskim zadirivanjem i ponekad okrutnim dramama iz školskog dvorišta bavili su se uglavnom učitelji ili školski psiholozi. Mijenjanjem društvenih normi mijenjalo se i shvatanje agresivnog, nasilnog i neprihvatljivog ponašanja među djecom i vršnjacima. Neki od odgovora leže u genetici a i u otuđenosti roditelja od svoje djece. Neki stručnjaci tvrde da se najveći uzrok nasilja može naći u porodici, te da je upravo ona klica svega.

Porodica je prva socijalna sredina u koju dijete dođe nakon rođenja. Tu započinje njegov rast, razvoj, učenje i sticanje različitih znanja i ponašanja. Roditelji imaju ogromnu ulogu, jer predstavljaju model ponašanja svom djetetu. Svakako da će nasilje u porodici, kao oblik ponašanja doprinjeti nasilnom ponašanju kao prihvatljivom obliku ponašanja. Kod neke djece se javi potreba da budu nasilna, jer ne znaju da je takvo ponašanje loše. Oni prosto oponašaju svoju braću, sestre, roditelje, ili pak, ljude kojima se dive. Neka djeca ne znaju za bolji način da komuniciraju sa okolinom, odnosno vršnjacima. Također, teška ekonomska situacija, nezaposlenost, uzrokovale su frustrirajuću i napetu atmosferu u porodicama. Roditelji su frustrirani i to iskaljuju na svojoj djeci, a da posljedica vjerovatno nisu ni svjesni.

Svi ovi faktori mogu uticati na smanjenju sposobnosti uspješnog učenja u školi i povećati vjerovatnost povećanog nasilja djece u školi koje može negativno uticati na njihov uspjeh u školskom učenju.

U istraživanju koje su 2003. godine provele određene nevladine organizacije u BiH, uz podršku Save the Children Norway se navelo da postoji maltretiranje od starijih vršnjaka, gdje je svaki peti žrtva maltretiranja. U Tuzlanskom kantonu, na inicijativu Udruženja Vijeća škola i roditelja, u 2006. godini sprovedeno je istraživanje sa učenicima V, VI, VII razreda osnovnih škola. Rezultati su pokazali da je 65% djece koja su učestvovala u istraživanju bila izložena nasilju od strane druge djece.

Nasilje među djecom je u porastu. Međutim mnogi incidenti nikada nisu prijavljeni.

Prvi razlog zbog kojeg se nasilje ne prijavljuje je strah. Djeca se boje prijaviti nasilje učinjeno nad njima, kako se ono ne bi ponovilo u još težem obliku. Drugi razlog za neprijavljivanje nasilja jeste nepostojanje senzitivnosti za prepoznavanje ponašanja kao nasilnog.

Treći razlog je taj što u mnogim zemljama ne postoji povjerenje u institucije, kojima bi se mogao obratiti pojedinac nad kojim je izvršeno nasilje.

Mediji lako i na različite načine plasiraju nasilje u različitim oblicima, tako da i sama djeca postaju vrlo neosjetljiva na nasilje. Veoma često su spremni na ispoljavanje neželjenog ponašanja naročito u školama. Vjeruju da mogu koristiti silu na najmanju provokaciju.

Zbog specifičnosti našeg društva i situacija u školi zainteresovala sam se o problemu nasilja među djecom, pa tako da ćemo putem ovog istraživanja nastojati naći odgovore na pitanja: ko vrši nasilje nad učenicima, na koji način se to nasilje manifestiralo, koga djeca poznaju da su žrtva nasilja, kako učenici reagiraju kada vide nasilje prema svojim vršnjacima, kako nasilje reflektuje slabiji uspjeh u školi, kako se nasilje sprovodi kroz nastavu, kako se nasilje odražava na sposobnost uspješnog učenja i motivaciju učenika i ko je prema mišljenju učenika najodgovorniji za pojavu nasilja u školi?

Ovaj rad treba poslužiti kao poticaj za druga slična i sveobuhvatnija istraživanja koja će dovesti do konkretnih promjena, u vidu pokretanja inicijativa za edukacije nastavnika i stručnih saradnika o nasilju među djecom.

Dakle, vršnjačko nasilje moguće je suzbiti provođenjem odgovarajućih mjera, a blagovremena identifikacija i evidencija problema je osnovni uslov planiranja mjera intervencije i njihovog usmjeravanja na rizične grupe.

METODOLOŠKI

DIO RADA

METODOLOŠKI DIO ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja, problem, varijable, metode i instrumenti

Cilj ovog istraživanja je bio istražiti odnosno utvrditi vrste nasilja kojima su izloženi učenici u osnovnoj školi i njihova učestalost doživljavanja nekih oblika nasilnih ponašanja od školskih vršnjaka s obzirom na spol i demografsko porijeklo i u kojoj je mjeri ono prisutno.

Problem istraživanja

Definirani su sljedeći problemi ovog istraživanja: Ispitati koliko su djeca upoznati sa oblicima nasilja u našem društvu. Ispitati da li su nastavnici upoznati s uzrocima i posljedicama vršnjačkog nasilja.

Zadaci istraživanja:

1. Ispitati koje su to vrste nasilja kojima su izloženi učenici u osnovnoj školi u odnosu na spol.
2. Ispitati koje su to vrste nasilja koje se vrše nad učenicima u osnovnoj školi u odnosu na demografsko porijeklo (urbano/ruralno).
3. Ispitati koje su to vrste nasilja kojima su izloženi učenici u osnovnoj školi u odnosu na uzrast učenika.
4. Utvrditi koji su pojavnici oblici vršnjačkog nasilja najzastupljeniji u osnovnoj školi.
5. Utvrditi koje oblike vršnjačkog nasilja učenici najčešće ispoljavaju u osnovnoj školi.
6. Ispitati karakteristike i obilježja pojedinih vrsta nasilja koje se vrše nad učenicima.

Hipoteza istraživanja:

S obzirom na cilj ovog istraživačkog rada, glavna hipoteza bi glasila:

Pretpostavlja se da se da su zastupljeno psihičko, fizičko i emocionalno nasilje u osnovnoj školi.

Podhipoteze:

- Pretpostavka je da djeca nemaju dovoljno saznanja o oblicima nasilja, da su učenici nad kojima se vrši vršnjačko nasilje najčešće muškog pola, te da je u najvećoj mjeri prisutno fizičko kod dječaka a psihološko kod djevojčica.
- Pretpostavljalo se da su učenici u urabnim sredinama skloniji nekoj od vrsta nasilja u odnosu na ruralnu sredinu.
- Pretpostavljalo se da su najzastupljeniji vrijeđanje i spletkarenje.
- Pretpostavlja se da su najčešći oblici vršnjačkog nasilja koji se ispoljavaju u osnovnoj školi fizičko i emocionalno-psihološko nasilje.
- Pretpostavljalo se da su karakteristike fizičkog nasilja direktni fizički napad na žrtvu. A psihološki verbalni odnosno isključenje iz grupe društva.

Varijable:

Istraživanje je krenulo s nezavisnom varijablom vrstama nasilja u osnovnoj školi i s nezavisnom varijablom spol, uzrast i demografsko porijeklo.

Metode i instrumenti

Deskriptivna metoda – temelj je našeg istraživanja, zato što nam je polazište postojeće stanje pojave nasilja u školi. Na koji način se definira, percipira i klasificira nasilje, te koji oblici i uzroci nasilja u školama, su dva pitanja na koja ćemo dobiti odgovore koristeći se ovom metodom.

Servej-metod ili empirijsko- neeksperimentalna metoda, ovom metodom, ne samo u nastavi, već i u cjelokupnoj pedagoškoj teoriji i praksi ćemo sakupljati činjenice, uspoređivati, analizirati i sintetizirati osnovne rezultate.

Anketni upitnik

Najpouzdanijom metodom za procjenjivanje vršnjačkog nasilja smatra se istraživanje pomoću upitnika na uzorku od djece jer omogućava djeci iskreno progovaraju o vlastitim iskustvima. Dodatna prednost ove metode jeste vremenska i financijska ekonomičnost. Upitnici se popunjavcaju skupno tokom školskog sata što omogućuje relativno brzo prikupljanje podataka. Međutim ova metoda ima nedostatke i ograničenja. Ispitivanje upitnika tokom časa može se utjecati na to da se djeca mogu biti bojažljiva i nedovoljno anonimna i ne odgovarati iskreno na pitanja. Također, učenik može prestatu slobodno da ispunjava upitnik kad god poželi jer se može prisjetiti loših iskustava.

Anketu smo koristili za masovno prikupljanje činjenica i mišljenja. Koristeći se ovom tehnikom ćemo na brži način doći do odgovora koja su neophodna da bi dobili sliku o trenutnom dešavanju u školi. U ovom istraživanju korišten je upitnik kombinovane forme (upitnik mješovitog tipa). Te potrebe ovog istraživanja sastavljen je upitnik zatvorenog tipa u kojem su ispitanici uz pitanja ponuđeni odgovori. Prvi dio pitanja i na jednom i na drugom upitniku se odnosila na uzrast ispitanika, spol, rod, sredini u kojoj žive, zatim, slijedila su pitanja vezana za nasilje, šta je nasilje, koji oblici nasilja postoje. Upitnik je anonimna.

Da bi se pristupilo istraživanju bilo je potrebno, prije svega, obezbijediti potreban materijal odnosno instrumentarij istraživanja. Obzirom da je u pitanju anketni upitnici odmah je provedeno glavno istraživanje na skupini od 521 ispitanik (učenik) od VI do IX razreda te još 53 ispitanika (nastavnika). Upitnik je primjenjen metodom grupnog vođenog rada sa skupinom veličine jednog razreda.

Analiza pedagoške dokumentacije

Analiza pedagoške dokumentacije nam je važna jer smo koristili dnevnik iz kojih smo dobili saznanja o učenicima, o njihovim vladanjima o sankcijama, o radu nastavnika odnosno razrednika.

U istraživanje se krenulo s pretpostavkom da učenici češće nego učenice doživljavaju nasilno ponašanje te da je verbalno nasilje najčešći oblik doživljenog nasilja. Sudjelovalo je 521

učenik iz 4 osnovne škole od VI do IX razreda. Primjenjen je instrument kojim su prikupljeni podaci, podaci o vrstama nasilja o učestalosti doživljavanja nasilja o osjetljivosti na nasilje u školama. Rezultati su uglavnom potvrdili polazne hipoteze. Pokazalo se da učenici češće nego učenice doživljavaju nasilna ponašanja, da su verbalni oblici nasilja u školama s ruralnog i urbanog područja isti.

Za istraživanje je upotrebljen upitnik za učenike i upitnik za nastavnike. Upitnik za učenike obuhvata neke demografske karakteristike, subjektivni osjećaj odbačenosti / prihvaćenosti u školi, osjećaj sigurnosti na pojedinim mjestima u školi, učestalost doživljavanja pojedinih oblika nasilja.

Cilj istraživanja i način ispitivanja objašnjen je u zbornici na dan ispitivanja učenika. Ispitali su se i nastavnici. Anketiranje je organizirano anonimno, uz predhodnu dozvolu direktora škole. Anketiralo se 53 nastavnika iz četiri osnovne škole u Sanskom Mostu.

Treća metoda prikupljanje podataka o vršnjačkom nasilju je prikupljanje od strane vršnjaka.

Učenici tokom odjeljske zajednice su imali zadatak da navedu na koju se sve djecu odnosi neko počinjeno ili doživljeno nasilno ponašanje. Ova metoda omogućuje utvrđivanje koja su djeca izložena nasilnom ponašanju, na koji način, te koja se djeca nasilno ponašaju prema drugoj djeci. Prednost ove metode je što osigurava veću anonimnost djece koja sudjeluju u istraživanju te je posebno prikladna kada se planiraju intervencije u razredu.

Podaci o učestalosti vršnjačkog nasilja mogu se prikupiti od strane pedagoga i razrednika.

Ova metoda sličnija predhodnoj opisanoj, pri čemu se od pedagoga traži da procjeni koja djeca se nasilno ponašaju, koja djeca su izložena nasilnom ponašanju te koji oblici nasilnog ponašanja su prisutni među djecom.

TEORIJSKI DIO RADA

1. TEORETSKI DIO RADA

1.1. Definisanje osnovnih pojmova

Nasilje nad djecom podrazumijeva odnose i ponašanja pojedinaca ili institucija kojima se ugrožava ili spriječava normalan psihički ili fizički razvoj, integritet ličnosti ili se spriječava zadovoljenje dječijih potreba.

U širem smislu, nasilje je svjesna okrutnost usmjerena prema drugima s ciljem stjecanja moći, i to nanošenjem psihičke odnosno fizičke boli.

Škola je odgojno – obrazovna ustanova u kojoj je nastava osnovna djelatnost.

Nasilnik je najčešće agresivno dijete koje nasiljem nad drugom djecom žele postići moć i popularnost. Pri tome računaju na starh koji žrtva osjeća.

Žrtva nasilja je dijete koje je iz nekog razloga odskaču od druge djece, jer su tiha, mirna pasivna, plašljiva, nesigurna i imaju nisko samopouzdanje.

Agresivno ponašanje je najčešće oblik reakcije na frustraciju, a očituje se napadom na izvor frustracije.

Delikventno ponašanje je poremećaj ponašanja kojim se direktno krše moralne i pravne norme društvene zajednice i kao takvo podrazumijeva izvršenje krivičnih djela i nemoralnih radnji i postupaka (agresivno ponašanje, bježanje iz škole i dr.)

Fizičko kažnjavanje je svako kažnjavanje kojem se koprasti fizička snaga a namjenjeno je uzrokovanju nekog stupnja boli ili neugode. Većina oblika tjelesnog kažnjavanja uključuje udaranje djece rukom ili predmetom.

Konflikti kod djece su stanja psihičke napetosti koja nastaju sukobljavanjem emotivno htijenja s ograničenjima koja im se suprostavljaju. Takva stanja najčešće se manifestiraju u doba djetinjstva. Stanja psihičke napetosti kod djece mogu se pojaviti u raznim oblicima.

1.2. Šta je to nasilje

Nasilje je svaki oblik jedanput učinjenog ili ponovljenog verbalnog ili neverbalnog ponašanja koje ima za posljedicu stvarno ili potencijalno ugrožavanje zdravlja, razvoja i dostojanstva djeteta.

Nasilje je često zastupljena tema istraživanja, stručnih skupova, televizijskih emisija, novinskih članaka pa i svakidašnjeg razgovora onih koji rade s djecom i mladima. Kod definiranja pojma nasilje često nailazimo na teškoće. Nasilje među djecom obuhvata širok spektar agresivnih ponašanja koja se događaju među djecom, od rješavanja sukoba nasilnim putem, neprihvatljivog izražavanja ljutnje ili frustracije, do ozbiljnih incidenata uz upotrebu oružja. Nasilništvo karakterišu: namjera da se povrijedi druga osoba, ponavljanje istog obrasca ponašanja u kojem je jedna strana žrtva, a druga nasilnik, te očita neuravnoteženost snaga među njima.

1.3. Nasilje u školi

Nasilje u školi definiše se kao pojava nasilnog ponašanja koje se događa u školi. Iako školsko nasilje može nastati na raznim mjestima i situacijama, ono je karakteristično za školsku zgradu i dvorište te put iz škole i do škole. U školi se nasilje najčešće događa u zahodima, hodnicima, sportskim salama i ostalim prostorima izvan nadzora nastavnika. Može se također dešavati i u razredu pred drugom djecom koja najčešće ne priskoče u pomoć žrtvi.

Nasilje u školi je dugo neizostavni dio odrastanja samo što se nije pridavalo puno pažnje kao danas. Danas postoje puno više istraživanja o postojanju nasilja u školi i povezanosti nasilja među djecom s raznim uzročnim i posljedičnim čimbenicima.

1.4. Nasilje među djecom- Bullying

Nasilje među učenicima u školi u središtu je interesa teoretičara i praktičara više od dva desetljeća. To ne znači da i prije nije bilo takvog nasilja, ali je ono danas češće i nemilosrdnije nego što je bilo ranije. Osim toga, pojavljuju se i novi oblici nasilja koje je teže kontrolirati i spriječiti. Ove nove okolnosti zahtijevaju od škole, obitelji i čitave društvene zajednice da ulože maksimalan napor kako bi se nasilje u školi, ali i u cijelom društvu na vrijeme preveniralo ili barem smanjilo. Bullying je pojam (engleski termi) koji označava agresiju jačeg prema slabijem pri čemu napadač i napadnuta strana mogu biti pojedinac ili grupa, često se koristi kada je u pitanju vršnjačko nasilje. Bullying podrazumijeva da jedno dijete ili više njih uzastopno i namjerno uznemiruje, napada ili ozljeđuje drugo dijete koje se ne može odbraniti.

O nasilju među djecom govorimo kad jedno ili više djece uzastopno i namjerno uznemiruje, napada, ozljeđuje ili isključuje iz igre i aktivnosti drugo dijete koje se ne može odbraniti

Nasilje među djecom i mladima smatra se svako namjerno fizičko ili psihičko nasilno ponašanje usmjereno prema djeci¹ i mladima od strane njihovih vršnjaka² učinjeno s ciljem povređivanja, a koje se neovisno o mjestu izvršenja, može razlikovati o obliku, težini, intenzitetu i vremenskom trajanju i koje uključuje ponavljanje istog obrazca i održava neravnopravan odnos snaga (jači protiv slabijih ili grupa protiv pojedinca).³

Član 19. UN Konvencije o pravima djeteta nasilje određuje kao sve forme fizičkog ili psihičkog povređivanja ili zlostavljanja, zanemarivanja maltretiranja ili eksplotisanja, uključujući i seksualno zlostavljanje. Nasilje nad djecom se dešava u različitim uslovima i na različitim mjestima u porodici, školi, institucijama, kao i u zajednici.⁴

¹ Prema Konvenciji o pravima djece iz 1989. godine dijete označava svaku mlađu osobu mlađu od osamnaest godina osim ako se zakonom koji se primjenjuje na dijete granica punoljetnosti ne odredi ranije.

² Termin vršnjaci odnosi se na široki raspon kategorija djece i mladih.

³ Normalan sukob vršnjaka ima slijedeća obilježja: ne postoje elementi navedeni za nasilništvo, djeca ne insistiraju da mora biti po njihovom po svaku cijenu, ispričaju se kada pogriješe, slobodno pregovaraju, mogu promijeniti temu i otići bez sukoba iz određene situacije.

⁴ Dorić A., Dorić Š., (2009), Identifikovanje i suzbijanje nepoželjnih obrazaca ponašanja osnovnoškolske djece >>Didaktički putokazi>>, Godina XIV, br.49

Nasilje je trajno i učestalo izložen negativnim postupcima od strane jednog ili više učenika koji ga namerno žele povrediti, poniziti ili izložiti neprijatnostima.⁵

Nasilje podrazumijeva 6 faktora: namjera da se povrijedi ili nanese šteta; intenzitet i trajanje; moć nasilnika; ranjivost žrtve; manjak podrške; posljedice.⁶

Nasilništvo je svjesna, željena i namjerna neprijateljska aktivnost čija je svrha povrijediti, izazvati strah kroz prijetnje ili daljnju agresiju i stvoriti zastrašenost. Iako nasilje može izgledati kao haotičan proces, ono uvijek u sebi sadržava četiri osnovna elementa:

1. Nesrazmjer moći - nasilnik može biti stariji, jači, popularniji, bogatiji, itd. I sam broj djece koja združeno zlostavljaju može prouzročiti ovaj nesrazmjer moći. Iz ovog proizilazi da nasilništvo ne uključuje konflikt između dva djeteta podjednakog stepena moći.

2. Namjera povređivanja - nasilnik želi nanijeti emocionalnu ili fizičku bol, očekuje da će njegovi postupci boljeti i uživa u promatranju patnje. O nasilju se ne radi ako do povrede dođe slučajno kao to je npr. slučajno podmetnuta noga s izvinjenjem ili nenamjerno isključivanje. Nasilje podrazumijeva želju za povređivanjem druge osobe.

3. Prijetnja daljnjom agresijom - i nasilnik i žrtva znaju da će se nasilničko ponašanje vjerojatno ponoviti. Nasilništvo nije jednokratna događaj.

4. Prestravljenost – javlja se kao rezultat sistemskog nasilja koje se koristi da bi se zastrašilo druge i održala dominacija. Strah koji se javlja kod djece koja su meta nasilja nije samo sredstvo za postizanje cilja, ona je sam cilj. Nakon što se stvori prestravljenost, nasilnik se može ponašati slobodno, bez straha od okrivljavanja. Žrtva postaje toliko bespomoćna da je vrlo malo vjerojatno da će uzvratiti ili reći nekome za nasilništvo.⁷

Neki oblici nasilnog ponašanja, kao što su vikanje, udaranje, lupanje, vrijeđanje, protestovanje, u manjoj ili većoj mjeri, prisutni su kod većine djece u različitim razvojnim

⁵ Žunić-Cicvarić J., Cicvarić R., (2009), Nasilje u školi, Užički centar za prava deteta, Užice

⁶ Zečević I. (2010), Program prevencije vršnjačkog nasilja, Fondacija za socijalno uključivanje u Bosni i Hercegovini, Banja Luka

⁷ Hukić S., Ivaković M., Vršnjačko nasilje u osnovnim školama, Udruženje Vesta, Tuzla,

fazama. Srž nasilnog ponašanja čini namjerno nanošenje boli, bez obzira da li je ona fizička ili psihička.

1.5. Vrste nasilja

Nasilna ponašanja mogu da se dijele na različite načine, s obzirom na njihov oblik, funkciju i na to na koga su usmjerena. S obzirom na oblik nasilja, postoje sljedeće vrste:⁸

- a. *Fizičko nasilje*
- b. *Verbalno nasilje*
- c. *Socijalno nasilje*
- d. *Seksualno nasilje*
- e. *Psihološko nasilje*
- f. *Zanemarivanje djeteta*

1.5.1. Fizičko nasilje

Fizičko nasilje nad djecom definišemo kao odnos ili ponašanje kojim se uz primjenu fizičke sile i uz ili bez upotrebe drugih sredstava, nanose povrede, ozljede ili rane djeci⁹. Odnosi se na namjerno nanošenje ozljeda djetetu fizičkim putem od strane roditelja ili odraslih osoba, ali i na nespriječavanje istog.

Fizičko ili tjelesno nasilje podrazumijeva nanošenje ozljeda djetetu fizičkim putem. Međutim sudionici u fizičkom nasilju nad djetetom nisu samo osobe koje fizički maltretiraju dijete na bilo koji način, već i osobe koje ozljeđivanje nisu spriječile.¹⁰

Od vidljivih tjelesnih znakova kod osoba koje su žrtva fizičkog nasilja, nailazimo na modrice, prelome kostiju, opekotine, podljeve i ogrebotine, različita veća i manja oštećenja po tijelu.

⁸Zečević I. (2010), Program prevencije vršnjakog nasilja, Fondacija za socijalno uključivanje u Bosni i Hercegovini, Banja Luka

¹⁰ <http://www.hrabritelefon.hr/roditelji/kako-bit-bolji-roditelj/zlostavljanje-i-zanemarivanje-djece/>

Tipičan primjer fizičkog nasilja je udaranje. Koristi se fizička sila za nanošenje fizičkog bola ili ozljeda. Fizičko nasilje je ono nasilje koje se obavlja pokretima tijela, a onda bi tu spadali i brojni uvredljivi gestovi kao vid neverbalne komunikacije. U fizičku agresiju se nekad ubraja i oštećivanje materijalne imovine, gdje „fizičko” znači da se nešto radi s predmetima. I u slučaju uvredljivog tjelesnog kontakta i oštećivanja imovine šteta je najčešće u „psihičkoj patnji”, kao i kod verbalne agresije.¹¹

1.5.2. Psihičko ili emocionalno nasilje

Jedan od vrlo suptilnih oblika nasilja nad djecom, indirektno prisutan u gotovo svim drugim oblicima nasilja je psihičko (emocionalno) zlostavljanje, koje može imati dalekosežne posljedice za kasniji razvoj djeteta.

Pod psihičkim nasiljem podrazumijevamo trajno neprijateljsko raspoloženje prema osobi. Pod psihičkim nasiljem podrazumijevamo trajno neprijateljsko raspoloženje prema djetetu, principijelno neprihvatanje, nijekanje i odbijanje djeteta kao osobe, iskaze, radnje i postupke pomoću kojih se dijete vrijeđa, omalovažava, ucjenjuje, ponižava, kažnjava, zastrašuje, terorizira, izolira i slično.¹² To je nasilje kada se upućuju prijeteći pogledi, grimase, kada se uhodi određena osoba, ili se od nje iznuđuje novac, te ju se ucjenjuje, kad se žrtvu poziva na telefon, a ne odgovara na njeno javljanje.

Ovaj vid nasilja ostavlja najviše tragova na žrtvi nasilja. Očituje se na sljedeće načine:

Ciljevi psihološkog nasilja:

- Razvijanje zabrinutosti kod žrtve
- Stvaranje ovisnosti od zlostavljača

¹¹ Popadić D.,(2009), Nasilje u školama, Institut za Psihologiju, Beograd

¹² <http://www.ladylike.hr/kolumna-vise/psihicko-zlostavljanje-djece-78>

- Oslabljivanje tjelesnih i psihičkih sposobnosti za otpor
- Izazivanje samooptuživanja

Najteži vid emocionalnog zlostavljanja je kada žrtva preuzima ulogu svog zlostavljača i počinje sama sebe zlostavljati, degradirajući i ponižavajući sama sebe

Karakteristike psihički zlostavljanog djeteta:

- Apatija
- Agresivnost
- Usamljenost
- Ne reaguju na vanjske podražaje
- Problemi s učenjem
- Depresija
- Strah i tjeskoba

1.5.3. Seksualno nasilje

Seksualno nasilje je slično elektronskom nasilju. Seksualno nasilje jedan je od prototipova agresije koji se opire klasifikovanju po kategorijama verbalno/fizičko. U stručnim tekstovima, upitnicima i analizama seksualna agresija se izdvaja kao poseban oblik agresije. To, međutim, nije novi oblik agresije u odnosu na fizičku i verbalnu, ili direktnu i indirektnu. Pod njom se misli na ugrožavanje seksualnog identiteta žrtve omalovažavanjem ili primoravanjem na neki vid seksualne komunikacije.

Seksualno nasilje može se ostvarivati različitim načinima (verbalno, fizički, gestovima, elektronskim sredstvima...), i može se smatrati manje ili više ozbiljnim, tako da se nazivi mogu kretati od seksualnog uznemiravanja za blaže oblike, do seksualnog zlostavljanja za teže oblike nasilja.

Vrste seksualnog zlostavljanja:

- Seksualno uznemiravanje
- Seksualna zlouporaba
- Incest
- Nedobrovoljne seksualne radnje
- Silovanje
- Ekonomska vrsta nasilja se održava na ovaj način:
- Uskraćivanje novca
- Oduzimanje zarađenog novca
- Zabrana zapošljavanje
- Kontrola trošenja novca

1.5.4. Socijalno nasilje

Socijalno nasilje se dešava kada se neko isključuje iz grupnih aktivnosti, ogovaranja, kada se pričaju laži o nekoj osobi, ili nagovaraju druge da se s tom osobom ne druže. Odnosi se na sljedeće oblike ponašanja: odvajanje djeteta/učenika od drugih na osnovu različitosti, dovođenje u poziciju neravnopravnosti i nejednakosti, izolaciju, nedruženje, ignorisanje i neprihvatanje po bilo kom osnovu.

1.5.5. Nasilje putem interneta

Nasilje putem novih tehnologija/podrazumjeva svaku komunikacijsku aktivnost cyber tehnologijom (sms, mms, foto ili video clips, telefon, mobilni telefon, e-mail, chat, skype, web, blog) koja se može smatrati štetnom za pojedinca, a počinitelj(i) i žrtva(e) su

maloljetnici. Cyberbullying ima mnogo oblika, kao npr. slanje ili objavljivanje štetnih materijala o nekoj osobi preko interneta ili mobilnog telefona, slanje pretećih ili nasilnih poruka, slanje uvreda putem sms-a ili e-maila. Nasilje preko interneta odnosi se i na «otimanje» npr. blogova žrtvama te dopunjavanje uvredama i/ili seksualnim sadržajima. Za djecu i mlade, koji dosta slobodnog vremena provode na Internetu i kojima mišljenje vršnjaka mnogo znači, ovakav način nasilja može izazvati veliki stres.

Posljedice elektronskog nasilja - nije rijetkost da se elektronsko nasilje ne doživljava kao pravo nasilje i da se žrtve ne shvataju ozbiljno. Često je shvatanje da ako se nasilje odvija u virtuelnom prostoru, onda su i žrtve virtuelne, što nikako nije istina. Žrtve elektronskog nasilja ne reaguju uvijek isto, reakcije se kreću od onih pozitivnih, kada žrtva uspije na adekvatan način da izađe iz mreže zlostavljanja, preko javljanja različitih negativnih reakcija. Žrtve mogu da osjećaju bijes, ljutnju, strah, povređenost, sram. Dokazano je i da žrtve elektronskog nasilja pokazuju različita problematična ponašanja, kao što su: loša koncentracija, nisko školsko postignuće, izostajanje iz škole. Dodatan problem je ukoliko dijete izlaz iz ovih osećanja potraži u antisocijalnom ponašanju, pa se kao posljedica javi želja za osvetom, izbjegavanje prijatelja, korišćenje psihoaktivnih supstanci i slično.

Nasilje putem interneta može biti;

Direktan napad (ukrade ili promijeni lozinku za e-mail ili nadimak na chatu, objavljuje privatne podatke ili neistine na chatu i sl.)

Napad putem posrednika (kada je žrtva napadnuta preko treće osobe, a da toga nije ni svjesna).

Karakteristike moderne tehnologije

Specifične karakteristike ove forme komunikacije je anonimonost. Djeca na internetu imaju slobodu i želju da podijele mnoge sadržaje iz svog života i privatnosti što bi se inače ustručavali u stvarnim komunikacijama. Djeca i mladi ne razmišljaju o tome da je ovaj vid slobode prividan i da gube iz vida činjenicu da mogu doći u kontakt sa nedobronamjernim osobama. Zatim osoba koja šalje poruku ne može da vidi reakciju osobe koja prima poruku, odnosno nema tu vrstu povratne informacije kao u stvarnoj komunikaciji kada riječima iskazane poruke dopunjuju izraz lica, gestove i govor tijela u cjelini.

Nasilje preko interneta i mobilnog telefona može biti ozbiljnije od nasilja koje se dešava u svakodnevnom životu, jer:

- Može biti prisutno 24 sata
- Broj djece koja učestvuju u nasilnom odnosu prema nekom djetetu uvećava se kao i broj posmatrača tog ponašanja
- Anonimnost djece koja se ponašaju nasilno obično je veliki izvor straha i nesigurnosti za djecu koja su izložena nasilju

Samo pretraživanje interneta skriva brojne rizike da djeca dođu u kontakt sa sadržajima koji su neprimjereni njihovom razumijevanju.

1.5.6. Zanemarivanje djeteta

Zanemarivanje djeteta predstavlja pasivnost, propuste i nedostatak brige usljed koje dolazi do nezadovoljavanja osnovnih djetetovih potreba u pogledu odgovarajuće hrane, odjeće, brige, školovanja, medicinskih tretmana.

Razlikuju se nekoliko oblika zanemarivanja koje ovise o dobi i razvojnim potrebama djeteta.

Tjelesno zanemarivanje podrazumijeva propuštanje roditelja da zaštiti dijete od opasnosti kao i izostajanje zadovoljenja osnovnih tjelesnih potreba uključujući smještaj, hranu i odjeću.

Zdravstveno zanemarivanje predstavlja propuštanje roditelja ili staratelja da djetetu osigura neophodan medicinski tretman (vakcinacija, lijekovi).

Emocionalno zanemarivanje se ogleda kroz emocionalnu nedostupnost roditelja, odbacivanje djeteta.

Zapostavljanje dovodi do uskraćenih podražaja koji su potrebni malom djetetu dok iskustva zlostavljanja utječu na razvoj mozga u daljnim fazama djetetovog života. Stoga rano zapostavljanje i zlostavljanje mogu utjecati na kasniji rad mozga.

Roditelji često tjelesnim kažnjavanjem žele zasutaviti loše ponašanje djeteta međutim tu dolazi do trenutne poslušnosti a ne dugotrajne.

Kažnjavanje djece nanošenje tjelesne boli je kršenje osnovnih ljudskih prava. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. godine navodi da se pravo na potpuno poštivanje djetetovog integriteta.

Ekonomska kriza najčešće vodi do zastoja u odgoju i dolazak zanemarivanja djeteta (nezaposlenost, mijenjanje životnih navika, siromaštvo, loši odnosi partnera, također loši odnosi roditelj – dijete) koji dovode do psihičkih problema, do depresije roditelja te veće sklonosti ka fizičkom kažnjavanju djeteta. Tad roditelji prenose poruku djeci da je agresija normalno i prihvatljivo ponašanje, tj. imaju ispred sebe agresivni model.

1.6. Uzroci nasilja

Kada se govori o uzrocima nasilnog ponašanja nužno je sagledati vrlo široku sliku, jer je samo nasilno ponašanje veoma složen fenomen. U širu sliku spadaju faktori koji utječu na djetetovo odrastanje, odgoj i obrazovanje te ponašanje. To su svakako individualne karakteristike ličnosti, obitelj, škola, vršnjaci... „Uzroci nasilničkog ponašanja među učenicima rezultat su obilježja ličnosti svakog pojedinog učenika, kvalitete obiteljskih odnosa (stil odgoja, roditeljska – posebno majčinska ljubav i privrženost djetetu i sl.), kvalitete školskog okruženja, utjecaja medija, obilježja kulture i društvenog okruženja u kojemu dijete živi.¹³

Upravo je zbog te složenosti za uspješno rješavanje nasilja među učenicima potrebna saradnja svih čimbenika u zajednici te sustavna podrška države. Individualne karakteristike ličnosti djeca koja su živahna, koja se teže nose s frustracijama, koja imaju problem s kontrolom bijesa, viškom energije, manjkom strpljenja, koja su impulzivna ali i traumatizirana, svakako su podložnija nasilničkom ponašanju. (Bilić, 2003).

Nedostatak pažnje i topline u obiteljskim odnosima, svjedočenje djeteta nasilnom ponašanju kod kuće, nedovoljan nadzor i briga roditelja o djetetu rizični su faktori razvoja nasilničkog ponašanja kod djece. Također, prakticiranjem fizičke kazne i verbalne agresije djetetu se šalje

¹³ Grupa autora, (2014), *Nasilje ostavlja tragove*, Centar za mirovne studije, Zagreb

poruka da se ovim sredstvima dobiva ono što se želi dobiti. Vrlo je vjerojatno da će dijete, kada doživi nabrojana iskustva i samo prakticirati ta iskustva u svom ponašanju s vršnjacima.

Ozračje u školi također može pospješiti pojavu nasilnog ponašanja. Nedostatak bliskosti, osjećaja prihvaćenosti svih učenika te međusobnog poštovanja između nastavnika i učenika i obrnuto može biti rizičan faktor nasilja u školi. Također, ignoriranje nasilja od strane odraslih u školi i loš nadzor na cjelokupnom području škole (hodnici, toaleti, igralište, sportska dvorana) može doprinijeti učestalosti nasilja u školi

Društvo ima utjecaj na nasilno ponašanje mladih kroz kulturu ponašanja, utjecaja vršnjačkih skupina i medija. Među mladima, ono se odvija unutar vršnjačkih skupina, u vidu iskazivanja pripadnosti određenoj skupini (ponekad supkulturnoj), u vidu sudjelovanja na nekim sportskim (neredi na stadionima) i glazbenim (koncerti određenih glazbenih žanrova) manifestacijama (Lalić, 1999). Osim navedenog, nasilno ponašanje se može i naučiti, a ukoliko dijete živi u sredini u kojoj postoji nasilje koje se ne sankcionira, dijete može vrlo lako usvojiti takav, nasilni obrazac ponašanja.

Utjecaj medija na pojavu nasilnog ponašanja uvijek je bio pod povećalom znanstvene zajednice. Mnoga istraživanja (Kirsh, 2006; Trend, 2007; National Center for Children Exposed to Violence, 2003 i drugi) bavila su se odnosom medija i odgoja djece, vremenom koji djeca provedu gledajući TV, igrajući videoigrice i sl. Podaci tih istraživanja pokazuju kako su novi mediji, a prije svega TV, novi odgajatelji današnjih generacija djece.

1.7. Posljedice nasilja među djecom

Koliko je ozbiljna pojava nasilje među djecom govori činjenica da ono ostavlja posljedice, kako na djecu koja su žrtve nasilja tako i na one koji vrše nasilje, ali i na djecu koja to nasilje posmatraju.

Kada je riječ o djeci koja su žrtve nasilja postoje određena ponašanja na osnovu kojih možemo prepoznati da je izvršeno nasilje nad djetetom.¹⁴

¹⁴ Radunić R., (2009,) Nasilje u školama Institut za psihologiju, Beograd

- Djeca koja su žrtve vršnjačkog nasilja često su tužna i depresivna, imaju nisko samopoštovanje, nesigurna su, karakteriše ih anksioznost i strah.
- Često im se ne ide u školu, ili se boje ići u školu, mole roditelje da iz dovoze i odvoze iz škole.
- Često se žale na galvobolje i bolove u stomaku , kako bi izbjegli odlazak u školu.
- Često nisu raspoloženi, znaju plakati a da nemaju određeni razlog.
- Povlače se u sebe, imaju nesanicu.
- Odbijaju da razgovaraju s roditeljima i drski su prema njima.
- Kući se vraćaju s poderanom odjećom ili školskim priborom.
- Imaju neobjašnjive modrice i ogrebotine.
- Ponekad i sami postaju nasilni.
- Mogu imati problem s koncentracijom, te samim tim postižu i slabiji školski uspjeh.

Kada je riječ o djeci koja vrše nasilje možemo reći da su to djeca koja su opčinjena nasilnim filmovima, video igricama, imaju malo prijatelja, te su često neprihvaćena zbog svog ponašanja. Druže se sa djecom koja su takođe agresivna i konstantno vole da se suprostavljaju odraslim osobama. Riječ je o djeci koja su i sama bila izložena agresivnom ponašanju, bilo u školi, porodici ili negdje drugdje. Imaju lošu pažnju, koncentraciju, često ometaju školske aktivnosti.

Također imamo svjedoke tog čina ta djeca mogu imati povećanu anksioznost ili strah, ali mogu u budućnosti postati tolerantniji prema različitim oblicima agresivnog ponašanja.

Koliko će posljedice proživljeno nasilno ponašanje imati na dijete zavisi od mnogih okolnosti osjećanja, sigurnosti ili nesigurnosti, načina reagiranja zatim uzrasta, zrelosti, vrste nasilja te vremena djetetove izloženosti nasilju. Ukoliko nasilje nad djetetom traje duže, posljedice su teže i trajnije. Djeca koja se osjećaju sigurno i imaju više samopouzdanja pronalaze konstruktivnije načine da se zaštite.

1.8. Karakteristike nasilne djece

Agresivnost postoji kao jedan od oblika ponašanja kao biopsihosocijalni motiv. Može se izražavati na otvoren ili prekriven način. Otvoreno izražavanje agresivnosti određuje se kao direktan čin sukobljavanja među djecom koji uključuje fizičko nasilje. Djeca koja se ponašaju otvoreno agresivno imaju niži nivo agresivne tolerancije od djece koja izražavaju prekrivene oblike agresivnosti. Bjažanje od škole, razvaljivanje stvari u školi, krađe isl. Pripadaju skrivenim oblicima ispoljavanje agresije. Djeca koja se ponašaju prikriveno agresivno napeta su, nedruštvena, nepovjerljiva prema drugima i također nemaju dovoljan stepen podrške svojih roditelja.

Agresivnost kao biopsihosocijalni motiv omogućava djetetu način odbrane od mogućih prijetnji. U tom slučaju agresivnost je sasatvni dio mehanizma koji omogućava preživljavanje.

Različiti socijalni životi oblikuju dječiju agresivnost i svi ovi uticaji pomažu djetetu da upravlja svojim agresivnim postupcima. Ako dijete ne usvoji socijalno prihvatljive načine ostvarivanja svojih ciljeva u vršnjačkim odnosima može postati povučeno defanzivno ili suprotno tome agresivno.

Osnovna teškoća učenika s antisocijalnim ponašanjem je ostvarivanje emocionalno bliskih odnosa s okolinom. Zbog teškoća u kontroli impulsivnosti kao i usljed teškoća odlaganja zadovoljavanja svojih potreba učenici obično krše norme socijalnog ponašanja. Oni se mogu ponašati nedisciplinarno na času, interesovano za društvo koje također ispoljava poremećaje ponašanja, sklonost laganju, tvrdoglavosti, neodgovornosti prema školskim obavezama, slaba pažnja na času, slaba uspješnost u školi od stvarnih mogućnosti, sklonost tučama i krađi.

Opisana bazična iskustva djeteta su podloga na koju se nadograđuju sva iskustva i svi uticaji. To su svi oni uticaji koje klasifikujemo kao faktori rizika za pojavu vršnjačkog nasilja:

- **Porodična dinamika**

Ponašanje djeteta koje je nasilno od samog početka života razvija se u okviru porodičnih odnosa. Ukoliko je dijete odraslo u porodičnim okolnostima zasićenim agresivnošću ili nasiljem bilo koje vrste a posebno ako je agresivnost usmjereno na samo dijete, može se očekivati da će i ono prihvatiti takve oblike ponašanja, odnosno da će se i dijete ponašati

agresivno. Da bi prevladalo taj strah ono se identifikuje s agresivnim roditeljem i on mu postaje model ponašanja.

Zatim popustljivi roditelji ne postavljaju granice, to su roditelji koji djeci daju sve dozvole bez ograničenja tako da su ta djeca razdražljiva i agresivna kad se suoče i sa najmanjim zabranama.

- **Socijalno ekonomski status porodice**

Roditelji niskog socijalno-ekonomski statusa mogu biti ograničeni u svojim vaspitnim postupcima ili se može desiti da svoj status doživljavaju kao frustraciju i brane se agresijom koju djeca prihvataju kao model ponašanja.

- **Socijalno okruženje**

Posebno utjecaji vršnjačkih grupa koje mogu biti u osnovi prosocijalno i antisocijalno orijentisane tj. mogu imati podsticajan uticaj na razvoj socijalnih vještina ili mogu razvijati neadaptirane oblike ponašanja.

- **Uticaj medija i mas kulture**

Ovdje su pokazani samo mehanizmi njihovih uticaja na ponašanje djece i mladih. Redovno gledanje emisija nasilničkog sadržaja izaziva uzbuđenja koje može da otkoči agresivne tendencije, koje su u određenoj mjeri prisutne kod svake osobe. Zatim agresivno ponašanje počinju smatrati prihvatljivim i normalnim.

1.8.a. Kako prepoznati dijete-nasilnik

Dijete nasilnik: ima snažnu potrebu za moći i kontrolom; često je fizički jače od svojih žrtava; nema saosjećanja za bol svoje žrtve; uživa u tuđem bolu i patnji; smatra da ga je žrtva izazvala svojim ponašanjem; razdražljivo je; impulsivno je; relativno je visokog samopoštovanja; nije bojažljivo; teško podnosi neuspjeh; u njegovoj/njenoj porodici fizičke kazne su česte; agresivno je i prema odraslima; ne pridržava se školskih pravila. Djeca koja se ponašaju nasilno ponekad ne znaju da je takvo ponašanje loše. Takva djeca oponašaju stariju braću i sestre ili ljude kojima se dive. Može se pretpostaviti da takva djeca ne znaju za bolje načine komuniciranja s vršnjacima.

Kada prolaze kroz neke probleme, ta djeca pokazuju agresivnost. Ponekad ih neko drugi navodi na nasilje, npr. neki prijatelji. Djeca koja se ponašaju nasilno često su i sama bila izložena nasilju, u školi, porodici ili na nekom drugom mjestu. Ta djeca ne moraju uvijek biti uključena u čin nasilja, ona mogu biti npr. organizatori grupe i mogu podsticati i nagovarati druge da se nasilno ponašaju. Djeci koja se ponašaju nasilno treba pomoći, a ne samo kažnjavati.

Postoje brojni razlozi zbog kojih neka djeca koriste svoje sposobnosti i talente za zlostavljanje druge djece. Niti jedan faktor ne otkriva cjelokupnu sliku. Nasilnici se ne rađaju kao nasilnici. Urođeni temperament je samo jedan od faktora, svi nasilnici imaju neke zajedničke crte:

- vole dominirati nad drugima
- vole iskoristavati druge kako bi dobili ono što žele
- teško im je sagledati situaciju iz perspektive druge osobe
- zaokupljeni su isključivo svojim željama i zadovoljstvom te ne mare za potrebe, prava i osjećaje drugih
- skloni su ozljeđivanju druge djece kad roditelji ili druge odrasle osobe nisu u blizini
- projeciraju svoje vlastite neadekvatnosti na svoje mete kroz okrivljavanje, kritiku i lažne optužbe
- odbijaju preuzeti odgovornost za svoje ponašanje
- nedostaje im uvid, tj. sposobnost predviđanja i shvatanja kratkoročnih, dugoročnih i mogućih nenamjernih posljedica njihovog trenutnog ponašanja
- gladni su pažnje.

Nasilništvo nije vezano uz ljutnju i konflikt, makar mnogi pomisle upravo na to, nego je više vezano uz prezir. Prezir je snažan osjećaj antipatije prema nekome koga smatramo bezvrijednim, inferiornim ili nevrijednim poštovanja. Prezir nosi sa sobom tri očite psihološke prednosti koje omogućavaju djeci da povrijede drugo ljudsko biće, a da pritom ne osjećaju empatiju, saosjećanje ili stid.

Prezir uključuje:

- osjećaj da se ima pravo na nasilje i pravo da se kontroliše, dominira i osvaja ili na neki drugi način zlostavlja drugo ljudsko biće.

- netolerantnost prema različitostima - različito je izjednačeno s inferiornim i zbog toga neko ko je različit nije vrijedan i ne zaslužuje poštovanje.
- sloboda isključivanja - spremnost da izbace, izoliraju ili segregiraju osobu za koju se čini da nije vrijedna pažnje i poštovanja.

Drugim riječima, nasilništvo je arogancija na djelu. Djeca koja se nasilnički ponašaju izgledaju superiorno, to je često maska kojom prikrivaju bol i osjećaj neprilagođenosti. Ona racionaliziraju da im njihova tobožnja superiornost daje pravo da povrijede nekoga prema kome osjećaju prezir, no u realnosti to je samo izgovor kako bi se osjećali bolje kroz omalovažavanje drugog.

1.8.b. Koja su djeca koja trpe nasilje

Još je Dan Olweus (1998)¹⁵ opisao sklop osobina djeteta koji trpi nasilje, kao djeteta koje se ponaša nasilno. Ovdje će biti navedene neke prepoznatljive osobine djece koja trpe nasilje:

- Imaju slabo samopoštovanje (sebe opažaju kao neprivlačne, slabije)
- Povučena su, pasivna, tiha i osjetljiva
- Anksiozna su
- Imaju malo prijatelja
- Obično su fizički slabija i nesigurnija
- Više su uplašena i za njih se zna da neće uzvratiti
- Najčešće su prezaštićena od svojih roditelja
- Lako zaplaču i povlače se

¹⁵ Pregrad, Jasenka PRIRUČNIK, projekat za sigurno i podsticajno okruženje u školama- prevencija i borba protiv nasilja među djecom (2003-2005), UNICEF Hrvatska.

Djeca koja trpe nasilje najčešće fizički odudaraju od ostale djece (previše slaba, mala ili previše krupna) ili su na drugi način različita (nadarena, djeca sa teškoćama u razvoju, djeca druge etičke pripadnosti, socijalnog projekla, kao i djeca novi učenici u razredu.

Mnoge okolnosti utiču da se razvija osobine koje se mogu prepoznati u ponašanju djece koja trpe nasilje. Odnos roditelja i djeteta ima veliki značaj za sticanje bazičnog povjerenja. Prezaštićeno od strane roditelja podstiče kod djece manje zrele oblike ponašanja u odnosu na uzrast djeteta, onemogućuje ih da oslanjaju na sopstvene snage i stiču iskustva u skladu sa svojim uzrastom. Djetetu koji trpi nasilje neophodna je pomoć kako u smislu jačanja njegovih psiholoških snaga, tako i stvaranjem atmosfere u školi.

1.8.c. Uloga djece koja promatraju nasilje

Većina učenika u razredu ne čine nasilje niti su stalno žrtve nasilja. Mnogi su promatrači tj. promatraju druge učenike kako se tuku, svađaju ili vrijeđaju. Oni su obično neutralni i nažalost oni su skloniji stati na stranu nasilnika i pomoći mu nego da pokušaju pomoći žrtvi, jer nasilnici imaju određenu ulogu među vršnjacima tj. oni su „cool“ i ostali učenici im se dive te na taj način utječu na promatrače. Utjecaj će biti snažniji ako se promatrač ne uklapa lako u društvo. Također promatrači se katkad počnu ponašati kao i nasilnik jer sebe krivi ako nije dio grupe.

Jedan od glavnih razloga zašto djeca ne reaguju kao bi spriječili nasilje je što mnogi misle da se ni tako ništa ne bi promijenilo. Činjenica je da među učenicima postoji negodovanje protiv informiranja nastavnika o pojavama nasilja. Mnogi učenici navode zabrinutost da bi bili nezaštićeni i da nemaju podršku nastavnčkog osoblja uprave škole. Neki promatrači osjete olakšanje kada nisu meta i često se udalje od žrtve.

1.8.d. Razlika između dječaka i djevojčica

Kada je riječ o učestalosti nasilja u odnosu na spol učenika, možemo reći da postoje određene razlike. Tako da ćemo u daljem tekstu produbljuje to i objasniti.

Dječaci: više su izloženi nasilju; više učestvuju u zlostavljanju; češće se služe fizičkim nasiljem; češće su izloženi nasilju pojedinca.

Devojčice: među djevojčicama su uobičajene suptilnije metode nasilja (ogovaranje, ignorisanje, širenje glasina i sl.); nasilje među djevojčicama se zbog toga teže otkriva; češće su izložene nasilju grupe. Posljednjih godina nasilje među djevojčicama je poraslo. Dok dječaci više fizički maltretiraju, djevojčice koriste suptilnije načine koji vode ka potpunoj izolaciji žrtve.

Često koriste pomagačice tako da je pravog vođu teško otkriti. U svijetu se već događalo da djevojčice žrtve počine i samoubistvo. Djevojčice koriste klevetu, isključivanje, ogovaranje, loše nadimke i manipulisanje da bi nanijele psihološki bol žrtvama koje su odabrale. One nerijetko vrše napade u tijesno isprepletenim mrežama prijateljstava, zbog čega je njihovu agresiju još teže identifikovati, a šteta koju to ostavlja na žrtvama se time samo povećava.

1.9. Metode rada u prevenciji nasilja

Kao metode rada u prevenciji nasilja uglavnom se koriste multidimenzionalni pristupi i interaktivne tehnike učenja. U nižim razredima to podrazumijeva: pričanje priča i igranje uloga (posebice u konfliktnim situacijama); korištenje lutaka ili kazališne produkcije; uvježbavanje prihvatljivih ponašanja; primjenu tehnike crteža i promatranja slika; verbalne instrukcije i savjete kako se u nekim situacijama nasilja snaći. Starijim se učenicima mogu ponuditi različiti zadaci poput intervjuiranja odraslih o nasilju i rješenjima konfliktnih situacija. Često se koriste i diskusije u većim ili manjim grupama koje se upotpunjuju videosnimkama iz stvarnog života, te zadacima za samostalno istraživanje o uzrocima i posljedicama nasilja.

Posebice se u srednjim školama primjenjuju i metode «vršnjaka edukatora» kao jedan od modela koji pokazuje pozitivne efekte među djecom. Učinkovitima su se pokazale i primjene metoda kojima se stvara i podiže razina kvalitete prevencije nasilja poput metoda «pozitivnog razrednog zajedništva», «zajedništva preispitivanja» te primjena različitih suradničkih modela poučavanja nenasilju (Zloković, 2004).

Budući da je škola odgovorna za nasilje koje se događa u i oko škole, programi sprečavanja nasilja među djecom pozivaju učitelje da interveniraju uvijek kada uoče da konflikt među djecom nije stvar rasprave ili «uobičajenog» sukoba, već da jedno dijete ili više njih manipulira, zlostavlja i iskorištava drugo dijete ili ga prisiljava na nešto što dijete «žrtva» ne želi (Zloković, 2004). Sukladno Programu aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima direktor, nastavnici i stručni suradnici dužni i surađivati s policijom i centrom za socijalnu skrb te pobrinuti se za postojanje "sigurnog" mjesta na koje se mogu skloniti oni koji se osjećaju žrtvama (Internet stranica Hrabrog telefona – Za roditelje: nasilje među djecom).

Kako bi preventivski programi nasilja među djecom bila uspješno izvedeni nastavnike je potrebno informirati ih o tome što sve podrazumijevaju termini nasilja nad i među djecom te kako ih prepoznati, razjasniti što se od njih u nekim tipičnim situacijama očekuje te podučiti tehnikama koje bi im mogle biti korisne pri provođenju programa.

Većina programa edukacije nastavnika odvija se putem neposrednog poučavanja ili primjenom videa i priručnika (Zloković, 2004). Ono što se od nastavnika očekuje je da trenutno interveniraju i točno utvrde što se dogodilo, pruže podršku i surađuju sa žrtvom i roditeljima, razgovaraju s nasilnikom i žrtvom odvojeno o incidentu, objasne nasilniku koja ponašanja su prihvatljiva, a koja nisu i pružaju mu potporu ukoliko uvidi problem i prihvati odgovornost, osiguraju učenicima atmosferu u kojoj bez straha mogu prijaviti zastrašivanje, obavijeste i uključe roditelje nasilnika i žrtve u plan sprječavanja daljnjeg nasilničkog ponašanja i zastrašivanja te, u konačnici, da i sami daju primjere prikladnog ponašanja.

Smjernica za postupanje u slučaju nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini prihvaćene su definicije pojedinih vidova zlopotrebe i zanemarivanja djece koja je usvojila Svjetska zdravstvena organizacija na Konsultaciji o sprečavanju zlopotrebe djece u Ženevi, 1999. godine (WHO, 1990). Ove definicije prihvatilo je Međunaradno udruženje za prevenciju zlopotrebe i zanemarivanja djece u dokumentu „Intersektorski pristup zlostavljanju djece“ („ISPCAN,2003).

Program prevencije vršnjačkog nasilja u školama ima za cilj da smanji stopu među djecom, tako će smanjiti nivo tolerancije na nasilje i inicirati saradnju između učenika, nastavnika i stručnih saradnika u borbi protiv nasilja.

Program prevencije u sebi ima tri oblika preventivnog rada:

- **Primarnu prevenciju** u okviru koje bi se radilo sa onom djecom u školi koja nisu do sada bila obuhvaćena nasiljem.
- **Sekundarnu prevenciju** u okviru koje bi se radilo sa djecom koja su pod rizikom da postanu žrtve nasilja ili da počnu da vrše nasilje.
- **Tercijarnu prevenciju** u okviru koje bi se radilo sa djecom koja su već imala priliku da se susretnu sa nasiljem, bilo da su bila ili još uvijek su žrtve ili oni koji vrše nasilje.

Program vršnjačkog nasilje zasniva se jednim dijelom na edukaciji učenika, nastavnika i stručnih saradnika te roditelja o sljedećim temama: nasilju, njegovim uzrocima i posljedicama, zatim o karakteristikama djece koja su potencijalne žrtve nasilja i potencijalni nasilnici, kao i o nenasilnoj komunikaciji.

Drugi dio ovog preventivnog programa predstavlja primjena stečernih znanja. Ona se zasnivaju na monitoringu ponašanja učenika u toku nastave i nakon nje, od strane njihovih vršnjaka.

Treći dio ovog programa podrazumijeva uključivanje roditelja, kao nekog ko će davati podršku učenicima i nastavnicima u borbi protiv vršnjačkog nasilja.

1.10. Uloga škole u zaštiti djece od nasilja

Škola je najpoznatija, najvažnija, najstarija, najmasovnija i najrazvijenija odgojna ustanova. Danas je odgojno-obrazovni rad u školama organiziran, planski i metodičan. Vode ga stručno – pedagoški osposobljeni učitelji – odgajatelji. Odgojni rad se svodi na informisanje i govornu komunikaciju. Stoga smisao odgojne preobrazbe i jeste u tome da se poboljšaju uvjeti i revitalizira odgojna funkcija škole kako bi ona mogla postati istinski djelotvoran odgojni čimbenik.

Škola, kao mjesto gdje djeca organizovano zajedno provode najviše vremena u toku dana, treba da preuzme primarnu ulogu u prevenciji i zaštiti djece od nasilja. Najbolji rezultati se mogu postići ako se u školi njeguje atmosfera uvažavanja, razumjevanja i tolerancije. Samo se

u školi u kojoj vlada prijatna atmosfera, u kojoj su svi akteri zaštićeni uvažavani, u kojoj se problemi rješavaju nenasilnim metodama, može učiti nenasilništvo.

Škole treba da kreiraju klimu u kojoj se: • uči, razvija i njeguje kultura ponašanja i uvažavanja ličnosti; • ne toleriše nasilje; • ne ćuti u vezi sa nasiljem; • razvija odgovornost svih; • svi koji imaju saznanje o nasilju obavezuju se na postupanje. Opšti cilj Posebnog protokola za zaštitu djece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u ustanovama je unapređivanje kvaliteta života djece/učenika primjenom: mjera prevencije za stvaranje bezbjedne sredine za život i rad djece/učenika; mjera intervencije u situacijama kada se javlja nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje u ustanovama.

Školsko okruženje je jako važno za pojavu nasilnog ponašanja kao i međusobno poštovanje između učenika i nastavnika i obrnuto. Svako nasilje treba da bude prijavljeno pravovremeno kako bi se adekvatno reagovalo i spriječilo dalje nasilno ponašanje. Škola je dužna da spriječi nasilje koje se dešava u školi i u njenoj blizini ali i da reaguje u slučaju sumnje da se nasilje dešava među djecom ili da se dešava u okviru porodice i da poduzme sve adekvatne mjere. Ono što je najbitnije osigurati podršku djetetu koje je doživjelo nasilje ali i njegovim roditeljima.

Rješenja za većinu problema zapravo imamo u samoj školi, samo ono što je naučeno treba primijeniti. Žašto su bolji i odgojni i obrazovni rezultati u izvan nastavnim aktivnostima i dodatnoj nastavi? Radi se u manjim grupama, učenici su to sami izabrali, radi se obično nekim neformalnim metodama i cijeli pristup je ležerniji. U takvom obliku rada učenik nije samo jedan od likova u mnoštvu i učitelj ima priliku stvarno upoznati dijete i primijetiti neke promijene na njemu. Zato je važno shvatiti da škole jesu odgojne ustanove te da se dijete boraveći u njoj povezuje ne samo s drugim učenicima nego i sa svojim učiteljima. Izuzetno je važno da postoji dobar odnos između učenika i učitelja, koji ne daje samo znanju već služi kao uzor i zaštitnik.

1.11. Važnost uloge nastavnika kao nosioca promjena

Nastavnik je osoba kojoj društvo i prosvjetne vlasti priznaju da je kvalifikovana za obrazovanje i odgoj djece, omladine i odraslih, te kao takav je odgovoran za cijeli odgojno-obrazovni proces. On ne djeluje samo u pravcu postizanja određenih rezultata u radu i učenju, već i u podsticanju i razvijanju brojnih pozitivnih osobina svojstava i oblika ponašanja svojih učenika. Nastavnik ostvaruje društvene ciljeve i zadatke odgoja, pružajući učenicima teorijska i praktična znanja, formirajući kod njih pozitivan pogled na svijet, razvijajući njihov karakter i crte ličnosti, kao i društvenu aktivnost.

Nastavnik je organizator nastavnog procesa, predavač i odgajatelj, koji utiče na razvijanje pozitivnog odnosa učenika prema radu i učenju, te uz pomoć odabranih metoda, sredstava, tehnika uvodi učenike u svijet saznanja.

On treba biti sposoban da pronalazi rješenja za složene procese društva, da se kreativno i brzo prilagođava promjenama uključujući interaktivnu komunikaciju u radu, te da se stalno usavršava i osposobljava.

Nastavnici znaju da ne mogu kontrolisati sve što dijete vidi, čije i sve sa čime dođe u kontakt, a što može utjecati na njegovo samopoštovanje i sliku o sebi ali imaju privilegiju da izgrađuju odnosno povjerenja koji će štititi dijete odnosno omogućiti mu da razvija socijalno i emocionalno usklađene odnose sa drugima kroz cijeli život. Povjerenje je jedini put koji omogućava odraslima da spoznaju istinu i da pruže pomoć i podršku.

Nastavnik je nosioc cjelokupnog odgojno-obrazovnog procesa i kao takav bi trebao biti osposobljen za svoju ulogu.

S obzirom na sve promjene koje se dešavaju, uključujući i promjene u odgoju i obrazovanju, s pravom možemo reći da važnost uloge nastavnika, kao nositelja promjene, nikad nije bila očitija nego što je danas i stoga je stručno usavršavanje izazov i potreba svih odgojno-obrazovnih djelatnika.

Profesionalna obuka i usavršavanje nastavnika direktno utiču na kvalitet obrazovnog procesa odnosno bolji uspjeh i efektivniji razvoj učenika i njihovo uključivanje u život i rad.

Iz ovog proizilazi da je jedan od nezaobilaznih ciljeva reforme obrazovanja razvijanje konzistentnog sistema profesionalnog razvoja nastavnika koji će održavati nove kvalitete učenika.

Praksa novog doba pokazala je, da se od nastavnika očekuje mnogo više u pružanju odgoja i obrazovanja u radu s učenicima. Kada govorimo o učenicima učitelj ima neprikosnovenu ulogu, kao izravni sudionik u tom složenom procesu.

Ono što je zadatak svakog nastavnika jeste, da u praktičnim i organizacijskim rješenjima bude fleksibilan, te ovisno o stvarnim sposobnostima i ograničenjima svakog djeteta osigura odgoj i obrazovanje uz punu stručnu pozornost i uz stalno poštivanje načela individualizacije.

Procedure koje učitelji / nastavnici trebaju provesti da bi obezbijedili adekvatan kontakt sa učenicima u razredu i na taj način osigurali motivaciju za rad su: ¹⁵

- **pozitivna osjećanja** (u školi ali i prilikom slučajnog susreta s problematičnim učenikom ili žrtvom pokazati da ste zainteresirani za njega i da ste mu spremni pomoći),
- **prilagodavanja učeniku** (prilagodite svoj način rada učeniku kako bi učenik objašnjavalo što bolje shvatio),
- **razgovor sa učenikom** (potrebno je da mu pogrešno ponašanje odnosno agresivno objasnite na što jednostavniji način vežući ga za neke svakodnevne, njemu zanimljive životne situacije),
- **pohvale i priznanja** (pohvale i priznanja treba da dajete svim učenicima u razredu, pa tako i učeniku koji ima problema s ponašanjem. Svaki njegov uspjeh treba da pohvalite, jer tako ga pozitivno motivišete),

¹⁵ Gordon, T. (2001), Kako biti uspješan nastavnik ,Beograd, Kreativni centar

Zaista je teško prodrijeti u osobnost svakog djeteta. Školski rad nastavnika bremenit je i bez prisustva dodatnih vanrednih situacija u kojima se valja snaći.

To je poziv koji zahtijeva stalno sticanje znanja, vještina, sposobnosti, napredovanje i usavršavanje svakog pojedinca koji radi sa djecom. Učenje učitelja je ključ stvaranja škole po mjeri djeteta. Stručno usavršavanje svakom nastavniku treba da pomogne da usavrši i osavremeni svoje sposobnosti i nastavne metode. To je proces unapređivanja nastavničkih vještina i kompetencija potrebnih za ostvarivanje odgojno- obrazovnih postignuća učenika.

EMPIRIJSKI DIO RADA

2. EMPISRIJSKI DIO RADA

2.1. Rezultati istraživanja

Prikaz uzoraka istraživanja u odnosu na škole.

Tabela br. 1

		naziv škole			
		f	%	Validni%	Kumulativni%
Validni	OŠ "5.oktobar" Sanski Most	167	32,1	32,1	32,1
	OŠ "Fajtovci" Sanski Most	116	22,3	22,3	54,3
	OŠ "Mahala"	116	22,3	22,3	76,6
	OŠ "Skender Kulenović" Sanski Most	122	23,4	23,4	100,0
Σ		521	100,0	100,0	

Grafikon br.1

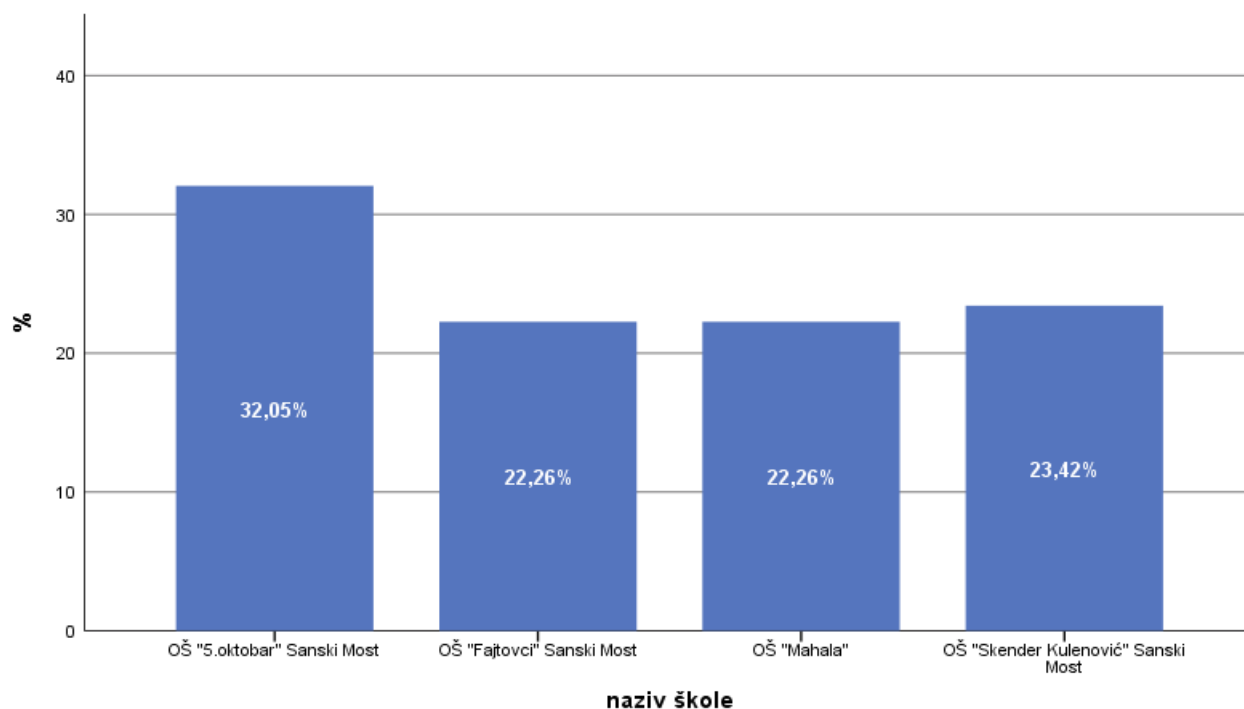

Tabela i grafikon 1. prikazuju da ukupni uzorak istraživanja iznosi 521 učenik iz 4. škole. Najveći broj učenika (32,1%) dolazi iz OŠ „5. oktobar“ Sanski Most, potom slijedi OŠ

„Skender Kulenović“ Sanski Most sa 23,4% učenika (ispitanika) u uzorku, te OŠ „Mahala“ i OŠ „Fajtovci“ sa po 22,3%.

Tabela 2.

		Urbano / ruralno			
		f	%	Validni%	Kumulativni%
Validni	urbano	283	54,3	54,3	54,3
	ruralno	238	45,7	45,7	100,0
Σ		521	100,0	100,0	

Grafikon 2.

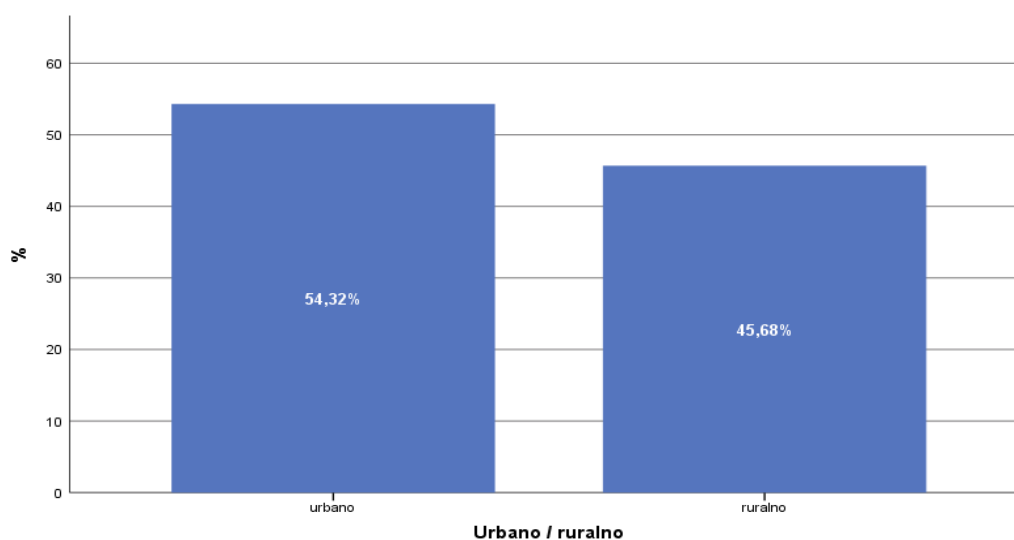

Tabela i grafikon 2 prikazuju da u odnosu na demografske karakteristike, 283 učenika ili 54,3% školu pohađa u urbanom području, dok 238 ili 45,7% ispitanika osnovnu školu pohađa u urbanoj sredini.

U nekim istraživanjima je demografska sredina prediktor pojave nasilja, pa je ustanovljeno da je nasilje češće u ruralnim sredinama. U ovom slučaju se to nije pokazalo kao tačnim, kod nas su urbane i ruralne sredine skoro identične, pa je stoga teško očekivati velike razlike. Ovdje jedino postoji razlika u oblicima nasilja, ali ne i u učestalosti nasilja u odnosu na demografsko porijeklo učenika. Uočena je i razlika u mjestu gdje se dešava nasilje. U urbanim sredinama se

nasilje nešto češće dešava unutar škole nego je to slučaj ruralnih sredina, mada je to nije uzrokovano sredinom već veličinom škole. Ruralne škole su manje, pa je vjerovatno i lakše kontrolisati dešavanja unutar škole.

Tabela 3.

		spol			
		f	%	Validni%	Kumulativni%
Validni	muški	275	52,8	52,8	52,8
	ženski	246	47,2	47,2	100,0
Σ		521	100,0	100,0	

Grafikon 3.

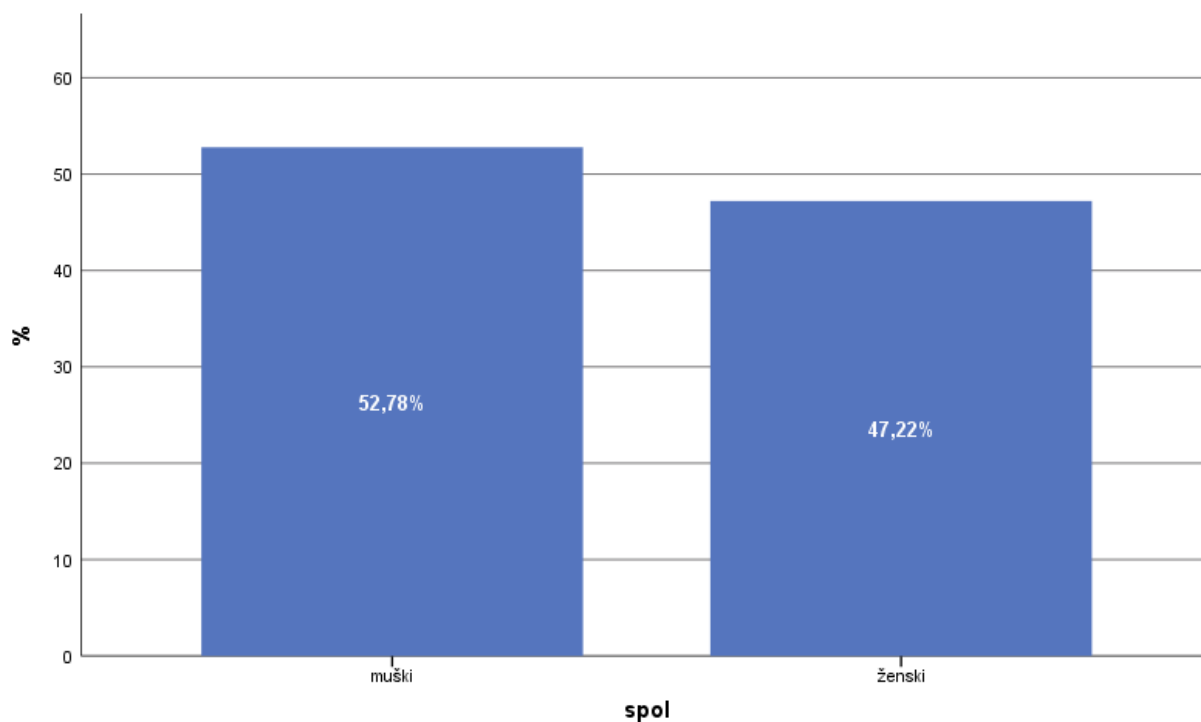

Tabela i grafikon 3 prikazuju da odnosu na spolnu strukturu učenika, nešto malo više ima dječaka (52,8%) u odnosu na djevojčice (47,2%).

Tabela 3a.		spol kroz tabelarno	spol		Σ
			muški	ženski	
naziv škole	OŠ "5.oktobar" Sanski Most	f	88	79	167
		% u odnosu na naziv škole	52,7%	47,3%	100,0%
		% u odnosu na spol	32,0%	32,1%	32,1%
OŠ "Fajtovci" Sanski Most		f	59	57	116
		% u odnosu na naziv škole	50,9%	49,1%	100,0%
		% u odnosu na spol	21,5%	23,2%	22,3%
OŠ "Mahala"		f	63	53	116
		% u odnosu na naziv škole	54,3%	45,7%	100,0%
		% u odnosu na spol	22,9%	21,5%	22,3%
OŠ "Skender Kulenović" Sanski Most		f	65	57	122
		% u odnosu na naziv škole	53,3%	46,7%	100,0%
		% u odnosu na spol	23,6%	23,2%	23,4%
Σ		f	275	246	521
		% u odnosu na naziv škole	52,8%	47,2%	100,0%
		% u odnosu na spol	100,0%	100,0%	100,0%

Tabela 3a. Prikazuje da je što se tiče spolne strukture u odnosu na školu, vidljivo da 32% dječaka iz ukupnog subuzorka dječaka dolazi iz OŠ „5.oktobar“, 21,5% iz OŠ „Fajtovci“ što je najmanji postotak.

Što se tiče spolne strukture po školi, u OŠ „5. oktobar“ uzorak čine 52,7% dječaka i 47,3% djevojčica, što nam pokazuje da je ova škola s najviše učenika.

Frekvencije odgovora na pitanja iz upitnika

Pitanje 1. Koliko voliš da ideš u školu? Pitanje 2. Koliko se učenici iz tvog odjeljenja međusobno slažu? i pitanje 3. Koliko dobrih drugova/ drugarica imaš u odjeljenju?

Rezultati analize pokazuju da većina učenika (78,7%) voli da idu u školu također (73,51%) se međusobno slažu u svom odjeljenju također da (92,9%) je reklo da ima više drugova a ne samo jednog.

Tabela 4.

4. Koliko se osjećaš sigurno u školi koju pohađaš!					
		f	%	Validni%	Kumulativni%
Validni	Nikad	8	1,5	1,5	1,5
	Rijetko	31	6,0	6,0	7,5
	Ponekad	65	12,5	12,5	20,0
	Često	116	22,3	22,3	42,2
	Uvijek	301	57,8	57,8	100,0
	Σ	521	100,0	100,0	

Grafikon 4.

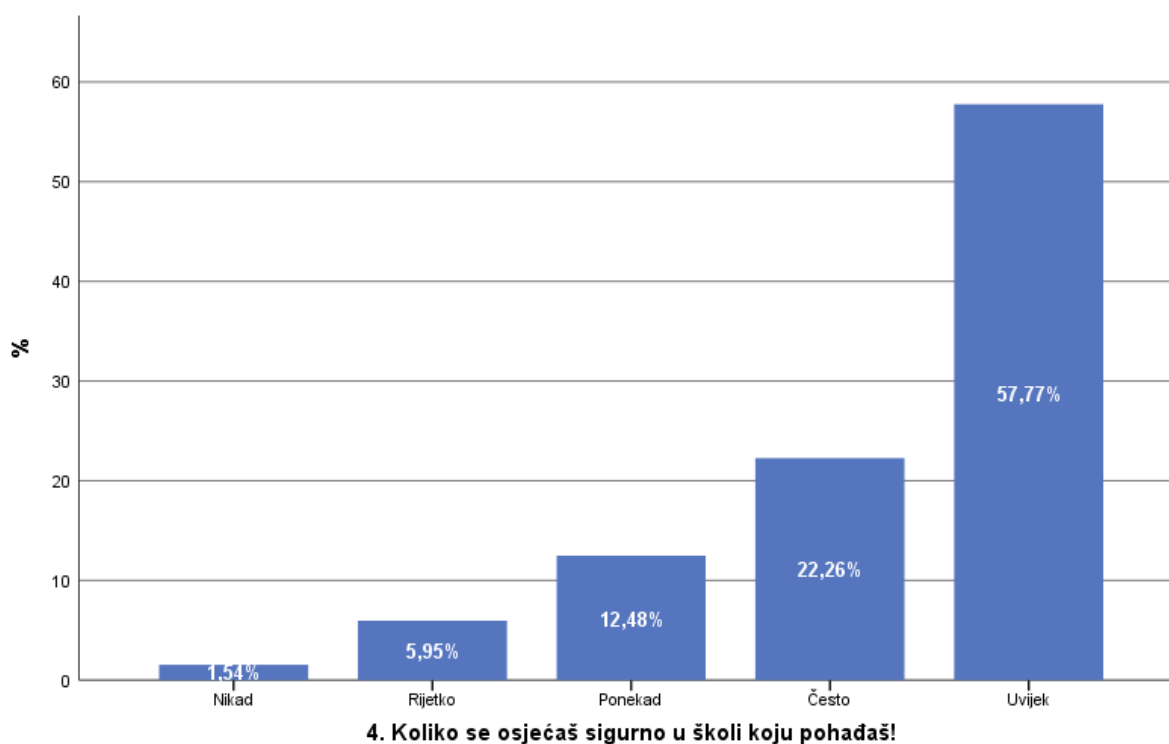

Tabela i grafikon 4. prikazuju da ono što je bitno je to, što su djeca odgovorila da se više od polovine tj. (57,77%) osjećaju sigurno u svojoj školi.

Zatim samo 33,21% ukazuje svojim kolegama na njihove nedostatke ili mane pokazuju odgovori učenika iz upitnika.

Tabela 5.

6. Smatraš li da se neprihvatljivo ponašanje češće vrši nad:

		f	%	Validni%	Kumulativni%
Validni	djevojčicama	93	17,9	17,9	17,9
	dječacima	84	16,1	16,2	34,0
	podjednako	343	65,8	66,0	100,0
	Σ	520	99,8	100,0	
neodgovoren		1	,2		
o					
Σ		521	100,0		

Grafikon 5.

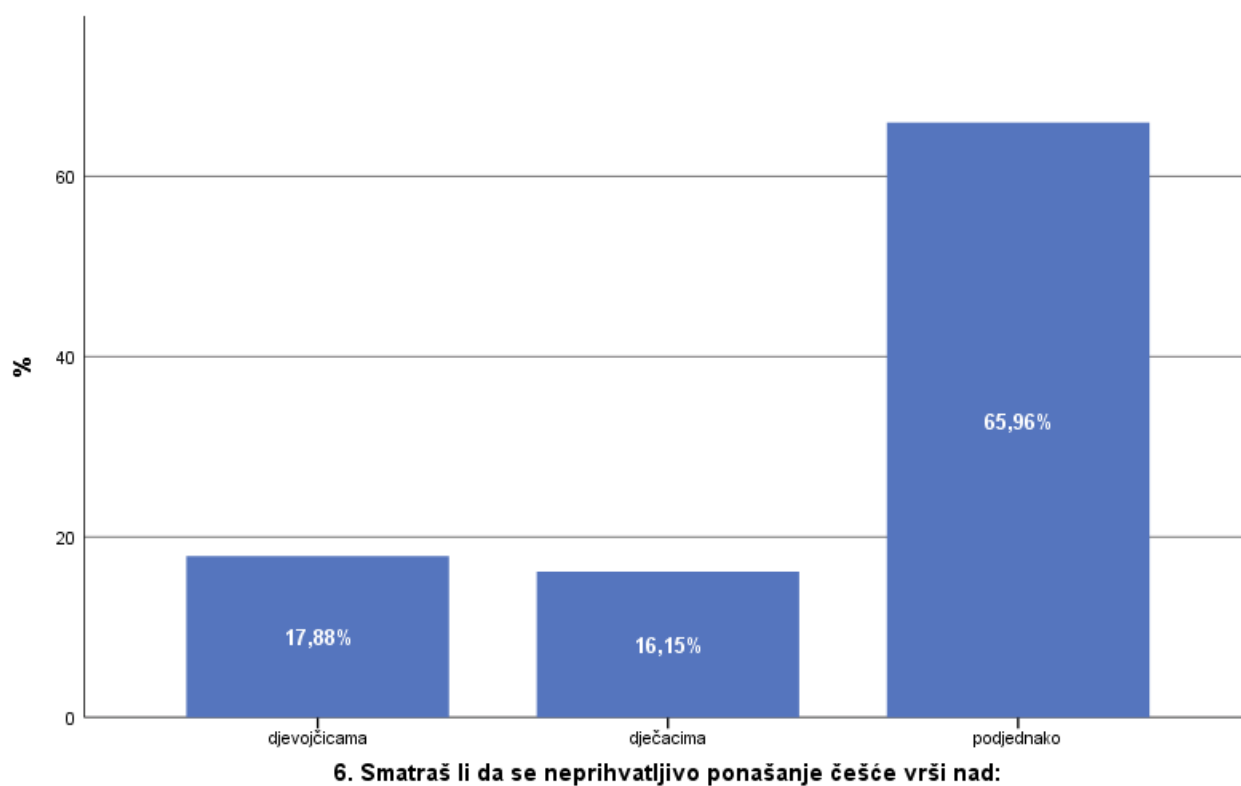

Tabela i grafikon 5. prikazuju da s obzirom na spol, prije su istraživanja pokazivala (Farrington, 1993; Olweus, 1993). da su dječaci više doživljavali nasilja nego djevojčice. U mom istraživanju se pokazalo da sad podjednako 65,96% doživljavaju nasilje.

Tabela 6.

7. Da li si ti nekad bio žrtva nasilja	f	%
vrijeđali su te	240	46,1%
tukli su te	40	7,7%
isključivali su te iz društva	137	26,3%
nešto drugo	104	20,0%

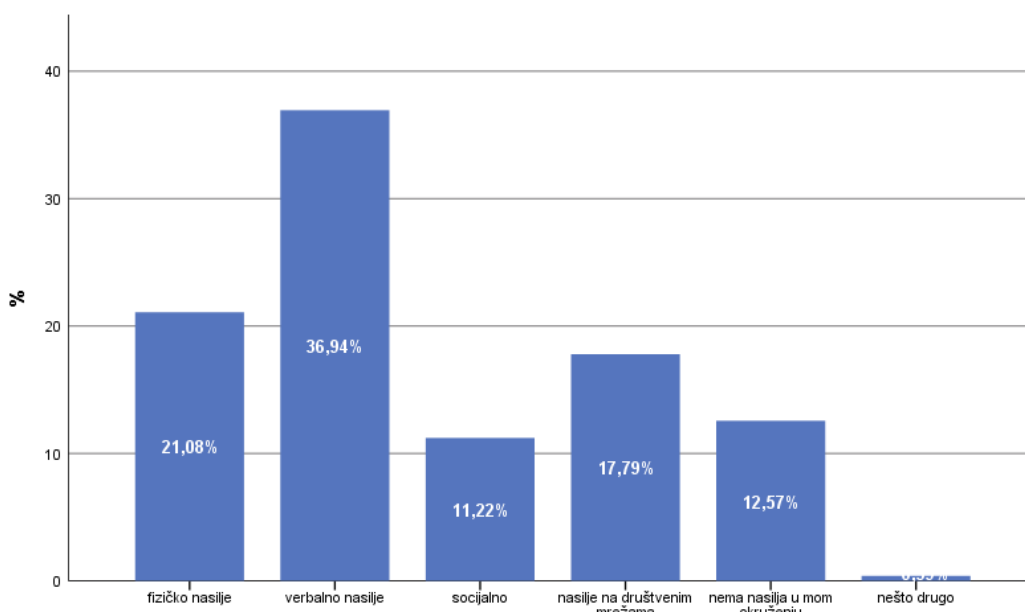
Podaci o učestalosti doživljenog nasilja (raličitih oblika) u SAD-u govore da je između 12% i 25% učenika povremenih žrtava vršnjačkog nasilja (Nansel i sur., 2001) . Ovo istraživanje pokazuje da je 46,1% učenika doživjelo vrijeđanje, 26,3% isključivanje iz društva te 7,7% tjelesno kažnjavanje. Ono što je zabrinjavajuće što je skoro svako dijete doživjelo nasilje.

Tabela 7.

8. U mom školskom okruženju najprisutnija vrsta nasilja je:

	f	%	Validni%	Kumulativni%
Validni				
fizičko nasilje	109	20,9	21,1	21,1
verbalno nasilje	191	36,7	36,9	58,0
socijalno	58	11,1	11,2	69,2
nasilje na društvenim mrežama	92	17,7	17,8	87,0
nema nasilja u mom okruženju	65	12,5	12,6	99,6
nešto drugo	2	,4	,4	100,0
Σ	517	99,2	100,0	
neodgovoren	4	,8		
o				
Σ	521	100,0		

Grafikon 7.

8. U mom školskom okruženju najprisutnija vrsta nasilja je:

Tabela i grafikon 7. prikazuju da je nasilje prisutno u ovim školama u kojima je istraživanje sprovedeno, potvrdilo je da prisustvo 36,94% verbalnog nasilja, 21,08% fizičkog nasilja zatim 17,79% nasilja na društvenim mrežama te socijalnog 11,22%. Istraživanje također pokazuje da se pojava nasilja razumije i da razlikuje njene vrste.

Tabela 8.

9. Kako se osjećaš kad vidiš da se neko nasilnički odnosno loše ponaša nad nekom osobom?

	f	%	Validni%	Kumulativni%
Validni Prema tome ne osjećam gotovo ništa	27	5,2	5,2	5,2
Pomalo mi je žao zbog učenika	97	18,6	18,6	23,8
Žao mi je tog učenika i rado bih pomogao/pomogla	350	67,2	67,2	91,0
Smiješno mi je	15	2,9	2,9	93,9
Smatram da je to zaslužio/la	8	1,5	1,5	95,4
Suosjećam se jer sam i sam/sama bila u sličnoj situaciji	24	4,6	4,6	100,0
Σ	521	100,0	100,0	

Grafikon 8.

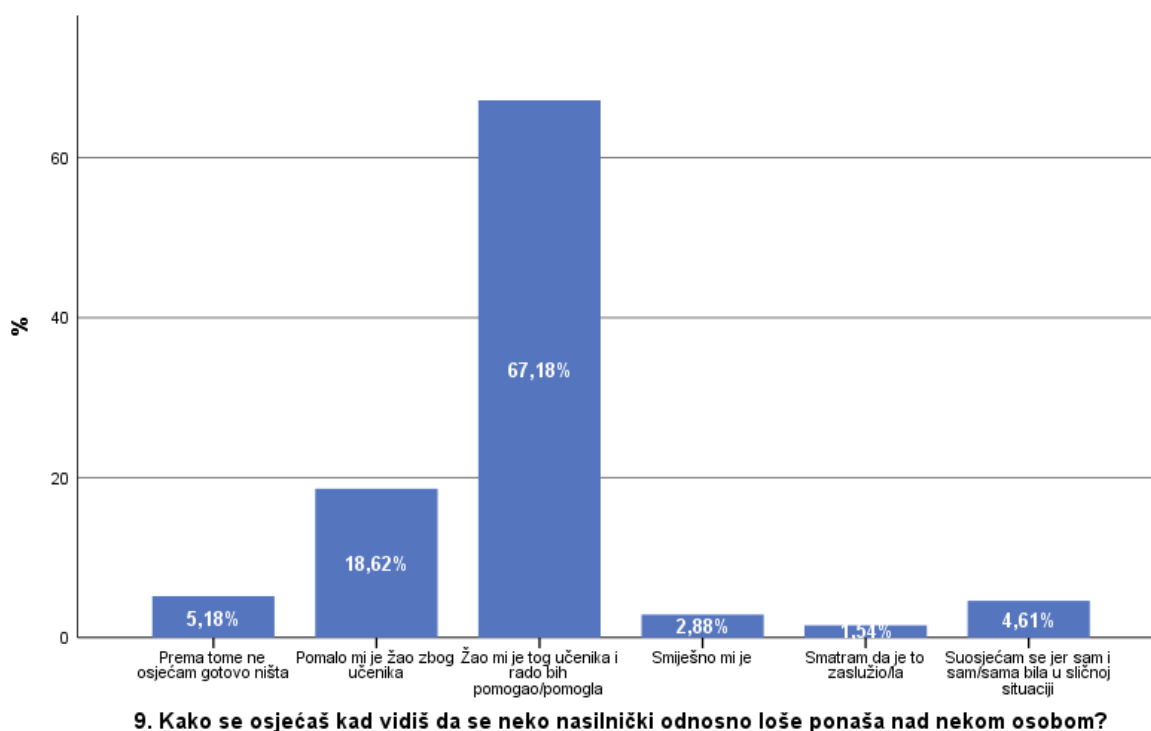

Tabela i grafikon 8. prikazuju da je nasilje u ovim školama u kojima je istraživanje sprovedeno, generalno osuđeno i izaziva želju za pomoći sa 67,18%.

Tabela 9.

10. Koliko često drugi učenici pokušavaju zaustaviti maltretiranje nad nekim učenikom?

	f	%	Validni%	Kumulativni%
Validni Nikad	40	7,7	7,7	7,7
Rijetko	136	26,1	26,1	33,8
Ponekad	146	28,0	28,0	61,8
Često	128	24,6	24,6	86,4
Uvijek	71	13,6	13,6	100,0
Σ	521	100,0	100,0	

Garfikon 9.

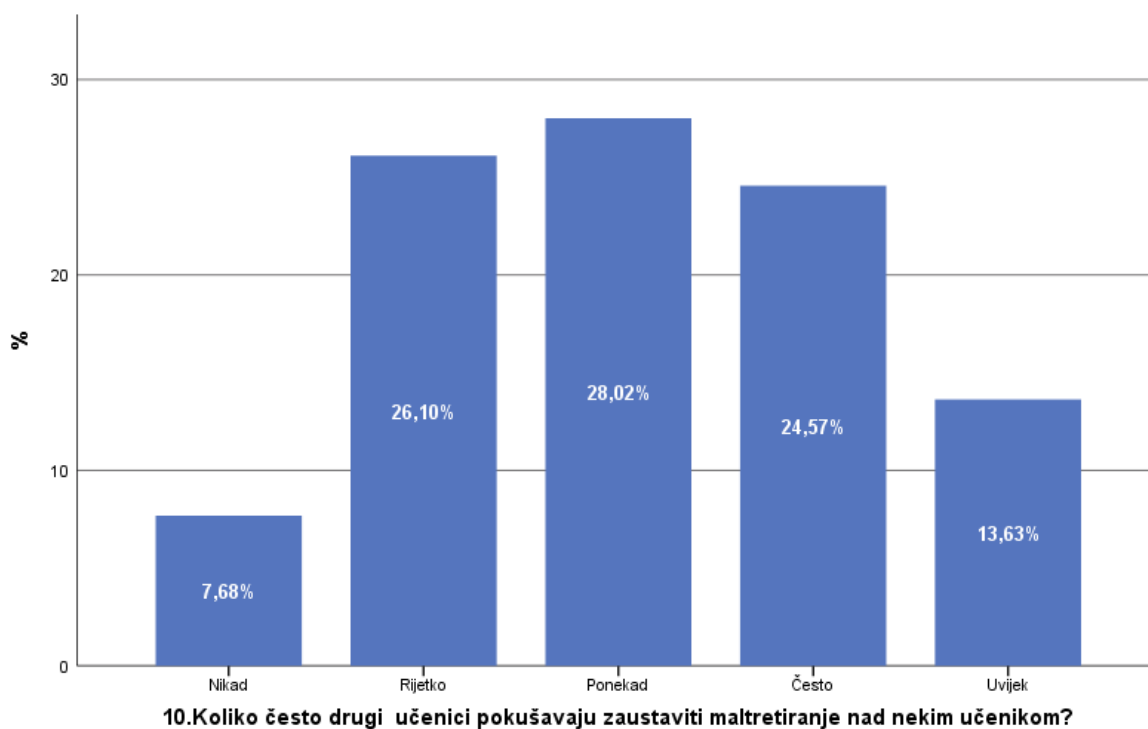

Tabela i grafikon 9. prikazuju odnos između učeničkog suosjećanja s žrtvom nasilja se može pripisati pomicanju nulte tolerancije na nasilje i šalju jasnu poruku o tome kako na svako nasilno ponašanje treba reagirati.

Tabela 10.

	f	%	Validni%	Kumulativni%
Validni Nikad	49	9,4	9,4	9,4
Rijetko	68	13,1	13,1	22,5
Ponekad	163	31,3	31,3	53,7
Često	154	29,6	29,6	83,3
Uvijek	87	16,7	16,7	100,0
Σ	521	100,0	100,0	

Grafikon 10.

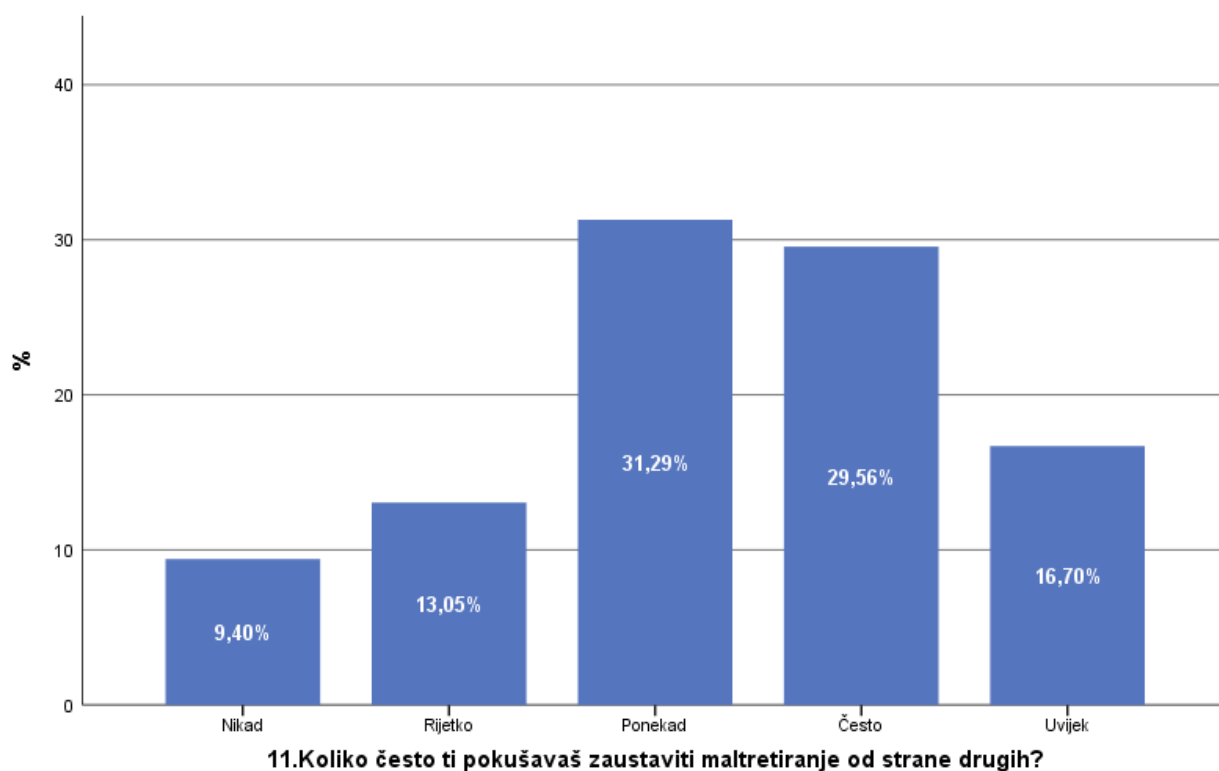

Tabela i grafikon 10. prikazuju da u ovom istraživanju učenici reaguju na nasilje tako što pokušavaju ga zaustaviti, ali ono što je zabrinjavajući podatak je odgovor UVIJEK koji ima samo 16,70% učeničkog reagovanja.

Tabela 11.

12. Gdje se najčešće događa nasilje:

	f	%	Validni%	Kumulativni%
Validni U učionici dok je učitelj prisutan	8	1,5	1,5	1,5
U učionici dok je učitelj odsutan	236	45,3	45,3	46,8
U zahodu	42	8,1	8,1	54,9
Na putu do škole i iz škole	179	34,4	34,4	89,3
U sportskoj dvorani ili svlačionici	30	5,8	5,8	95,0
negdje drugo	26	5,0	5,0	100,0
Σ	521	100,0	100,0	

Grafikon 11.

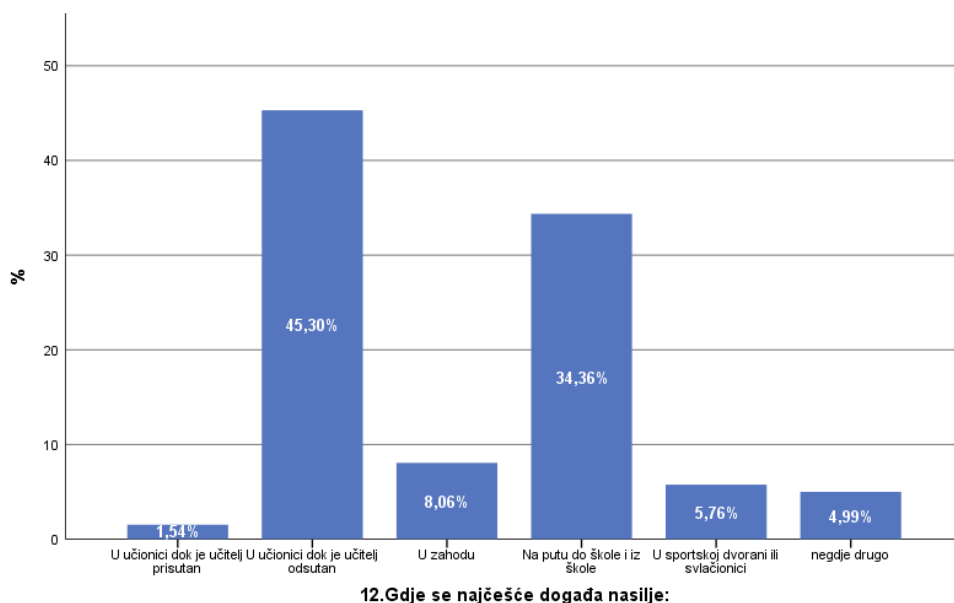

Tabela i grafikon 11. prikazuju gdje se najčešće događa nasilje, na kojim mjestima u školi, a uočeno je da je najveći procenat u učionici dok je učitelj odsutan 45,30% i 34,36% na putu od škole i iz škole.

Tabela 12.

13. Koliko su često učenici (učenice) tvoje škole bili nasilni prema tebi?					
		f	%	Validni%	Kumulativni%
Validni	Nikad	313	60,1	60,1	60,1
	Rijetko	128	24,6	24,6	84,6
	Ponekad	56	10,7	10,7	95,4
	Često	17	3,3	3,3	98,7
	Uvijek	7	1,3	1,3	100,0
	Σ	521	100,0	100,0	

Grafikon 12.

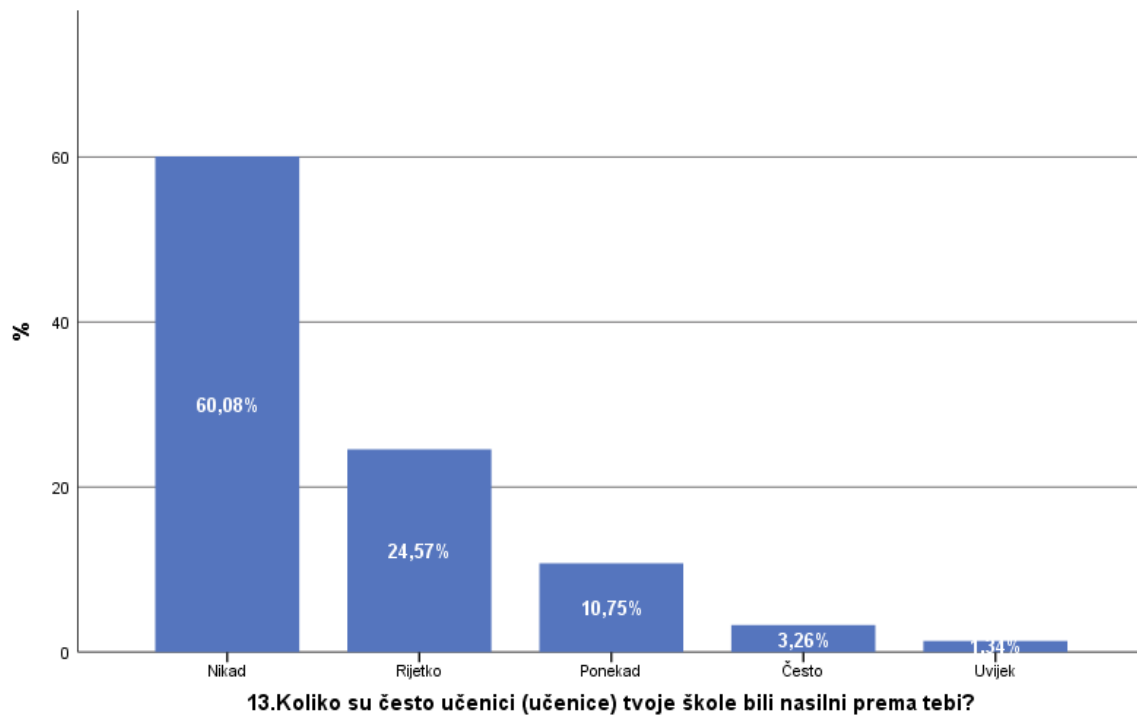

Tabela i grafikon 12. prikazuju da je 60,08% učenika je izjavilo da drugi učenici nikad nisu bili nasilni prema njima.

Tabela 13. Slijede frekvencije i procenti odgovora na blok pitanja iz zadnjeg dijela upitnika.

Žrtva nasilja

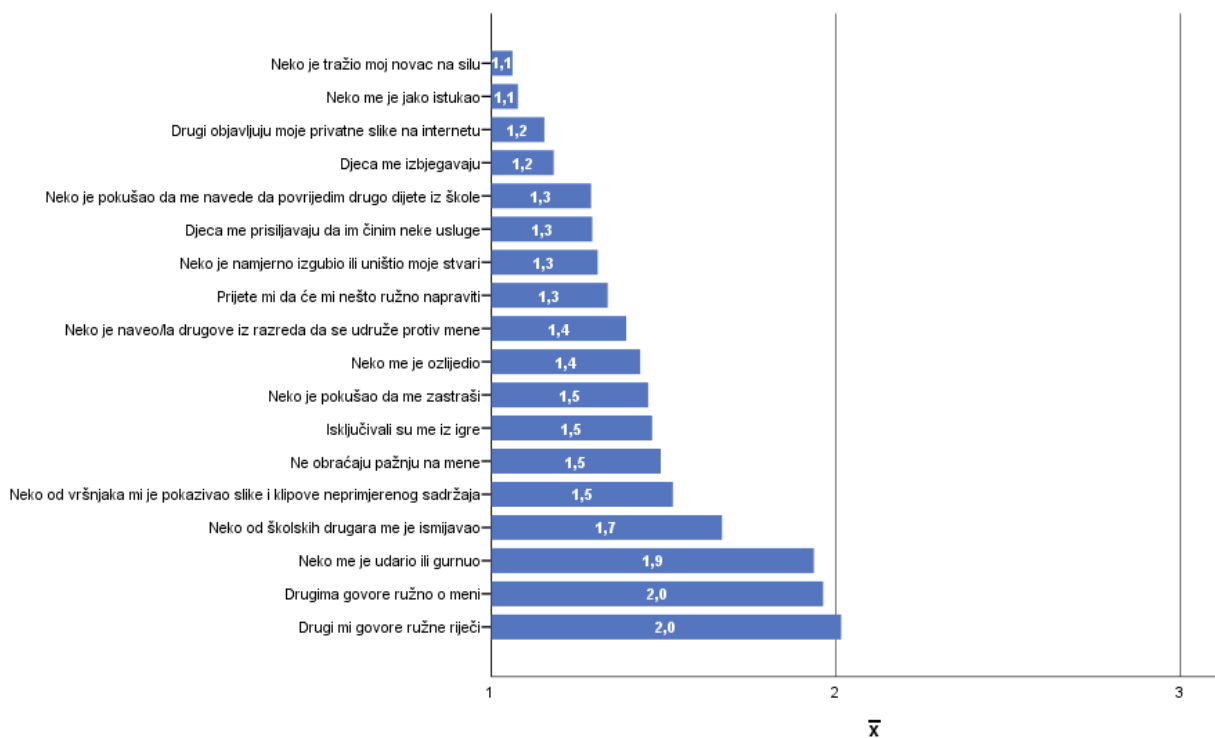
	Nikad		Rijetko		Ponekad		Često		Uvijek	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Drugi mi govore ružne riječi	181	34,7%	199	38,2%	106	20,3%	22	4,2%	13	2,5%
Drugi objavljuju moje privatne slike na internetu	473	91,0%	25	4,8%	14	2,7%	5	1,0%	3	0,6%
Prijete mi da će mi nešto ružno napraviti	412	79,1%	61	11,7%	36	6,9%	6	1,2%	6	1,2%
Drugima govore ružno o meni	228	43,8%	150	28,8%	95	18,2%	32	6,1%	16	3,1%
Neko me je udario ili gurnuo	204	39,2%	192	36,9%	92	17,7%	23	4,4%	10	1,9%
Neko me je ozlijedio	366	70,2%	106	20,3%	34	6,5%	10	1,9%	5	1,0%
Isključivali su me iz igre	379	72,7%	74	14,2%	46	8,8%	11	2,1%	11	2,1%
Ne obraćaju pažnju na mene	368	70,6%	85	16,3%	44	8,4%	14	2,7%	10	1,9%
Neko je namjerno izgubio ili uništio moje stvari	414	79,5%	69	13,2%	26	5,0%	9	1,7%	3	0,6%
Neko me je jako istukao	496	95,4%	15	2,9%	5	1,0%	1	0,2%	3	0,6%
Neko je tražio moj novac na silu	502	96,4%	12	2,3%	3	0,6%	2	0,4%	2	0,4%
Neko je pokušao da me zastraši	346	66,5%	126	24,2%	39	7,5%	4	0,8%	5	1,0%
Neko je naveo/la drugove iz razreda da se udruže protiv mene	395	75,8%	67	12,9%	45	8,6%	10	1,9%	4	0,8%
Neko je pokušao da me navede da povrijedim drugo dijete iz škole	419	80,4%	71	13,6%	19	3,6%	7	1,3%	5	1,0%

Neko od školskih drugara me je ismijavao	301	57,8%	131	25,1%	60	11,5%	20	3,8%	9	1,7%
Djeca me izbjegavaju	458	88,1%	43	8,3%	10	1,9%	5	1,0%	4	0,8%
Neko od vršnjaka mi je pokazivao slike i klipove neprimjerenog sadržaja	383	73,5%	58	11,1%	42	8,1%	21	4,0%	17	3,3%
Djeca me prisiljavaju da im činim neke usluge	420	80,6%	65	12,5%	25	4,8%	7	1,3%	4	0,8%

Počinitac nasilja

	Nikad		Rijetko		Ponekad		Često		Uvijek	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Ismijavam one koji su smiješni	297	57,1%	130	25,0%	59	11,3%	17	3,3%	17	3,3%
Volim da izblamiram pred svima one koji me nerviraju	326	62,6%	101	19,4%	50	9,6%	18	3,5%	26	5,0%
Guram djecu koja su slabija od mene na velikom odmoru	453	86,9%	39	7,5%	15	2,9%	4	0,8%	10	1,9%
Zadirujem drugove zbog njihovih nedostataka ili mana	469	90,0%	35	6,7%	10	1,9%	1	0,2%	6	1,2%

Grafikon 13.

Na osnovu prikazanih podataka tabela i grafikona 13., moguće je zaključiti da je najrjeđi oblik nasilja onaj u kojem je neko tražio novac na silu ($\bar{x}=1,1$), dok je najčešći oblik nasilja kroz govorenje „ružnih riječi“ ($\bar{x}=2,0$).

Tabela 14.

Deskriptivna statistika					
	N	min.	max.	\bar{X}	s
Ismijavam one koji su smiješni	520	1,0	5,0	1,706	1,0124
Volim da izblamiram pred svima one koji me nerviraju	521	1,0	5,0	1,689	1,1021
Guram djecu koja su slabija od mene na velikom odmoru	521	1,0	5,0	1,232	,7164
Zadirujem drugove zbog njihovih nedostataka ili mana	521	1,0	5,0	1,157	,5669
Validni N	520				

Graikon 14.

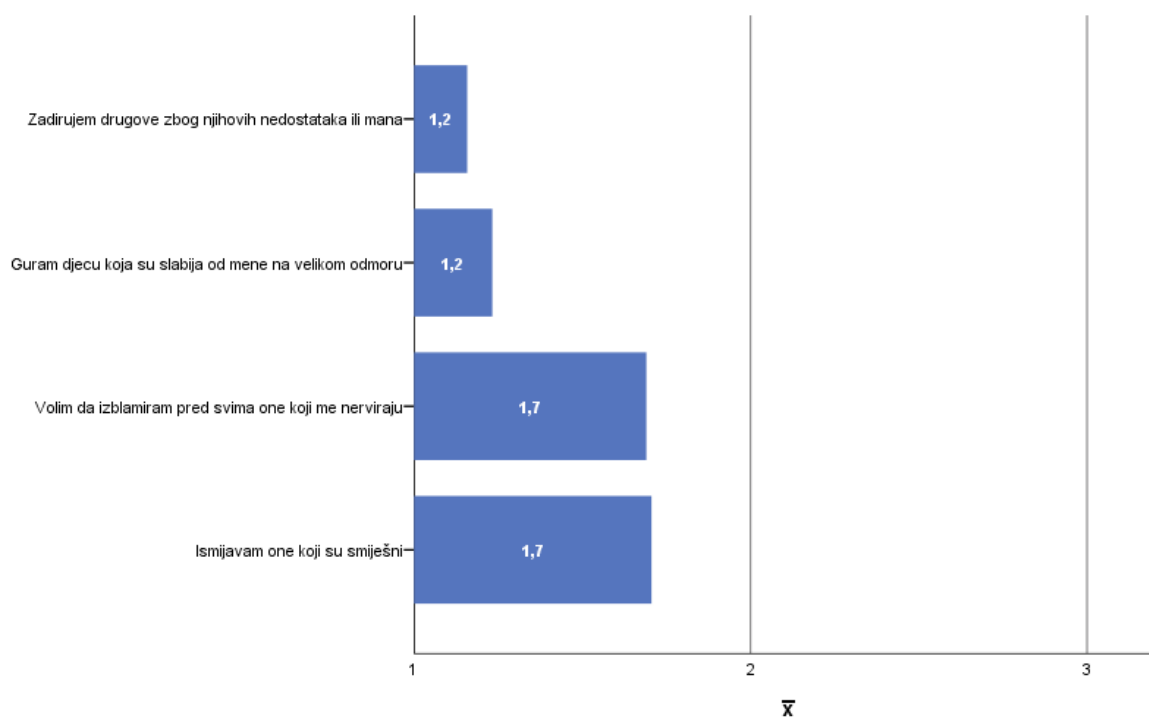

Tabela i graikon 14. prikazuju drugu stranu medalje, tako kada je u pitanju činjenje nasilja prema drugima, oni koji ga čine, najčešće to čine ismijavanjem onih koji su im smiješni ($\bar{x} = 1,7$)

Navedene skorove ajtema na oba bloka smo iskoristili kako bismo kreirali i dvije jedinstvene skale, i to skale „žrtve nasilja“ i skale „Počinioca nasilja“. Skale predstavljaju srednju vrijednost (prosječni skor) svih ajtema iz bloka pitanja na koje se odnose.

Tako smo dobili podatak o stepenu „činjenja“ nasilja, ali i stepenu „izloženosti“ nasilju.

Tabela 15.

Deskriptivna statistika					
	N	min.	max.	\bar{X}	s
Žrtva nasilja	521	1,00	4,25	1,4328	,43641
Počinioc nasilja	521	1,00	5,00	1,4458	,65711
Validni N	521				

Grafikon 15.

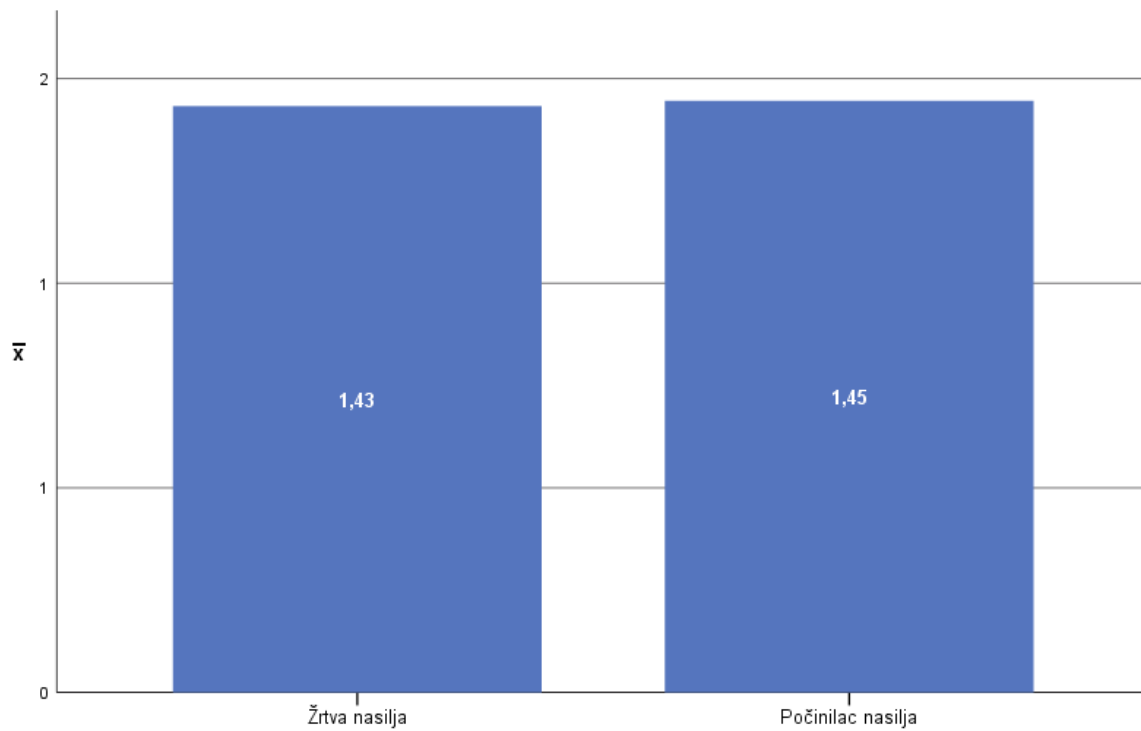

Tabela i grafikon 15. prikazuju podatke o stepenu činjena i izloženosti nasilju i ovdje teorijski mogu kretati u rasponu od 1 do 5 gdje niže vrijednosti predstavljaju niži stepen nasilja. Na osnovu prikazanih skorova, uočavamo je da „činjenje“ nasilja neznatno veće od „izloženosti“ nasilju. Razlika je toliko mala da je i zanemariva.

Razlike u odnosu na nezavisne varijable

Razlike u odnosu na spol

U nastavku rada, željeli smo da utvrdimo, da li postoje statistički značajne razlike na pitanjima u odnosu na neke od nezavisnih varijabli.

spol * 1. Koliko voliš da ideš u školu?

Tabela ispod prikazuje frekvencije i procenete odgovora na pitanje „Koliko voliš da ideš u školu“ u odnosu na spol ispitanika.

Primjećujemo da djevojčice nešto više vole da idu školu u odnosu na dječake. Tako 16,4% dječaka izjavljuje da veoma vole da idu u školu, dok sa druge strane 19,9% djevojčica tvrdi to isto. 58,5% dječaka tvrdi da uglavnom voli da ide u školu. Isto to tvrdi i 63% ispitanih djevojčica.

Tabela 2.1.

Krostabelarno							
		1. Koliko voliš da ideš u školu?					Σ
		Veoma volim da idem u školu	Uglavnom volim da idem u školu	Uglavnom ne volim da idem u školu	Uopšte ne volim da idem u školu		
spol	muški	f	45	161	45	24	275
		% u odnosu na spol	16,4%	58,5%	16,4%	8,7%	100,0%
	ženski	f	49	155	29	13	246
		% u odnosu na spol	19,9%	63,0%	11,8%	5,3%	100,0%
Σ		f	94	316	74	37	521
		% u odnosu na spol	18,0%	60,7%	14,2%	7,1%	100,0%

Iako gore prikazani procenti sugeriraju da djevojčice više vole da idu u školu nego dječaci, to i dalje ne znači da je ta razlika i stvarna, odnosno, statistički značajna. Stoga smo poduzeli neparametrsijski inferencijalni test, kako bismo utvrdili i da li navedena razlika stvarna ili slučajna.

U tu svrhu koristili smo Pearsonov hi-kvadrat test.

Tabela ispod pokazuje rezultate te analize:

Hi kvadrat test polazi od nulte hipoteze, odnosno, pretpostavke da se grupe ne razlikuju u učestalosti odgovora na čestice. Ukoliko se grupe razlikuju, odbacuje se nulta hipoteza, odnosno, zaključujemo da grupe NISU iste. Da li su grupe iste ili ne, zaključiti ćemo na osnovu vrijednosti p iz donje tabele. Ukoliko je vrijednost p MANJA od 0,050 onda zaključujemo da se grupe razlikuju, tj., postoji statistički značajna razlika između grupa. Ukoliko je p veće od 0,050 onda NE postoji statistički značajna razlika između grupa i nulta hipoteza se potvrđuje (grupe se ne razlikuju).

U našem slučaju, vrijednost p je veća od 0,050 i iznosi 0,144, te shodno tome zaključujemo da **nema statistički značajne** razlike između grupa. Prevedeno, to znači da nema stvarne razlike u tome koliko dječaci i djevojčice vole da idu u školu.

U ovom slučaju, to se piše ovako:

$$\chi^2(3)=5,416, p=0,144; p>0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost	df	p
	χ^2		
Pearson χ^2	5,416	3	,144

spol * 2. Koliko se učenici u tvom odjeljenju međusobno slažu?

Kada je u pitanju razlika u odgovorima između dječaka i djevojčica na pitanje Koliko se učenici u tvome odjeljenju međusobno slažu, podaci u tabeli 2.2. pokazuju da i dječaci i djevojčice se skoro u istoj mjeri slažu sa odgovorima. Tako 72% dječaka i 75,2% djevojčica izjavljuju da su u njihovom odjeljenju učenici uglavnom složni.

Tabela 2.2.

Krostabelarno						
			2. Koliko se učenici u tvom odjeljenju međusobno slažu?			Σ
			Podijeljeni smo u manje grupe koje se međusobno sukobljavaju	Nismo složni ali se ne sukobljavamo	Uglavnom smo složni	
spol	muški	f	27	50	198	275
		% u odnosu na spol	9,8%	18,2%	72,0%	100,0%
	ženski	f	18	43	185	246
		% u odnosu na spol	7,3%	17,5%	75,2%	100,0%
Σ		f	45	93	383	521
		% u odnosu na spol	8,6%	17,9%	73,5%	100,0%

Razlike u odgovorima između dječaka i djevojčica na ovo pitanje nije statistički značajno, te zaključujemo da su stavovi dječaka i djevojčica po ovom pitanju ujednačena. Navedeni zaključak proizilazi iz hi-kvadrat testa koji nije statistički značajan.

$$\chi^2(2)=1,158, p=0,561; p>0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	1,158	2	,561

spol * 3. Koliko dobrih drugova / drugarica imaš u odjeljenju?

Preko 90% i dječaka i djevojčica tvrdi da ima više dobrih drugova i drugarica u svome odjeljenju, s tim da je taj procenat neznatno veći u slučaju dječaka (93,1%) u odnosu na djevojčice (92,7%).

Tabela 2.3.

Krostabelarno					
			3. Koliko dobrih drugova / drugarica imaš u odjeljenju?		Σ
			Imam jednog dobrog druga / drugaricu	Imam više dobrih drugova/ drugarica	
spol	muški	f	19	256	275
		% u odnosu na spol	6,9%	93,1%	100,0%
	ženski	f	18	228	246
		% u odnosu na spol	7,3%	92,7%	100,0%
Σ		f	37	484	521
		% u odnosu na spol	7,1%	92,9%	100,0%

Očekivano, test inferencijalne statistike pokazuje da navedena neznatna razlika u odgovorima na ovo pitanje između dječaka i djevojčica nije statistički značajan, što znači da i dječaci i djevojčice u istoj mjeri smatraju da imaju više dobrih drugova i drugarica u svome odjeljenju.

$$\chi^2(1)=0,033, p=0,856; p>0,05$$

χ ² – test			
	vrijednost	df	p
	χ ²		
Pearson χ ²	,033	1	,856

spol * 4. Koliko se osjećaš sigurno u školi koju pohađaš!

Za potrebe ovog rada, jako je bilo važno i da se ispita nivo osjećaja sigurnosti učenika u školi koju pohađaju. Preko 80% učenika izjavljuje da se osjeća ili često ili uvijek sigurno u svojoj školi. Ipak, skoro 20% učenika tvrdi da se samo ponekada (12,5%), rijetko (6%) ili nikada (1,5%) se osjeća sigurnim u svojoj školi. Iako je znatno veći broj učenika koji se osjećaju sigurnima, činjenica da se svaki peti učenik ne osjeća sigurnim u svojoj školi može se smatrati upozoravajućim i vrijednim dodatne pažnje.

Kada je u pitanju distribucija i razlika odgovora na pitanje o nivou osjećaja sigurnosti u svojoj školi, a u odnosu na spol, podaci u tabeli 2.4 pokazuju neznatne razlike.

Tabela 2.4.

Krostabelarno								
			4. Koliko se osjećaš sigurno u školi koju pohađaš!					Σ
			Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek	
spol	muški	f	4	21	37	55	158	275
		% u odnosu na spol	1,5%	7,6%	13,5%	20,0%	57,5%	100,0%
	ženski	f	4	10	28	61	143	246
		% u odnosu na spol	1,6%	4,1%	11,4%	24,8%	58,1%	100,0%
Σ	f		8	31	65	116	301	521
	% u odnosu na spol		1,5%	6,0%	12,5%	22,3%	57,8%	100,0%

Te razlike se na testu inferencijalne statistike ne pokazuju statistički značajnim što ukazuje na podjednak broj dječaka i djevojčica koji se osjećaju sigurnim ili nesigurnim u svojoj školi.

$$\chi^2(4)=4,607, p=0,330; p>0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	4,607	4	,330

spol * 5. Ukazuješ li svojim kolegama na neke njihove nedostatke ili mane?

Većina učenika ne ukazuje na nedostatke ili mane svojim kolegama. Tek 12,6% učenika to čini često ili uvijek, dok većina (33,2%) to nikada ne radi, ponekad to radi 30,9% i rijetko 23,2% ispitanih učenika. Uvidom u distribuciju odgovora na ovo pitanje u odnosu na spol, primijetiti ćemo neznatne razlike u odgovorima.

Tabela 2.5.

Krostabelarno								
			5. Ukazuješ li svojim kolegama na neke njihove nedostatke ili mane?					Σ
			Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek	
spol	muški	f	85	65	80	29	16	275
		% u odnosu na spol	30,9%	23,6%	29,1%	10,5%	5,8%	100,0%
	ženski	f	88	56	81	15	6	246
		% u odnosu na spol	35,8%	22,8%	32,9%	6,1%	2,4%	100,0%
Σ		f	173	121	161	44	22	521
		% u odnosu na spol	33,2%	23,2%	30,9%	8,4%	4,2%	100,0%

Te neznatne razlike očekivano ne pokazuju se statistički značajnim u odnosima na spol. Stoga zaključujemo da nema razlike između dječaka i djevojčica kada je upitanju učestalost ukazivanja na mane i nedostatke svojih kolega

$\chi^2(4)=8,139, p=0,087; p>0,05$

χ^2 – test			
vrijednost		df	p
χ^2			
Pearson χ^2	8,139	4	,087

spol * 6. Smatraš li da se neprihvatljivo ponašanje češće vrši nad:

Neznatna većina ispitanika (66%) smatra i da se neprihvatljivo ponašanje podjednako vrši i nad dječacima i nad djevojčicama. Distribucija odgovora u odnosu na spol ukazuje na uglavnom ujednačene odgovore na ovo pitanje između dječaka i djevojčica.

Tabela 2.6.

Krostabelarno						
			6. Smatraš li da se neprihvatljivo ponašanje češće vrši nad:			Σ
			djevojčicama	dječacima	podjednako	
spol	muški	f	41	46	187	274
		% u odnosu na spol	15,0%	16,8%	68,2%	100,0%
	ženski	f	52	38	156	246
		% u odnosu na spol	21,1%	15,4%	63,4%	100,0%
Σ		f	93	84	343	520
		% u odnosu na spol	17,9%	16,2%	66,0%	100,0%

Kao i u slučaju prethodnog pitanja, ne postoji statistički značajna razlika između dječaka i djevojčica u odgovorima na ovo pitanje. Zaključak donosimo na osnovu hi kvadrat test koji nije statistički značajan.

$\chi^2(2)=3,367, p=0,186; p>0,05$

χ^2 – test			
vrijednost			
χ^2	df	p	
Pearson χ^2	3,367	2	,186

spol * vrijeđali su te

Skoro polovina ispitanih učenika (46,1%) izjavljuje da je pretrpjelo vrijeđanje kao oblik nasilja u svojoj školi. Nešto veći broj dječaka (47,3%) u odnosu na djevojčice (44,7%) tvrdi da je bilo izloženo vrijeđanju u školi.

Tabela 2.7.

Krostabelarno					
			vrijeđali su te		Σ
			ne	da	
spol	muški	f	145	130	275
		% u odnosu na spol	52,7%	47,3%	100,0%
	ženski	f	136	110	246
		% u odnosu na spol	55,3%	44,7%	100,0%
Σ	f		281	240	521
	% u odnosu na spol		53,9%	46,1%	100,0%

Iako je procenat dječaka koji su izjavili da su pretrpili vrijeđanje kao oblik nasilja veći nego u slučaju djevojčica, test statističke značajnosti je pokazao da ta razlika nije stvarna. Stoga zaključujemo da su dječaci i djevojčice uglavnom bili podjednako izloženi vrijeđanju u svojoj školi.

$$\chi^2(1)=0,342, p=0,559; p>0,05$$

χ ² – test			
	vrijednost χ ²	df	p
Pearson χ ²	,342	1	,559

spol * tukli su te

Tabela 2.8.

7,7% učenika tvrdi i da su pretrpjeli fizički oblik nasilja kroz udaranje (tukli su ih) u svojoj školi. Veći je procenat dječaka (12,4%) koji to izjavljuju nego je to slučaj kod djevojčica (2,4%).

Krostabelarno					
			tukli su te		Σ
			ne	da	
spol	muški	f	241	34	275
		% u odnosu na spol	87,6%	12,4%	100,0%
	ženski	f	240	6	246
		% u odnosu na spol	97,6%	2,4%	100,0%
Σ		f	481	40	521
		% u odnosu na spol	92,3%	7,7%	100,0%

Postoji statistički značajna razlika (p je manje od 0,050, odnosno $p=0,00$). To znači da dječaci statistički značajno više izjavljuju da su ih tukli (12,4%), nego je to slučaj kod djevojčica (2,4%). To znači i da se nad dječacima više provodi ovaj oblik nasilja nego nad djevojčicama.

Statistički, to se piše ovako:

$$\chi^2(1)=18,044, p=0,00; p<0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	18,044	1	,000

spol * isključivali te iz društva

Isključivanje iz društva kao oblik nasilja, pretrpjelo je 26,3% učenika, s tim da je znatno veći broj djevojčica (32,5%) koje su pretrpjele ovaj oblik nasilja u odnosu na dječake (20,7%). Podatak je alarmirajući, jer ukazuje da je skoro svaka treća djevojčica i skoro svaki peti dječak bio izložen isključivanju iz društva.

Tabele 2.9.

Krostabelarno					
			isključivali te iz društva		Σ
			ne	da	
spol	muški	f	218	57	275
		% u odnosu na spol	79,3%	20,7%	100,0%
	ženski	f	166	80	246
		% u odnosu na spol	67,5%	32,5%	100,0%
Σ		f	384	137	521
		% u odnosu na spol	73,7%	26,3%	100,0%

Test inferencijalne statistike ukazuje i da postoji statistički značajna razlika u učestalosti isključivanja iz društva u odnosu na spol, te zaključujemo da je isključivanje iz društva statistički značajno češći oblik nasilja nad djevojčicama (32,5%) nego je to slučaj kod dječaka (20,7%).

$$\chi^2(1)=9,318, p=0,002; p<0,05$$

χ ² – test			
	vrijednost	df	p
	χ ²		
Pearson χ ²	9,318	1	,002

spol * neki drugo oblik nasilja

Neki drugi oblika nasilja (osim već spomenutih) bilo je izloženo i svaki 5 ispitani učenik (20%). Distribucija odgovora u odnosu na spol, kada je upitanju neki drugi oblika nasilja, skoro je procentualno ujednačen.

Tabela 2.10.

Krostabelarno					
			neki drugo oblik nasilja		Σ
			ne	da	
spol	muški	f	220	55	275
		% u odnosu na spol	80,0%	20,0%	100,0%
	ženski	f	197	49	246
		% u odnosu na spol	80,1%	19,9%	100,0%
Σ		f	417	104	521
		% u odnosu na spol	80,0%	20,0%	100,0%

Očekivano, razlika ne postoji u učestalosti izloženosti nekom drugom obliku nasilja između dječaka i djevojčica.

$$\chi^2(1)=0,001, p=0,982; p>0,05$$

χ^2 - test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	,001	1	,982

spol * 8. U mom školskom okruženju najprisutnija vrsta nasilja je

Tabela 2.11.

Dobiveni podaci ukazuju da učenici prepoznaju različite oblike nasilja u svome školskom okruženju. Kao najprisutnije, navode verbalno nasilje (36,9%), potom fizičko (21,1%), nasilje na društvenim mrežama (17,8%), socijalno (11,2%) te neki drugi oblik nasilja (0,04%). Tek 12,6% učenika tvrdi da nema nasilja u njegovom školskom okruženju.

Kada se pogledaju podaci diferencirani po spolu, uočljivo je dječaci (24,9%) češće u odnosu na djevojčice (16,8%) primjećuju fizičko nasilje kao najprisutnije, ali i verbalno (dječaci = 39,2%; djevojčice = 34,4%), dok djevojčice (23,8%) u većoj mjeri primjećuju nasilje na društvenim mrežama u odnosu na dječake (12,5%), kao najprisutniji oblik nasilja.

Krostabelarno									
			8. U mom školskom okruženju najprisutnija vrsta nasilja je:						Σ
			fizičko nasilje	verbalno nasilje	socijalno	nasilje na društvenim mrežama	nema nasilja u mom okruženju	nešto drugo	
spol	muški	f	68	107	21	34	41	2	273
		% u odnosu na spol	24,9%	39,2%	7,7%	12,5%	15,0%	0,7%	100,0%
	ženski	f	41	84	37	58	24	0	244
		% u odnosu na spol	16,8%	34,4%	15,2%	23,8%	9,8%	0,0%	100,0%
Σ		f	109	191	58	92	65	2	517
		% u odnosu na spol	21,1%	36,9%	11,2%	17,8%	12,6%	0,4%	100,0%

Prikazane razlike su potvrđene kao i statistički značajnim primjenom hi-kvadrat testa, te shodno tome možemo zaključiti da dječaci i djevojčice, različito vide i primjećuju najprisutnije oblike nasilja u svome školskome okruženju.

$$\chi^2(5)=25,031, p=0,000; p<0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	25,031	5	,000

spol * 9. Kako se osjećaš kad vidiš da se neko nasilnički odnosno loše ponaša nad nekom osobom?

Kada svjedoče nasilničkom činu nad nekom osobom, većina učenika (67,2%) osjeća žal zbog čina i rado bi pomogla toj osobi. Neznatan procenat učenika ima indolentan stav spram tog čina (5,2%).

Kada je upitanju razlika u odnosu na spol, dječaci češće nego djevojčice prema tom činu ne osjećaju ništa (dječaci=8,7%; djevojčice = 1,2%), pomalo im je žao te osobe (dječaci = 25,1%; djevojčice 11,4%), češće im je smiješno (dječaci 3,6%; djevojčice = 2%), češće suosjećaju jer su i sami bili u sličnoj situaciji (dječaci=5,1%; djevojčice=4,1%). 2,9% dječaka smatra to smiješnim, dok sa druge strane to smiješnim ne smatra nijedna djevojčica. Ipak, najveće razlike u odgovorima na ovo pitanje je učeno pri odgovoru „Žao mi je tog učenika i rado bih mu pomogao/la“, gdje 81,3% djevojčica bira ovaj odgovor u odnosu na dječake koji ovaj odgovor biraju u 54,5% slučajeva.

Tabela 2.12.

Krostabelarno									
		9. Kako se osjećaš kad vidiš da se neko nasilnički odnosno loše ponaša nad nekom osobom?							Σ
		Prem a tome ne osjeć am gotov o ništa	Poma lo mi je žao zbog učeni ka	Žao mi je tog učenika i rado bih pomogao/po mogla	Smiješ no mi je	Smatra m da je to zasluži o/la	Suosjeć am se jer sam i sam/sa ma bila u sličnoj situaciji		
sp ol	muš ki	f	24	69	150	10	8	14	275
		% u odno su na spol	8,7%	25,1 %	54,5%	3,6%	2,9%	5,1%	100,0 %
	žens ki	f	3	28	200	5	0	10	246
		% u odno su na spol	1,2%	11,4 %	81,3%	2,0%	0,0%	4,1%	100,0 %
Σ		f	27	97	350	15	8	24	521
		% u odno su na spol	5,2%	18,6 %	67,2%	2,9%	1,5%	4,6%	100,0 %

Upravo razlika u odabiru odgovora „Žao mi je tog učenika i rado bih mu pomogao/la“ između dječaka i djevojčica, čini statistički značajnim razliku u davanju odgovora na ovo pitanje između dječaka i djevojčica. Shodno tome zaključujemo da djevojčice u odnosu na dječake statistički značajno češće izražavaju žaljenje i spremnost da se pomogne, kada primjete da se nad nekom osobom vrši nasilje.

$$\chi^2(5)=49,679, p=0,000; p<0,05$$

χ^2 – test				
		vrijednost		p
		χ^2	df	
Pearson χ^2		49,679	5	,000

spol * 10.Koliko često drugi učenici pokušavaju zaustaviti maltretiranje nad nekim učenicom?

Koliko često učenici pokušavaju zaustaviti maltretiranje nad nekim učenicom, pokazuju podaci iz sljedeće tabele. Da nema nikavih akcija po pitanju zaustavljanja maltretiranja, izjavljuje 7,7% učenika, dok takve akcije smatraju kao rijetkim, ili ponekad ili čestim nešto više od 25% učenika, a 13,6% učenika vidi te akcije kao uvijek prisutnim. Distribucija odgovora na ovo pitanje u odnosu na spol ne odstupa značajno od ovog predstavljenog grupnog rezultata, i odgovori i dječaka i djevojčica uglavnom se kreću blisko navedenim grupnim rezultatima. Najveće odstupanje se samo primjeti kod odgovora „uvijek“ gdje 17,5% dječaka u odnosu na 9,3% djevojčica smatra da drugi učenici uvijek pokušavaju zaustaviti maltretiranje kada se ono pojavi.

Tabela 2.13.

Krostabelarno								
			10.Koliko često drugi učenici pokušavaju zaustaviti maltretiranje nad nekim učenicom?					Σ
			Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek	
spol	muški	f	24	66	75	62	48	275
		% u odnosu na spol	8,7%	24,0%	27,3%	22,5%	17,5%	100,0%
	ženski	f	16	70	71	66	23	246
		% u odnosu na spol	6,5%	28,5%	28,9%	26,8%	9,3%	100,0%
Σ		f	40	136	146	128	71	521
		% u odnosu na spol	7,7%	26,1%	28,0%	24,6%	13,6%	100,0%

Očekivano, na osnovu uvida u distribuciju podataka po varijabli spol, hi kvarat test ne pokazuje statistički značajnu razliku u odgovorima na ovo pitanje u odnosu na spol.

$$\chi^2(4)=9,169, p=0,057; p>0,05$$

Nema statistički značajne razlike. χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	9,169	4	,057

spol * 11.Koliko često ti pokušavaš zaustaviti maltretiranje od strane drugih?

Vlastiti angažman ili akcija prilikom zaustavljanja maltretiranja, ispitana je ovim pitanjem i vidljivo je 9,4% učenika ne poduzimaju ništa da zaustave maltretiranje drugih, 13,1% to rijetko čini, 31,3% ponekada, 29,6% često i 16,7% uvijek. Na osnovu ovih podataka uočljivo je da učenici izjavljuju da oni češće poduzimaju neke akcije u vidu zaustavljanja maltretiranja nego to rade drugi učenici (tabela 2.13)

Kada su upitanju razlike u odgovorima na ovo pitanje u odnosu na varijablu spol, vidimo da djevojčice češće uvijek i često poduzimaju nešto po pitanju zaustavljanja maltretiranja, te podjednako „ponekada“ poduzimaju akcije zaustavljanja maltretiranja.

Tabela 2.14.

Krostabelarno								
			11. Koliko često ti pokušavaš zaustaviti maltretiranje od strane drugih?					Σ
			Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek	
spol	muški	f	35	41	86	70	43	275
		% u odnosu na spol	12,7%	14,9%	31,3%	25,5%	15,6%	100,0%
	ženski	f	14	27	77	84	44	246
		% u odnosu na spol	5,7%	11,0%	31,3%	34,1%	17,9%	100,0%
Σ		f	49	68	163	154	87	521
		% u odnosu na spol	9,4%	13,1%	31,3%	29,6%	16,7%	100,0%

Dobivene razlike su se pokazale i statistički značajnim, te shodno tome možemo zaključiti da djevojčice u odnosu na dječake češće poduzimaju neke akcije u cilju zaustavljanja maltretiranja od strane drugih.

$$\chi^2(4)=12,087, p=0,017; p<0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	12,087	4	,017

spol * 12.Gdje se najčešće događa nasilje:

Mjesto samoga akta nasilja, iz percepcije učenika, najčešće je učionici dok je učitelj odsutan. Dobiveni podaci pokazuju da se skoro 45,3% nasilja, po mišljenju učenika, dešava u učionici dok nastavnik nije prisutan. Također, 34,4% učenika tvrdi i da je najčešće mjesto nasilja na putu do škole ili iz škole. Kada su upitanju razlike u odnosu na spol, uočljivo je da djevojčice u većoj mjeri (55,7%) nego dječaci (36%) tvrde da se nasilje dešava u učionici dok učitelj nije prisutan. Manje razlike u odgovorima uočene su na ostalim pouđenim odgovorima, ali je razlika u odgovoru „u učionici dok je učitelj prisutan“ najizraženija.

Tabela 2.15.

Krostabelarno									
			12.Gdje se najčešće događa nasilje:						Σ
			U učionici dok je učitelj prisutan	U učionici dok je učitelj odsutan	U zahodu	Na putu do škole i iz škole	U sportskoj dvorani ili svlačionici	negdje drugo	
spol	muški	f	5	99	30	104	21	16	275
		% u odnosu na spol	1,8%	36,0%	10,9%	37,8%	7,6%	5,8%	100,0%
	ženski	f	3	137	12	75	9	10	246
		% u odnosu na spol	1,2%	55,7%	4,9%	30,5%	3,7%	4,1%	100,0%
Σ		f	8	236	42	179	30	26	521
		% u odnosu na spol	1,5%	45,3%	8,1%	34,4%	5,8%	5,0%	100,0%

Upravo razlika između dječaka i djevojčica u odabiru odgovora „u učionici dok učitelj nije prisutan“ čini statistički značajnim razlike u odgovorima između dječaka i djevojčica, statistički značajnim, te shodno tome možemo zaključiti da djevojčice češće nego dječaci tvrde da se nasilje najčešće dešava u učionici dok učitelj nije prisutan u istoj.

$$\chi^2(5)=23,675, p=0,000; p<0,05$$

χ^2 – test			
		vrijednost	
		χ^2	df
		p	
Pearson χ^2		23,675	5
			,000

spol * 13.Koliko su često učenici (učenice) tvoje škole bili nasilni prema tebi?

Koliko su i sami trpili neki oblik nasilja od strane svojih kolega, pokazuju podaci u tabeli ispod. 60,1% učenika smatra da nikada nisu prema njima bili nasilni drugi učenici njihove škole, rijetko 24,6%, ponekada 10,7%, te često 3,3% i uvijek 1,3%.

Distribucija odgovora u odnosu na spol ne ukazuje na značajne razlike između dječaka i djevojčica.

Tabela 2.16.

Krostabelarno							
13.Koliko su često učenici (učenice) tvoje škole bili nasilni prema tebi?							
		Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek	Σ
spol	muški	f	158	73	35	6	275
		% u odnosu na spol	57,5%	26,5%	12,7%	2,2%	1,1%
	ženski	f	155	55	21	11	246
		% u odnosu na spol	63,0%	22,4%	8,5%	4,5%	1,6%
Σ	f		313	128	56	17	521
		% u odnosu na spol	60,1%	24,6%	10,7%	3,3%	1,3%

Da nema statistički značajne razlike u odnosu na spol, potvrđuje i dole prikazani rezultat hi-kvadrat testa.

$$\chi^2(4)=6,078, p=0,193; p>0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	6,078	4	,193

Testirali smo i da li postoji razlika u skorovima na skalama „Žrtva nasilja“ i „Počinilac nasilja“ u odnosu na spol.

Tabela ispod prikazuje osnove deskriptivne statistike za navedenu analizu.

Vidimo da su dječaci u većoj mjeri žrtve nasilje ($\bar{x}=1,4786$) u odnosu na djevojčice ($=1,3816$). Također, dječaci češće i čine nasilje ($\bar{x}=1,5673$) u odnosu na djevojčice ($\bar{x}=1,3100$).

Deskriptivna statistika

		N	\bar{x}	s	$\sigma_{\bar{x}}$	CI (95%)		min.	max.
						donja granica	gornja granica		
Žrtva nasilja	muški	275	1,4786	,46661	,02814	1,4232	1,5340	1,00	4,25
	ženski	246	1,3816	,39464	,02516	1,3321	1,4312	1,00	3,13
	Σ	521	1,4328	,43641	,01912	1,3953	1,4704	1,00	4,25
Počinilac nasilja	muški	275	1,5673	,73372	,04424	1,4802	1,6544	1,00	5,00
	ženski	246	1,3100	,52849	,03370	1,2436	1,3763	1,00	4,50
	Σ	521	1,4458	,65711	,02879	1,3892	1,5023	1,00	5,00

Iako prosječni skorovi na ovim skalama nisu isti, to idalje ne znači da su razlike stvarne. Da bismo saznali da li se skorovi doista razlikuju u odnosu na spol, moramo poduzeti t-test, ili

test statističke značajnost razlika između aritmetičkih sredina nezavisnih uzoraka.

Konkretnije, koristili smo postupak analize varijance (ANOVA).

U ovom slučaju, (tabela ispod), važno je gledati rezultate između grupa. Konkretnije, gledamo da li je vrijednost p manja ili veća od 0,050. U našem slučaju, vrijednost p je manja od 0,050 što znači da postoji statistički značajnih razlika između grupa, te možemo zaključiti da dječaci statistički značajno više čine nasilje, ali su i više izloženi nasilju u odnosu na djevojčice.

Statistički, rezultati se prikazuju kako slijedi:

Skala „žrtva nasilja“ $F(1) = 6,482, p = 0,011 ; p < 0,05$

Skala „Počinilac nasilja“ $F(1) = 8,597, p = 0,000 ; p < 0,05$.

Razlike u odnosu na demografsko porijeklo

Pored razlika u odnosu na spol, smatrali smo važnim usporediti i razlike na varijablama u odnosu na demografsko porijeklo učenika

Urbano / ruralno * 1. Koliko voliš da ideš u školu?

Koliko učenici vole da idu u svoju školu i da li postoji razlika između učenika ruralnih i učenika urbanih sredina, ispitali smo pitanjem čiji su rezultati predstavljeni u tabeli ispod.

Na osnovu podataka, vidimo da većina učenika (78,7%) voli da ide u školu (veoma vole ili uglavnom vole), dok sa druge strane 21,3% učenika izjavljuje da ne voli ići u školu. Kada se pogledaju razlike u odnosu na demografsko porijeklo, primijećuje se da učenici iz urbanih sredina u manjoj mjeri vole da idu u školu. 75,6% učenika urbanih sredina izjavljuju da vole da idu u školu, dok je procenat učenika ruralnih sredina koji to isto izjavljuju 82,3%.

Tabela 3.1.

Krostabelarno							
		1. Koliko voliš da ideš u školu?				Σ	
		Veoma volim da idem u školu	Uglavnom volim da idem u školu	Uglavnom ne volim da idem u školu	Uopšte ne volim da idem u školu		
Urbano / ruralno	urbano	f	47	167	54	15	283
		% u odnosu na Urbano / ruralno	16,6%	59,0%	19,1%	5,3%	100,0%
	ruralno	f	47	149	20	22	238
		% u odnosu na Urbano / ruralno	19,7%	62,6%	8,4%	9,2%	100,0%
Σ		f	94	316	74	37	521
		% u odnosu na Urbano / ruralno	18,0%	60,7%	14,2%	7,1%	100,0%

Navedena razlika se pokazala i statistički značajnom, te shodno tome, na osnovu dobivenih podataka, možemo zaključiti da učenici ruralnih sredina više vole školu nego učenici urbanih sredina.

$$\chi^2(3)=14,190, p=0,002; p<0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost	df	p
	χ^2		
Pearson χ^2	14,190	3	,003

Urbano / ruralno * 2. Koliko se učenici u tvom odjeljenju međusobno slažu?

Stepen međusobnog slaganja učenika u odjeljenju unutar škola urbanih i škola ruralnih sredina je uglavnom ujednačen. I jedni i drugi u većoj mjeri (iznad 70%) tvrde da su uglavnom složni. Detaljnija distribucija odgovora na ovo pitanje, prikazana je u tabeli ispod:

Tabela 3.2.

			2. Koliko se učenici u tvom odjeljenju međusobno slažu?			Σ
			Podijeljeni smo u manje grupe koje se međusobno sukobljavaju	Nismo složni ali se ne sukobljavamo	Uglavnom smo složni	
Urbano / ruralno	urbano	f	22	56	205	283
		% u odnosu na Urbano / ruralno	7,8%	19,8%	72,4%	100,0%
	ruralno	f	23	37	178	238
		% u odnosu na Urbano / ruralno	9,7%	15,5%	74,8%	100,0%
Σ		f	45	93	383	521
		% u odnosu na Urbano / ruralno	8,6%	17,9%	73,5%	100,0%

Na osnovu gore prikazne distribucije rezultata u odnosu na demografsko podrijetlo, nismo očekivali statistički značajne razlike, a hi kvadrat test to i potvrđuje.

$$\chi^2(2)=1,935, p=0,38; p>0,05$$

χ ² – test			
	vrijednost χ ²	df	p
Pearson χ ²	1,935	2	,380

Urbano / ruralno * 3. Koliko dobrih drugova / drugarica imaš u odjeljenju?

Kada se pogledaju rezultati o broju dobrih drugova/drukarica u odjeljenju, a u odnosu na demografsko podrijetlo, primjećujemo da su podaci uglavnom ujednačeni između učenika ruralnih i učenika urbanih sredina. Velika većina učenika (preko 90%) tvrdi da imaju više dobrih drugova.

Tabela 3.3.

Krostabelarno					
			3. Koliko dobrih drugova / drugarica imaš u odjeljenju?		Σ
			Imam jednog dobrog druga / drugaricu	Imam više dobrih drugova / drugarica	
Urbano / ruralno	urbano	f	25	258	283
		% u odnosu na Urbano / ruralno	8,8%	91,2%	100,0%
	ruralno	f	12	226	238
		% u odnosu na Urbano / ruralno	5,0%	95,0%	100,0%
Σ		f	37	484	521
		% u odnosu na Urbano / ruralno	7,1%	92,9%	100,0%

Navedeni podaci iz gornje tabele su testirani na statistički značajne razlike koristeći hi kvadrat test, koji je pokazao da se broj dobrih drugova učenika iz ruralne sredine u odnosu na učenike iz urbane sredine statistički značajno ne razlikuje, te shodno tome, možemo zaključiti da se broj dobrih drugova/drugarica koje učenik ima ne razlikuje u zavisnosti na učenikovo demografsko podrijetlo.

$$\chi^2(1)=2,818, p=0,093; p>0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	2,818	1	,093

Urbano / ruralno * 4. Koliko se osjećaš sigurno u školi koju pohađaš!

Stepen sigurnosti koje učenici osjećaju u svojoj školi, blago variraju u odnosu na demografsko porijeklo učenika. Uočljivo je, iz dole prikazanih podataka, da učenici urbanih sredina izražavaju viši stepen nesigurnosti (9,2%) u odnosu na učenike ruralnih sredina (5,4%). Neznato veći broj učenika ruralnih sredina (80,6%) u odnosu na učenike urbanih sredina (79,5%) smatra da se osjeća sigurnim u svojoj školi u određenoj mjeri.

Tabela 3.4.

Krostabelarno								
			4. Koliko se osjećaš sigurno u školi koju pohađaš!					Σ
			Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek	
Urban o/ ruraln o	urbano	f	6	20	32	74	151	283
		% u odnosu na Urbano / ruralno	2,1%	7,1%	11,3%	26,1%	53,4%	100,0%
	ruralno	f	2	11	33	42	150	238
		% u odnosu na Urbano / ruralno	0,8%	4,6%	13,9%	17,6%	63,0%	100,0%
Σ		f	8	31	65	116	301	521
		% u odnosu na Urbano / ruralno	1,5%	6,0%	12,5%	22,3%	57,8%	100,0%

Prikazane razlike u stepenu osjećaja sigurnosti u svojoj školi između učenika ruralnih i učenika urbanih sredina su se pokazale i statistički značajnim, i to na način da učenici ruralnih sredina izražavaju blago veći stepen sigurnosti u svojoj školi nego učenici urbanih sredina.

$$\chi^2(4)=9,644, p=0,047; p<0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	9,644	4	,047

Urbano / ruralno * 5. Ukazuješ li svojim kolegama na neke njihove nedostatke ili mane?

Koliko često ukazuju svojim kolegama na nedostatke ili mane, a u odnosu na demografsko porijeklo, ispitali smo pitanjem čiji rezultati su prikazani u tabeli ispod. Uočavamo da učenici ruralnih i učenici urbanih sredina uglavnom podjednako ili u istoj mjeri ukazuju svojim kolegama na mane i nedostatke.

Tabela 3.5.

Krostabelarno							
		5. Ukazuješ li svojim kolegama na neke njihove nedostatke ili mane?					Σ
		Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek	
urbano	f	84	64	96	26	13	283
	% u odnosu na Urbano / ruralno	29,7%	22,6%	33,9%	9,2%	4,6%	100,0%
ruralno	f	89	57	65	18	9	238
	% u odnosu na Urbano / ruralno	37,4%	23,9%	27,3%	7,6%	3,8%	100,0%
f		173	121	161	44	22	521
% u odnosu na Urbano / ruralno		33,2%	23,2%	30,9%	8,4%	4,2%	100,0%

Očekivano, obzirom na ujednačene odgovore, na postoji statistički značajna razlika u učestalosti ukazivanja na mane i nedostatke svojih kolega između učenika urbanih i učenika ruralnih sredina.

$$\chi^2(4)=4,85, p=0,303; p>0,05$$

χ^2 – test			
vrijednost			
χ^2	df	p	
Pearson χ^2	4,850	4	,303

Urbano / ruralno * 6. Smatraš li da se neprihvatljivo ponašanje češće vrši nad:

Slično kao i na prethodnom pitanju, stavovi učenika ruralnih i urbanih sredina o tome da li se neprihvatljivo ponašanje češće vrši nad dječacima ili djevojčicama, ili podjednako, uglavnom su ujednačeni. Na osnovu dole prikazanih rezultata, vidimo da se učenici ruralnih i urbanih sredina slažu u stavu se neprihvatljivo ponašanje uglavnom podjednako vrši i nad dječacima i nad djevojčicama.

Tabela 2.6.

Krostabelarno						
			6. Smatraš li da se neprihvatljivo ponašanje češće vrši nad:			Σ
			djevojčicama	dječacima	podjednako	
Urbano / ruralno	urbano	f	51	44	187	282
		% u odnosu na Urbano / ruralno	18,1%	15,6%	66,3%	100,0%
		ruralno	f	42	40	156
	% u odnosu na Urbano / ruralno	17,6%	16,8%	65,5%	100,0%	
	Σ	f	93	84	343	520
	% u odnosu na Urbano / ruralno	17,9%	16,2%	66,0%	100,0%	

Da se učenici urbanih i ruralnih sredina slažu po ovom pitanju, potvrđuje i hi kvadrat test koji ne pokazuje statistički značajne razlike u odnosu na demografsko porijeklo.

$$\chi^2(2)=0,141, p=0,932; p>0,05$$

χ^2 – test			
vrijednost			
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	,141	2	,932

Urbano / ruralno * vrijeđali su te

Skoro polovina svih ispitanih učenika smatra da su bili vrijeđani od strane svojih drugova u školi. Kada se pogledaju razlike u stavovima u odnosu na demografsko porijeklo, uočavamo neznatne razlike u odgovorima. Nešto malo više učenika ruralnih sredina (47,9%) izjavljuje da je bilo vrijeđano, u odnosu na učenike urbanih sredina (44,5%).

Tabela 3.7.

Krostabelarno					
			vrijeđali su te		Σ
			ne	da	
Urbano / ruralno	urbano	f	157	126	283
		% u odnosu na Urbano / ruralno	55,5%	44,5%	100,0%
	ruralno	f	124	114	238
		% u odnosu na Urbano / ruralno	52,1%	47,9%	100,0%
Σ		f	281	240	521
		% u odnosu na Urbano / ruralno	53,9%	46,1%	100,0%

Iako postoje razlike u procentu učenika koji su pretrpjeli vrijeđanje od strane svojih drugova/drugarica u školi, a u odnosu na demografsko porijeklo, navedene razlike nisu

statistički značajne. Shodno tome, možemo zaključiti da su učenici urbanih i učenici ruralnih sredina u podjednakoj mjeri pretpjeli vrijeđanje od strane svojih drugova.

$$\chi^2(1)=0,593, p=0,441; p>0,05$$

χ^2 - test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	,593	1	,441

Urbano / ruralno * tukli su te

Ukupno 7,7% ispitanih učenika tvrdi i da su ga tukli drugi učenici. U odnosu na demografsko porijeklo, neznatno veći broj učenika ruralnih sredina (8%) u odnosu na učenike urbanih sredina (7,4%) tvrdi da su pretpjeli ovaj oblik nasilja u svojoj školi.

Tabela 3.8.

Krostabelarno					
			tukli su te		Σ
			ne	da	
Urbano / ruralno	urbano	f	262	21	283
		% u odnosu na Urbano / ruralno	92,6%	7,4%	100,0%
	ruralno	f	219	19	238
		% u odnosu na Urbano / ruralno	92,0%	8,0%	100,0%
Σ		f	481	40	521
		% u odnosu na Urbano / ruralno	92,3%	7,7%	100,0%

Inferencijalnim neparametrijskim hi kvadrat testom, utvrdili smo i da navedena razlika nije statistički značajna, te shodno tome zaključujemo da i fizičko nasilje u vidu tuče, je podjednako zastupljeno između učenika urbanih i učenika ruralnih sredina.

$$\chi^2(1)=0,058, p=0,810; p>0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	,058	1	,810

Urbano / ruralno * isključivali te iz društva

Kada je upitanju isključivanje iz društva, odnosno, zastupljenost ovog oblika nasilja u zavisnosti od demografskog porijekla, u tabeli ispod primjećujemo da su učenici ruralnih i učenici urbanih sredina, također u podjednakoj mjeri bivali isključivani iz društva. Neznatno veći broj učenika urbane sredine (27,9%) je bio isključivan iz društva u odnosu na učenike ruralnih sredina (24,4%)

Tabela 3.9.

Krostabelarno					
			isključivali te iz društva		Σ
			ne	da	
Urbano / ruralno	urbano	f	204	79	283
		% u odnosu na Urbano / ruralno	72,1%	27,9%	100,0%
	ruralno	f	180	58	238
		% u odnosu na Urbano / ruralno	75,6%	24,4%	100,0%
Σ	f		384	137	521
	% u odnosu na Urbano / ruralno		73,7%	26,3%	100,0%

Slično kao i u prethodnim oblicima nasilja, ne postoji statistički značajna razlika u ovom obliku nasilja, te shodno tome tvrdimo da su učenici urbanih sredina u podjednakoj mjeri isključivani iz društva kao i učenici ruralnih sredina.

$$\chi^2(1)=0,838, p=0,360; p>0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	,838	1	,360

Urbano / ruralno * neki drugo oblik nasilja

Neki drugi oblik nasilja, osim već prethodno navedenih, pretpjelo je 20% ispitanih učenika. Uporedno gledajući, i ovaj oblik nasilja je podjednako zastupljen u odnosu na demografsko porijeklo učenika. Navedeni podaci su prikazani u tabeli ispod.

Tabela 3.9.

Krostabelarno					
			neki drugo oblik nasilja		Σ
			ne	da	
Urbano / ruralno	urbano	f	225	58	283
		% u odnosu na Urbano / ruralno	79,5%	20,5%	100,0%
	ruralno	f	192	46	238
		% u odnosu na Urbano / ruralno	80,7%	19,3%	100,0%
Σ	f		417	104	521
	% u odnosu na Urbano / ruralno		80,0%	20,0%	100,0%

Da se učestalost i drugih oblika nasilja ne razlikuje u odnosu na učenike urbanih i ruralnih sredina, dokazuje i hi kvadrat test koji ne pokazuje statistički značajne razlike u odnosu na demografsko porijeklo.

$$\chi^2(1)=0,11, p=0,74; p>0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	,110	1	,740

Urbano / ruralno * 8. U mom školskom okruženju najprisutnija vrsta nasilja je:

Pojavni oblici nasilja i stepen njihove zastupljenosti među učenicima škola urbanih i ruralnih sredina su prikazani u tabeli ispod. Na osnovu prikazanih podataka, možemo uočiti da je fizičko i verbalno nasilje zastupljenije kod učenika u ruralnim sredinama, nego kod učenika u urbanim sredinama, ali i da je nasilje na društvenim mrežama zastupljenije kod učenika u urbanim nego kod učenika u ruralnim sredinama.

Tabela 3.10.

Krostabelarno									
			8. U mom školskom okruženju najprisutnija vrsta nasilja je:						Σ
			fizičko nasilje	verbalno nasilje	socijalno	nasilje na društvenim mrežama	nema nasilja u mom okruženju	nešto drug	
Urbano / ruralno	urbano	f	50	98	31	53	48	1	281
		% u odnosu na Urbano / ruralno	17,8 %	34,9%	11,0%	18,9%	17,1%	0,4%	100,0 %
	ruralno	f	59	93	27	39	17	1	236
		% u odnosu na Urbano / ruralno	25,0 %	39,4%	11,4%	16,5%	7,2%	0,4%	100,0 %
Σ		f	109	191	58	92	65	2	517
		% u odnosu na Urbano / ruralno	21,1 %	36,9%	11,2%	17,8%	12,6%	0,4%	100,0 %

Dobivene razlike su stvarne i potvrđene su hi kvadrat testom koji se pokazao statistički značajnim. Shodno tome, možemo zaključiti da se učestalost različitih oblika nasilja u školama urbanih sredina razlikuju od učestalosti istih oblika nasilja u školama ruralnih sredina.

Fizičko i verbalno nasilje je zastupljeniji oblik nasilja u školama ruralnih sredina, dok je nasilje putem društvenih mreža češće u školama urbanih sredina.

$$\chi^2(5)=14,256, p=0,014; p<0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	14,256	5	,014

Urbano / ruralno * 9. Kako se osjećaš kad vidiš da se neko nasilnički odnosno loše ponaša nad nekom osobom?

Svjedočenje nasilničkom ponašanju može izazvati različite osjećaje kod učenika. Šta osjećaju, prikazano je u tabeli ispod. Uporednom krostabelarnom analizom odgovora u odnosu na demografsko porijeklo učenika, uočavamo neznatne i uglavnom ujednačene odgovore učenika ruralnih i učenika urbanih sredina. Detaljniji pregled odgovora na ovo pitanje, prikazan je u tabeli ispod.

Tabela 3.11.

Krostabelarno									
		9. Kako se osjećaš kad vidiš da se neko nasilnički odnosno loše ponaša nad nekom osobom?							Σ
		Prem a tome ne osjeć am gotov o ništa	Poma lo mi je žao zbog učeni ka	Žao mi je tog učenika i rado bih pomogao/pom ogla	Smiješ no mi je	Smatra m da je to zaslužio /la	Suosjeć am se jer sam i sam/sa ma bila u sličnoj situaciji		
Urba no / rural no	urba no	f	11	50	189	13	4	16	283
		% u odno su na Urba no / rural no	3,9%	17,7 %	66,8%	4,6%	1,4%	5,7%	100,0 %
	rural no	f	16	47	161	2	4	8	238
		% u odno su na Urba no / rural no	6,7%	19,7 %	67,6%	0,8%	1,7%	3,4%	100,0 %
Σ		f	27	97	350	15	8	24	521
		% u odno su na Urba no / rural no	5,2%	18,6 %	67,2%	2,9%	1,5%	4,6%	100,0 %

Hi kvadrat test ne ukazuje na statistički značajne razlike po ovom pitanju u odnosu na demografsko porijeklo. Shodno tome zaključuje da su osjećaji učenika urbanih u odnosu na

učenike ruralnih sredina uglavnom isti, kada svjedoče određenom nasilničkom činu usmjerenom prema drugoj osobi.

$\chi^2(5)=10,181, p=0,07; p>0,05.$

χ^2 – test			
		vrijednost	
		χ^2	df
		p	
Pearson χ^2		10,181	5
			,070

Urbano / ruralno * 10.Koliko često drugi učenici pokušavaju zaustaviti maltretiranje nad nekim učenicom?

Slično kao i na prethodnom pitanju, učestalost da se pokuša zaustaviti maltretiranje nad nekim učenicom je uglavnom ujednačena između učenika urbanih i učenika ruralnih sredina. Detaljnija distribucija odgovora na ovo pitanje, a u odnosu na demografsko porijeklo, prikazana je u tabeli ispod.

Tabela 3.12.

Krostabelarno								
			10.Koliko često drugi učenici pokušavaju zaustaviti maltretiranje nad nekim učenicom?					Σ
			Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek	
Urbano / ruralno	urbano	f	21	79	69	72	42	283
		% u odnosu na Urbano / ruralno	7,4%	27,9%	24,4%	25,4%	14,8%	100,0%
	ruralno	f	19	57	77	56	29	238
		% u odnosu na Urbano / ruralno	8,0%	23,9%	32,4%	23,5%	12,2%	100,0%
Σ		f	40	136	146	128	71	521
		% u odnosu na Urbano / ruralno	7,7%	26,1%	28,0%	24,6%	13,6%	100,0%

Hi kvadrat ne pokazuje na statistički značajne razlike, te shodno tome tvrdimo da se učenici urbanih i učenici ruralnih sredina ne razlikuju u odgovorima na ovo pitanje.

χ^2 – test			
vrijednost			
χ^2	df	p	
Pearson χ^2	4,625	4	,328

Urbano / ruralno * 11.Koliko često ti pokušavaš zaustaviti maltretiranje od strane drugih?

Učenici urbanih i učenici ruralnih sredina, također u podjednako mjeri pokušavaju zaustaviti maltretiranje od strane drugih. Primijećena su tek neznatna odstupanja u davanju odgovora na ovo pitanje između učenika urbanih i učenika ruralnih sredina. Detaljniji pregled distribucije odgovora, prikazan je u tabeli ispod.

Tabela 3.13.

Krostabelarno								
			11.Koliko često ti pokušavaš zaustaviti maltretiranje od strane drugih?					Σ
			Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek	
Urbano / ruralno	urbano	f	26	39	82	79	57	283
		% u odnosu na Urbano / ruralno	9,2%	13,8%	29,0%	27,9%	20,1%	100,0 %
	ruralno	f	23	29	81	75	30	238
		% u odnosu na Urbano / ruralno	9,7%	12,2%	34,0%	31,5%	12,6%	100,0 %
Σ		f	49	68	163	154	87	521
		% u odnosu na Urbano / ruralno	9,4%	13,1%	31,3%	29,6%	16,7%	100,0 %

Očekivano, neznatne razlike u odgovorima nisu statistički značajne, te shodno tome možemo zaključiti da učestalost pokušaja da se zaustavi maltretiranje od strane drugih podjednako zastupljeno kod učenika urbanih i kod učenika ruralnih sredina.

$$\chi^2(4)=6,304, p=0,178; p>0,05$$

χ^2 – test			
vrijednost		df	p
χ^2			
Pearson χ^2	6,304	4	,178

Urbano / ruralno * 12.Gdje se najčešće događa nasilje:

Nasilje se u školama dešava na različitim mjestima, a da li se mjesto dešavanja nasilja razlikuje između škola urbanih i škola ruralnih sredina, ispitali smo i krostabelarnom analizom ovog pitanja.

Iz dole prikazanih podataka, uočava se da se u školama u urbanim sredina češće nego u školama ruralnih sredina dešava nasilje u učionici dok je učitelj odsutan, kao i na putu od škole do kuće. Sa druge strane, u školama ruralnih sredina, češće nego u školama urbanih sredina, nasilje se dešava u učionici dok je učitelj prisutan, u zahodu i u sportskoj dvorani ili svlačionici. Konkretniji podaci (procenti) odgovora na ovo pitanje, prikazani su u tabeli ispod.

Tabela 3.14

Hi kvadrat test kao neparametrijski inferencijalni statistički test, pokazao je i da su navedene razlike.

Krostabelarno								
			11.Koliko često ti pokušavaš zaustaviti maltretiranje od strane drugih?					Σ
			Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek	
Urbano / ruralno	urbano	f	26	39	82	79	57	283
		% u odnosu na Urbano / ruralno	9,2%	13,8%	29,0%	27,9%	20,1%	100,0%
		ruralno	f	23	29	81	75	30
	% u odnosu na Urbano / ruralno	9,7%	12,2%	34,0%	31,5%	12,6%	100,0%	
	Σ	f	49	68	163	154	87	521
	% u odnosu na Urbano / ruralno	9,4%	13,1%	31,3%	29,6%	16,7%	100,0%	

Statički značajne na nivou od 5%. Shodno tome, možemo zaključiti da se u školama u urbanim sredinama češće nego u školama ruralnih sredina javlja nasilje u učionici dok je učitelj odsutan, kao i na putu od škole do kuće. Sa druge strane, u školama ruralnih sredina, češće nego u školama urbanih sredina, nasilje se dešava u učionici dok je učitelj još prisutan, u zahodu i u sportskoj dvorani ili svlačionici

$\chi^2(5)=13,91, p=0,016; p<0,05$

χ^2 – test			
vrijednost			
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	6,304	4	,178

Urbano / ruralno * 12.Gdje se najčešće događa nasilje:

U kojoj mjeri su učenici ruralnih sredina, a u kojoj mjeri učenici urbanih sredina bili žrtve nasilja učenika škole koju pohađaju, prikazani su u tabeli ispod.

Na osnovu prikazanih podataka, nisu uočljiva značajna odstupanja u učestalosti nasilja nad učenikom od strane nekog drugog učenika škole, između učenika ruralnih i učenika urbanih sredina.

Detaljnija distribucija odgovora na ovo pitanje, a u odnosu na demografsko porijeklo, prikazano je korstabelarno u tabeli ispod.

Tabela 3.15.

Krostabelarno									
			12. Gdje se najčešće događa nasilje:						Σ
			U učionici dok je učitelj prisutan	U učionici dok je učitelj odsutan	U zahodu	Na putu do škole i iz škole	U sportskoj dvorani ili svlačionici	negdje drugo	
Urban o/ ruraln o	urban o	f	2	140	17	99	10	15	283
		% u odnosu na Urbano / ruralno	0,7%	49,5%	6,0%	35,0%	3,5%	5,3%	100,0%
	ruraln o	f	6	96	25	80	20	11	238
		% u odnosu na Urbano / ruralno	2,5%	40,3%	10,5%	33,6%	8,4%	4,6%	100,0%
Σ		f	8	236	42	179	30	26	521
		% u odnosu na Urbano / ruralno	1,5%	45,3%	8,1%	34,4%	5,8%	5,0%	100,0%

Očekivano, ne postoje statistički značajne razlike u učestalosti nasilja nad učenicima od strane nekog drugog učenika škole, između učenika urbanih i učenika ruralnih sredina.

$$\chi^2(4)=2,366, p=0,669; p>0,05$$

χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	13,910	5	,016

Urbano / ruralno * 13.Koliko su često učenici (učenice) tvoje škole bili nasilni prema tebi?

Tabela 3.16.

Krostabelarno								
			13.Koliko su često učenici (učenice) tvoje škole bili nasilni prema tebi?					Σ
			Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek	
Urbano / ruralno	urbano	f	173	64	32	11	3	283
		% u odnosu na Urbano / ruralno	61,1%	22,6%	11,3%	3,9%	1,1%	100,0%
	ruralno	f	140	64	24	6	4	238
		% u odnosu na Urbano / ruralno	58,8%	26,9%	10,1%	2,5%	1,7%	100,0%
Σ		f	313	128	56	17	7	521
		% u odnosu na Urbano / ruralno	60,1%	24,6%	10,7%	3,3%	1,3%	100,0%

Postoje razlike na obje skale. Učenici škola u urbanim područjima češće čine nasilje, ali i bivaju žrtvama nasilja.

Skala „žrtva nasilja“ $F(1) = 5,247$, $p = 0,022$; $p < 0,05$

Skala „Počinilac nasilja“ $F(1) = 8,276$, $p = 0,004$; $p < 0,05$

χ^2 – test			
	vrijednost		
	χ^2	df	p
Pearson χ^2	2,366 ^a	4	,669

Razlike u skalama „Žrtve nasilja“ i „počinilac nasilja“

Tabela 3.17.

Deskriptivna statistika									
		N	\bar{X}	s	$\sigma\bar{x}$	CI (95%)		min.	max.
						donja granica	gornja granica		
Žrtva nasilja	urbano	283	1,4728	,47192	,02805	1,4176	1,5281	1,00	4,25
	ruralno	238	1,3853	,38561	,02500	1,3360	1,4345	1,00	3,06
	Σ	521	1,4328	,43641	,01912	1,3953	1,4704	1,00	4,25
Počinilac nasilja	urbano	283	1,5212	,75412	,04483	1,4330	1,6094	1,00	5,00
	ruralno	238	1,3561	,50580	,03279	1,2915	1,4207	1,00	5,00
	Σ	521	1,4458	,65711	,02879	1,3892	1,5023	1,00	5,00

Tabela 3.18.

ANOVA						
		SS_{tot}	df	\bar{x}^2	F	p
Žrtva nasilja	između grupa	,991	1	,991	5,247	,022
	unutar grupa	98,043	519	,189		
	Σ	99,034	520			
Počinilac nasilja	između grupa	3,524	1	3,524	8,276	,004
	unutar grupa	221,006	519	,426		
	Σ	224,531	520			

Povezanost činjena nasilja za bivanjem žrtvom nasilja

Dodatno smo željeli utvrditi i da li postoji povezanost između činjenja nasilja i postajanjem žrtve nasilja. U tu svrhu smo koristili Pearsonovu korelaciju.

Analiza pokazuje da postoji blaga, ali statistički značajna korelacija između činjena i postajanjem žrtvom nasilja. To u stvarnosti znači da što učenik čini više nasilja, više postaje i žrtva nasilja. Korelacija je dvosmjerana, što znači i da što je osoba više žrtva nasilja da više i čini nasilje.

Pearsonov r			
		Žrtva nasilja	Počinilac nasilja
Žrtva nasilja	r	1	,291**
	p		,000
	N	521	521
Počinilac nasilja	r	,291**	1
	p	,000	
	N	521	521
**. Korelacija je značajna na nivou od 1%			

2.2. Interpretacija analiza istraživanja

Indikator nasilja u našem društvu izražava se velikim brojem neprihvatljivog ponašanja učenika i različitim oblicima nasilničkog ponašanja, zbog toga je neophodno razviti strategiju sprečavanja i smanjenja nasilničkog ponašanja kod djece jer će ovakvi nezadovoljavajući rezultati nasilničkog ponašanja u velikoj mjeri donijeti vrlo negativan trend i prouzrokovati dugoročne posljedice po učeniku a tako i samo društvo. Zanemarivanje tog problema dovodi do nezdrave okoline i društva u kojem se krećemo.

Škola je ustanova koja je potencijalna za scenu na kojoj glavnu ulogu imaju nasilnici i žrtve nasilja. Škola nije samo mjesto učenja znanja, nego je učenja socijalnih i životnih vještina. Osim što nasilje predstavlja problem u školama, ono postaje problem i u društvu. Istraživanje pokazuje da su nastavnici svjesni nasilja koje se događa u njihovim učionicama, ali nisu svjesni da upravo oni moraju preuzeti aktivnu ulogu u prevenciji nasilja, da su upravo oni odgovorni za sigurnost svojih učenika i da upravo oni trebaju poduzeti sve efikasne mjere. Na osnovu dobivenih rezultata možemo zaključiti da nastavnici nisu često upućeni šta se sve dešava u učionici i kad se desi ne znaju kako reagovati. Nastavnici nasilje među učenicima najviše viđaju u školi i dvorištu škole, vjeruju da škola ima iznimno jasna pravila o nasilničkom ponašanju među učenicima. Također u velikom postotku nastavnici vjeruju da su ona iznimno jasno priopćena nastavnom osoblju i prilično jasno pripćena roditeljima, samo što se ne poštuju. Zato se pokušava prikriti problem i pustiti ga da se sam riješi i tad dolazi do eskalacije. Osim toga važno je naglasiti ono što su nastavnici istaknuli, kako je potrebno i školu odnosno nastavno osoblje naučiti da ne negira na nasilje jer negiranjem potičemo dalje širenje nasilja. Također trebalo bi raditi na podizanju javne svijesti i posljedicama vršnjačkog nasilja različitim oblicima te poslati jasnu poruku da ne toleriramo nasilje u svojim školama i među svojom djecom. Ono što je zanimljivo u izjava nastavnog osoblja je to što su pisali mislim da je uzrok ili rizik takvog ponašnja, kroz analizu njihovog odgovora se vidi da oni nisu išli do kraja ispitati i riješiti problem koji postoji (zašto se to dijete ponaša tako, kako da mu pomognem).

Kroz ovo istraživanje može se jasno vidjeti da veoma veliki broj ispitanika prepoznaje sve oblike nasilja, odgovori su bili usmjereni najviše na verbalno i fizičko nasilje. U našem društvu se ne priča dovoljno, jasno i glasno o svim oblicima nasilja, posebno u školi gdje je to tabu tema. Očigledno je da uzrok za agresivno ponašanje treba tražiti u nedovoljnoj

komunikaciji od strane roditelja i nastavnika s djecom, te u pružanju informacija o oblicima nasilja i nasilja kao društvenom problemu. Iz popunjenih upitnika i kroz analizu većinu ispitanika odgovorili su da su bili izloženi bar jednom obliku nasilja. U okolnostima objektivnih društvenih kretanja sve vodi ka sopstvenoj dezorganiziranosti što se odražava na poremećenost obiteljskih odnosa na relacijama supružnici, roditelji i djeca. Nezdravi odnosi u obitelji negativno utiču na razvoj mlade ličnosti što je uistinu prisutno posljednjih godina. Oni dolaze u školu onakvim kakvim ga je učinila, odgojila njegova porodica.

Nasilna djeca karakterizira nedostatak razumijevanja za ono što im je rečeno, sumnjičavost, opsjednutost kontroliranjem druge djece (Field, 1999.). Smatraju da će postići uspjeh pomoću svoje agresije i nisu osjetljivi na nanošenje boli i patnje. Izbor žrtve opravdavaju provokacijom od strane žrtve (Boulton i Underwood, 1991.). Slee i Rigby (1993.) utvrdili su da se počinitelji nasilja neprijateljski odnose prema drugoj djeci, manje su socijalno osjetljivi, imaju pozitivne stavove prema nasilju i skloni su agresivnosti i dominantnosti u socijalnim odnosima (Olweus i Endresen, 1998.; Craig, 1998.; Kumpulainen i sur., 1998.) Ta djeca imaju nisko samopouzdanje i samo poštovanjem, pasivne, submisivne osobe. Njihove socijalne vještine lošije su u odnosu na ostalu djecu (Rigby, 2002.; Schwartz, 2000.; Boulton i Smith, 1994.; Olweus, 1994.; Mynard i Joseph, 1997.) Osjećaju se usamljenije i manje sretne u školi te imaju manje dobrih prijatelja (Nansel i sur., 2001., 2004.). U ovom istraživanju većina učenika ne ukazuje na nedostatke ili mane svojim kolegama. Tek 12,6% učenika to čini često ili uvijek, dok većina (33,2%) to nikada ne radi, ponekada to radi 30,9% i rijetko 23,2% ispitanih učenika. Uvidom u distribuciju odgovora na ovo pitanje u odnosu na spol, primijetiti ćemo neznatne razlike u odgovorima.

Svjedoci smo da je pojava nasilništva izložena u školama i na ulicama. Situacija u društvu, kada je u pitanju nasilje nad djecom i mladima i poznavanje oblika nasilja, te znanje o tome kome prijaviti i kome se obratiti ako se zadese u takvim situacijama, naizgled je alarmantna. Jedan od mogućih odgovora na pitanja zašto se prišutkuje nasilju je nespремnost da se govori o tome, možda i strah a i neobazrivost nastavnika/razrednika da reaguje. Djeca neće govoriti u većini slučajeva a razlog je zbog reakcije starijih odnosno roditelja i nastavnika.

Intenzivno kažnjavanje od strane roditelja i restriktivne odgojne mjere pokazale su se kao čimbenik rizika za agresivno ponašanje djece već u razdoblju ranog djetinjstva (Sears i sur.; 1953.; Eron i sur., 1963., Pettit, Dodge i Brown, 1988.). U istraživanju koje je provedeno u

Italiji ispitivana je povezanost između stila roditeljstva i odnosa djece s drugim učenicima školi (Baldry i Farringtona, 1998.). Utvrđeno je da djeca koja se nasilno ponašaju imaju roditelje koji su autoritarni, skloni kažnjavanju svoje djece u odnosu na roditelje djece koji ni na koji način ne sudjeluju u nasilnom ponašanju. I kod nas u našem okruženju odnosno u razgovoru s pedagogima istraženih škola došli smo do istih podataka, odnosno da ne samo autoritaran stil odgoja već i popustljivi stil odgoja također su povezani s nasilnim ponašanjem njihove djece.

Sudjelovanje u vršnjačkom nasilju kao počinitelj ili kao dijete koje doživljava nasilje, može biti povezano s pripadnošću određenim socijalnim grupama misli se na odobravanje prijatelja koje je puno važnije nego odobravanje od strane roditelja. Nedostaci pozitivnog odraslog modela odnosno roditelja, nesigurno društvo tj. negativ utjecaj druge djece predstavlja čimbenik za nasilno ponašanje.

U ovom istraživanju moglo se vidjeti da se nasilje najčešće dešava unutar zidova škole, odnosno u učionicama u odsustvu nastavnika, što sa praktične strane na školu stavlja posebne obaveze prevencije nasilja. U većini istraživanja nasilnog ponašanja utvrđeno je da se nasilje događa na igralištima ili u drugim javnim prostorijama kao što su razredi ili hodnici, u prisutnosti druge djece (Smith i sur.;1999.). Zanimljivo je i da se učestalost nekih oblika nasilja razlikuju u zavisnosti od spola žrtve nasilja. Npr. „Dječaci su češće žrtva fizičkog nasilja, dok djevojčice češće trpe nasilje isključivanjem iz grupe“. Kada se pogledaju podaci ovog istraživanja diferencirani po spolu, uočljivo je da su dječaci (24,9%) češće u odnosu na djevojčice (16,8%) primjenjuju fizičko nasilje kao najprisutnije, ali i verbalno (dječaci = 39,2%; djevojčice =34,4%), dok djevojčice (23,8%) u većoj mjeri primjenjuju nasilje na društvenim mrežama u odnosu na dječake (12,5%), kao najprisutniji oblik nasilja.

Interesantno je i da postoji različito viđenje postojanja nasilja u zavisnosti od spola. Dječaci i djevojčice nejednako vide pojavu određene vrste nasilja, što znači da i nasilje percipiraju i definiraju na drugačiji način. Dječaci su općenito češće i počinioci i žrtve nasilja što može indicirati da nasilje nije rodno zasnovano (obično dječaci čine nasilje nad dječacima, a djevojčice nad djevojčicama). U nekim istraživanjima dječaci su više od djevojčica uključeni u vršnjačko nasilje, bez obzira o kojoj ulozi u vršnjačkom nasilju se radi (Seals iYoung,; Yang i sur., 2006.; Forero i sur., 1999.) Odnosno oni su češće počinitelji direktnih oblika nasilnog ponašanja, dok djevojčice učestalije koriste druge oblike nasilja kao nazivanje pogrđnim

imenima i socijalno isključivanje (Craig, 1998.; Crick i Bigbee, 1998.; Crick i Grotmeter, 1995.).

Često se može naći u nekim istraživanjima da je demografska sredina prediktor pojave nasilja, pa se kaže da je nasilje češće u ruralnim sredinama. U ovom slučaju to se nije pokazalo kao tačno. Kod nas su urbane i ruralne sredine skoro identične, pa je stoga teško očekivati velike razlike, osim ako se ne radi o ekstremno izoliranim ruralnim sredinama (OŠ“Fajtovci“ i OŠ“Kamengrad“ nisu). Ovdje jedino postoji razlika u oblicima nasilja, ali ne i u učestalosti nasilja u odnosu na demografsko porijeklo učenika. Uočena je razlika i u mjestu gdje se dešava nasilje. U urbanim sredinama se nasilje nešto češće dešava unutar škole nego je to slučaj ruralnih sredina, a to nije uzrokovano sredinom već veličinom škole. Ruralne škole su manje, pa je statistika pokazala da je lakše kontrolisati dešavanja unutar škole.

Postoji značajna povezanost između počinjenog i doživljenog nasilja. Djeca koja često doživljavaju nasilje, češće su i sama nasilna prema drugoj djeci. U posljednje vrijeme istraživači su se počeli baviti ispitivanjem karakteristika djece koja trpe nasilje, ali se nasilno ponašaju prema drugima. Oko polovice ispitanika koji su identificirani kao počinitelji nasilja izvještavaju da su bili i izloženi nasilju (Rigby, 2002.)

Dakle, što neko više čini nasilje, češće postaje i žrtva nasilja. Škola je ustanova koja je potencijalna za scenu na kojoj glavnu ulogu imaju nasilnici i žrtve nasilja.

2.3. Diskusija

Vršnjačko nasilje je, nažalost, pojava vrlo rasprostranjena u cijelom svijetu. Ovoj pojavi se pristupilo tek u drugoj polovini 20-tog stoljeća, veoma kasno. Skandinavske zemlje su sedamdesetih godina prve pristupile bavljenju pojave vršnjačkog nasilja u školama. U norveškom gradu Stavangeru održan je u augustu 1987. godine prvi Evropski seminar o nasilju u školi, iako u to vrijeme učesnicima nije bilo jasno šta je to vršnjačko nasilje i koje su najadekvatnije terminološke odrednice ovog pojma.

Vrste nasilja među školskom djecom uključuje niz različitih oblika nasilnog ponašanja. Jedan od najvećih doprinosa ovom području vezan je za rad autora Dana Olweusa koji je sustavno istražio prirodu, učestalost i dugotrajne posljedice nasilja među djecom u skandinavskim školama (Sesar, 2011). Postoje mnoge vrste nasilja o kojima učenici mogu biti izloženi a to su: od fizičko nasilje, verbalno, socijalno (isključivanje iz društva), seksualno te relativno najnovije elektronsko. U ovom istraživanju se najviše ističe verbalni oblik nasilja u vidu vrijeđanja, zatim nasilje na društvenim mrežama te socijalno u vidu isključivanja iz društva. Starija istraživanja pokazuju da je postotak djece žrtva školskog nasilja u većini zemalja sličan: u Australiji 17%, Engleskoj 19%, Japanu 15%, Norveškoj 14% (Olweus, 1998.). Prema Buljan Flander (2004.), u Republici Hrvatskoj svako četvrto dijete (27% ispitanih) doživljava barem jedan od oblika nasilja u školi gotovo svakodnevno. Slično je i u ovom istraživanju isključivanje iz društva kao oblik nasilja, pretrpjelo je 26,3% učenika, s tim da je znatno veći broj djevojčica (32,5%) koje su pretrpjele ovaj oblik nasilja u odnosu na dječake (20,7%). Podatak je alarmirajući, jer ukazuje da je skoro svaka treća djevojčica i skoro svaki peti dječak bio izložen isključivanju iz društva.

Nasilje u školi se smatralo neizostavnim dijelom odrastanja kako kod nas tako i u svijetu. Prema rezultatima ovog istraživanja najčešća vrsta doživljavanja nasilja među učenicima bilo je verbalno potom fizičko te socijalno nasilje. Baldray i Farrington (1999.) navode slične rezultate istraživanja u Italiji, kao i Wong i sur. (2007.), razmatrajući nalaze hongkonške studije. Pri usporedbi zastupljenosti pojedinih vrsta doživljenog nasilja između djevojčica i dječaka nije pronađena značajna razlika. Kada je u pitanju počinjeno nasilje, dječaci su češće počinili fizičko nasilje, a djevojčice verbalno. Dječaci češće provode direktno fizičko nasilje s

ciljem nanošenja fizičke boli, dok se djevojčice češće služe indirektnim oblicima nasilja, želeći nanijeti psihičku bol. Neki drugi autori također navode veću agresivnost dječaka osnovnoškolske dobi u odnosu na djevojčice, gdje rezultate istraživanja potkrepljuju i biološkim činjenicama (Bantley i Li, 1996).

Promatrajući sigurnost djece na pojedinim mjestima u školi, vidljivo je da su se djeca najmanje sigurno osjećala u učionici dok je učitelj odsutan, pred drugom djecom koja najčešće ne priskaču u pomoć žrtvi, zatim na putu do škole i iz škole, te u zahodu. Različito od mog istraživanja veliko britansko-njemačko istraživanje je istaknulo da je školsko dvorište mjesto na kojem se najčešće događa nasilje (Wolke i sur.,2001.). Ranija istraživanja su pokazala kao razlog učestalog nasilja na pojedinim mjestima u školi jeste smanjeni nadzor odraslih osoba na tim mjestima (Olweus, 1998.), ističe važnost pratećeg sustava nad djecom i dežurnog nastavnika za vrijeme odmora te naglašava izvanrednu ulogu nastavnika u rješavanju problema nasilja u školi (Olweus,1994.b). Neke škole školsko nasilje nadziru i prisutnošću dežurnih nastavnika na školskim hodnicima, a neke videonadzornim kamerama koji omogućavaju retrospektivni pregled događaja (Stevens i sur., 2001.).

Usporedbom s rezultatima drugih istraživanja procjenjuje se rizičnost školskog nasilja u školama poslijeratnih zemalja. Rad na sprječavanju školskog nasilja zahtjeva multidisciplinarni pristup i izrazitu suradnju škola, socijalne, zdravstvene te sigurnosne službe.

Imajući na umu nekoliko vrsta nasilnog ponašanja, zajednica mora uložiti posebne napore u praćenju djece koja su žrtve nasilja ili nasilnici također i primjena preventivskih programa (Kim i sur., 2005.). Preventivski programi usmjereni prema nasilju u školi može smanjiti nasilno ponašanje te njihove posljedice.

Ovo je jedno od prvih istraživanja školskog nasilja u Sanskom Mostu, pa se nadam da će njegovi rezultati skrenuti pozornost na učenike, nastavno osoblje, roditelje i obrazovno rukovodstvo na ovaj vrlo važan problem.

ZAKLJUČAK

Vršnjačko nasilje je složen fenomen ne samo sa svojim karakteristikama pojedinaca nego i odgojnim postupcima unutar obitelji, kao situacijskim čimbenicima. O nasilju među djecom govorimo kad jedan ili više učenika uzastopno i namjerno uznemiruje, napada ili ozljeđuje drugo dijete koje se ne može odbraniti. Može imati oblik prijetnji, tjelesnih ozlijeđa, odbacivanja, ruganja, zadirkivanja i ogovaranja. Najčešće se događa u školskim WC-ima, na hodnicima i u ostalim prostorijama izvan kontrole nastavnika. Može se događati i u razredu, pred drugom djecom koja najčešće ne priskoče u pomoć zbog nezainteresiranosti, straha ili nedostatka suosjećanja.

Koliko je nasilje među vršnjacima raširena pojava, najbolje pokazuju rezultati ovog istraživanja koje je provedeno u četiri osnovne škole u Sanskom Mostu, stih dvije osnovne škole pripadaju urbanom području dok su druge dvije iz ruralnog područja, na uzorku od 521 ispitanik (učenik) od VI do IX razreda te 53 ispitanika (nastavnika). Ovim istraživanjem nastojalo se ispitati u kojoj mjeri djeca znaju o nasilju i da li mogu prepoznati i razlikovati oblike nasilja.

Na osnovu prikupljenih podataka došli smo do zaključka da djeca znaju šta je to nasilje i što potvrđuje našu hipotezu, međutim postavlja se pitanje zašto ne zaustavljaju to nasilje, anketni podaci pokazuju 31,29 % da ponekad zaustavljaju, zatim, 13,05% nikad ne zaustavlja nasilje, što je zabrinjavajuće.

Rezultati su pokazali da je između 40% i 80% učenika (ovisno o vrsti nasilnog ponašanja) barem jednom doživjelo neki oblik vršnjačkog nasilja, skoro svaki učenika gotovo svakodnevno doživljava neki oblik nasilnog ponašanja. Stoga možemo reći da većina djece tokom svoga odrastanja susretne se s nekim oblikom nasilja među vršnjacima. Dječaci u odnosu na djevojčice češće doživljavaju sve oblike nasilnog ponašanja. Dječaci su žrtva fizičkog nasilja, dok djevojčice češće trpe nasilje isključivanjem iz grupe.

Zanimljiva je činjenica da djevojčice i dječaci različito doživljavaju verbalno nasilje. Djevojčice su više osjetljivije i to doživljavaju tragičnije. Ovi različiti doživljaji verbalnog nasilja se mogu upotrijebiti za dalje istraživanje prema kome postoje stvarne i psihičke osnove koje su bolnije i teško ih je dokazati. Prije se vjerovalo da je to sastavni dio odrastanja i da je to normalna pojava, međutim, danas je dokazano da takva iskustva nasilja imaju štetne

posljedice za djetetov psihički i fizički razvoj te njegovo obrazovanje. Važno je istaknuti da danas mislimo kako je nasilništvo potpuno neprihvatljivo i nije mu mjesto u školi.

Škole bi trebale poduzeti učinkovite mjere kako bi spriječile nasilništvo u obrazovno-odgojnim institucijama. Prema ovom istraživanju jedan od uvjeta i prioriteta bi trebalo da bude uvođenje edukacija u školi koja će biti vezana za problem nasilja i oblike nasilja, kako za roditelje tako i za učenike i nastavnike. Također je neophodno roditeljima ukazati na probleme s kojima se susreću njihova djeca. Razvijanje međusobne komunikacije je jedan od ključnih faktora na kojem što više treba raditi kako bi se ukazalo na problem nasilja koji je prisutan u našem društvu. Porodica je stub svega, ona odgaja i obrazuje svoje dijete zajedno s odgojnim institucijama i samo zajedničkom suradnjom škola, porodice i općenito društva mogu se postići dobri rezultati, kako bi se stvorila zdrava buduća populacija društva.

U ovom istraživanju je pokazano da se nasilništvo može znatno smanjiti, ali se ne može potpuno iskorijeniti iz škole. S obzirom na tu činjenicu moramo priznati da je najbitnije učenicima osigurati sigurno ozračje, gdje će se osjećati zaštićeno i prihvaćeno. Dokazali smo, također, da postoji značajna korelacija između činjenja nasilja i postajanjem žrtve nasilja. S obzirom da je ova korelacija dvosmjerna, dolazimo do zaključka da je nasilje začarani krug. Konkretnije „Što više činim nasilje – više sam žrtva nasilja“.

Upravo zbog navedenih analiza istraživanja i ekstremnog porasta nasilja među vršnjacima, cilj je bio i ispitati 53 nastavnika u četiri osnovne škole u Sanskom Mostu, koje rade s djecom, u kojoj mjeri provode intervencije za sprečavanje nasilja među vršnjacima. Istraživanja su pokazala da nastavnici vjeruju da se nasilje odvija jednakim intenzitetom i u školi i izvan nje. Nastavnici često razgovaraju s pedagogom ili s drugim nastavnicima o nasilju među učenicima ali s druge strane rijetko su intervenirali i sistematski pristupali rješavanju tog problema iako su svjesni da su oni odgovorni za svoje učenike. To nam dokazuje da se sistem školstva mora mijenjati na način da se stavi naglasak na posljedice koje ono ostavlja. Također bi se trebala podići svijest o zastupljenosti nasilja u školama i o mjerama koje bi se poduzele kako bi se isto spriječilo.

Ukoliko nemamo razvijene sisteme ranog upozoravanja na ove vrste nasilja i sisteme reagovanja na destrukcije koje se dešavaju ovoj populaciji, onda zasigurno možemo reći da smo generacijski propustili priliku sagledavanja uzroka i posljedica nasilnog ponašanja i bili neosvješteni u pogledu zaštite naše djece.

Važno bi bilo da se svi nivoi vlasti uključe u ovaj problem, da zajedno spriječimo ono što se već počeo biti veliki problem, također, bi trebali da se više finansijskih sredstava ulaže u sistem prevencije nasilja u školi. Zatim, ono što je jako važno znati da se ova djeca ne mogu potpuni sami suprostaviti nasilju. Na roditeljima, nastavnicima i stručnim licima u školi je da postanu osjetljivi na ovaj ozbiljan problem i ne dopustiti da nasilje bude toliko prisutno u društvu, da živi u školskim hodnicima i ostavi posljedicu na razvoj djece. Osim toga, trebalo bi raditi na podizanju javne svijesti o vršnjačkom nasilju i posljedicama vršnjačkog nasilja kroz razkičite oblike javne kampanje.

U prevenciji nasilja u školama jako bi pomoglo bolja suradnja među nastavnicima, učenicima i roditeljima. Takva saradnja pridonijela bi većoj sigurnosti djece, a dugoročno bi vodila boljoj komunikaciji i druženju među vršnjacima, odnosno novim generacijama.

PRILOZI

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU
STUDENTICA: ADMIRELA BOTONJIĆ

UPITNIK ZA UČENIKE

Pred Vama se nalazi Upitnik za učenike, kojim želimo da dobijemo odgovore o ponašanju u vašoj osnovnoj školi. Molimo Vas da odgovorite na SVA postavljena pitanja, jer su nam SVI Vaši odgovori VAŽNI.

Popunjavanje upitnika je anonimno, a koristit će samo u svrhu izrade završnog magistarskog rada.

HVALA NA SARADNJI!

Opći podaci o učeniku

/ naziv škole /

/ mjesto /

/ pol

Upitnik za učenike

1. Koliko voliš da ideš u školu?

- a) Veoma volim da idem u školu
- b) Uglavnom volim da idem u školu
- c) Uglavnom ne volim da idem u školu
- d) Uopšte ne volim da idem u školu

2. Koliko se učenici u tvom odjeljenju međusobno slažu?

- a) Podijeljeni smo u manje grupe koje s međusobno sukobljavaju
- b) Nismo složni ali se ne sukobljavamo
- c) Uglavnom smo složni

3. Koliko dobrih drugova / drugarica imaš u odjeljenju?

- a) Nemam nijednog dobrog druga/ drugaricu
- b) Imam jednog dobrog druga / drugaricu
- c) Imam više dobrih drugova/ drugarica

Navest ćemo različite načine na koje učenik može biti izložen neprijatnostima i maltretiranju ili nasilju od strane drugih učenika u školi. Kad kažemo nasilje podrazumijevamo sve slučajeve kada neko namjerno povrijedi, nanese bol ili ponizi drugog (udaranje, šamaranje, čupanje, izrugljivanje, otimanje, vrijeđanje, ismijavanje i prijetnja). Želimo da saznamo koliko su djeca prema tebi bila nasilna, odnosno namjerno izazivala neprijatnosti u toku školske godine.

4. Koliko se osjećaš sigurno u školi koju pohađaš!

- a. Nikad
- b. Rijetko
- c. Ponekad
- d. Često
- e. Uvijek

5. Ukazuješ li svojim kolegama na neke njihove nedostatke ili mane?

- a. Nikad
- b. Rijetko
- c. Ponekad
- d. Često
- e. Uvijek

6. Smatraš li da se neprihvatljivo ponašanje češće vrši nad:

- a) devojčicama
- b) dječacima
- c) podjednako

7. Da li si ti nekad bio žrtva nasilja:

- a) vrijeđali su te
- b) tukli su te
- c) isključivali su te iz društva
- d.) _____

8. U mom školskom okruženju najprisutnija vrsta nasilja je:

- a) fizičko nasilje (udaranje, čupanje, šamaranje, otimanje stvari ...)
- b) verbalno nasilje (izrugljivanje, ismijavanje, vrijeđanje, izazivanje, prijetnja....)
- c) socijalno (isključivanje iz grupa, ogovaranje...)
- d) nasilje na društvenim mrežama (internetu, mobilnim telefonom isl.)
- e) nema nasilja u mom okruženju
- f.) _____

9. Kako se osjećaš kad vidiš da se neko nasilnički odnosno loše ponaša nad nekom osobom?

- a) Prema tome ne osjećam gotovo ništa
- b) Pomalo mi je žao zbog učenika
- c) Žao mi je tog učenika i rado bih pomogao/pomogla
- d) Smiješno mi je
- e) Smatram da je to zaslužio/la
- f) Suosjećam se jer sam i sam/sama bila u sličnoj situaciji

10. Koliko često drugi učenici pokušavaju zaustaviti maltretiranje nad nekim učenikom?

- a) Nikad
- b) Rijetko
- c) Ponekad
- d) Često
- e) Uvijek

11. Koliko često ti pokušavaš zaustaviti maltretiranje od strane drugih?

- a) Nikad
- b) Rijetko
- c) Ponekad
- d) Često
- e) Uvijek

12. Gdje se najčešće događa nasilje:

- a) U učionici dok je učitelj prisutan
- b) U učionici dok je učitelj odsutan
- c) U zahodu
- d) Na putu do škole i iz škole
- e) U sportskoj dvorani ili svlačionici
- f) _____

13. Koliko su često učenici (učenice) tvoje škole bili nasilni prema tebi?

- a) Nikad
- b) Rijetko
- c) Ponekad
- d) Često
- e) Uvijek

Dragi učenici pažljivo pročitajte tvrdnje i označite znakom X ispod stavki (Nikad, Rijetko, Ponekad, Često, Uvijek) koje se najviše odnose na vas:

Tvrdnja	Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek
Drugi mi govore ružne riječi					
Drugi objavljuju moje privatne slike na internetu					
Prijete mi da će mi nešto ružno napraviti					
Drugima govore ružno o meni					
Neko me je udario ili gurnuo					
Neko me je ozlijedio					
Isključivali su me iz igre					
Ne obraćaju pažnju na mene					
Neko je namjerno izgubio ili uništio moje stvari					
Neko me je jako istukao					
Neko je tražio moj novac na silu					
Neko je pokušao da me zastraši					
Neko je naveo/la drugove iz razreda da se udruže protiv mene					
Neko je pokušao da me navede da povrijedim drugo dijete iz škole					
Neko od školskih drugara me					

je ismijavao					
Djeca me izbjegavaju					
Neko od vršnjaka mi je pokazivao slike i klipove neprimjerenog sadržaja					
Djeca me prisiljavaju da im činim neke usluge					

Tvrdnja	Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek
Ismijavam one koji su smiješni					
Volim da izblamiram pred svima one koji me nerviraju					
Guram djecu koja su slabija od mene na velikom odmoru					
Zadirujem drugove zbog njihovih nedostataka ili mana					

HVALA NA PAŽNJI!

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU
STUDENTICA: ADMIRELA BOTONJIĆ

UPITNIK ZA NASTAVNIKE

Pred Vama se nalazi Upitnik za nastavnike, kojim želimo da dobijemo odgovore o ponašanju učenika u vašoj osnovnoj školi. Molimo Vas da odgovorite na SVA postavljena pitanja, jer su nam SVI Vaši odgovori VAŽNI.

Popunjavanje upitnika je anonimno, a koristit će samo u svrhu izrade završnog magistarskog rada.

Molimo Vas da zaokružite znak X pored oblika nasilnog ponašanja koje ste primjetili ili o kojima ste čuli u posljednjih godina.

HVALA NA SARADNJI!

/ naziv škole /

/ mjesto /

/ pol /

1. Da li smatrate da se u školi kojoj radite vrši nasilje u nekom obliku?

2. Koje su to najčešće vrste nasilja u školi u kojoj predajete?

3. Da li je nasilje češće nad:

a.) Djevojčicama

b.) Dječacima

c.) Podjednako

4. Koji su glavni uzroci povećanog nasilja među učenicima?

5. Smatrate li da su mediji ti koji velikim djelom utiču na ponašanje učenika (različite emocije, agresivni filmovi, internet i sl.)?

6. Ko sve čini nasilje, da li se ono odvija između djece ili ima slučajeva u kojima odrasli vrše nasilje?

7. Koja su to rizična mjesta na kojima se nasilje odvija?

8. Postoji li fizička i tehnička bezbjednosti ustanove: ograda, osvjetljenje, dežurstva, obezbjeđenje, video nadzor“

9. Da li su djeci u ustanovama i okruženjima lake dostupni duhan, alkohol ili neke druge opojne supstanice?

10. Ima li u neposrednoj blizini različitih mjesta za okupljanje kao što su kafići, kladionice, napuštene zgrade i sl.?

11. Šta mislite koji bi postupci bili najefikasniji u borbi protiv nasilnog ponašanja učenika u školi:

- a.) Bolja saradnja nastavnika i roditelja
- b.) Bolja saradnja nastavnika i učenika
- c.) Kreativne radionice za učenike
- d.) Interesantne vannastavne aktivnosti
- e.) Nastava koja motiviše i zanimljive metode nastave

12. Koju vrstu problema nastavnici imaju sa učenicima koji se nasilno ponašaju?

13. Kako saradujete sa policijom ili sa radnicima za obezbjeđenje?

14. Da li ste ove školske godine razredni starješine?

- a.) DA
- b.) NE

Ukoliko ste odgovorili na da, molimo Vas da napišete da li u vašem odjeljenju ima djece koja vrše nasilje ili su bili žrtve nasilja?

15. Koliko godina ukupno radite u školi?

- a.) 1
- b.) 2-4
- c.) 5-8
- d.) 8 -10 i više

16. Koji su oblici nasilnog ponašanja kod učenika javljaju u školi u kojoj predajete?

HVALA NA SARADNJI !

LITERATURA

1. Dejanović, V., Korać, N., Rosandić, R., Vranješević, J. i dr. (2003): Sada znam, zato mogu, Centar za prava deteta, Beograd
2. Dorić, A., Dorić Š., (2009), Identifikovanje i suzbijanje nepoželjnih obrazaca ponašanja osnovnoškolske djece >>Didaktički putokazi>>, Godina XIV, br.49
3. Grupa autora (2004). Nasilje među djecom, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba
4. Hukić, S., Ivaković, M., Vršnjačko nasilje u osnovnim školama, Udruženje Vesta, Tuzla,
5. Kovač, Cerović, T., Rosandić, R., Popadić, D. (1995). Učionica dobre volje. Grupa Most.
6. Popadić, D.,(2009), Nasilje u školama, Institut za Psihologiju, Beograd
7. Radunić, R., (2009,) Nasilje u školama Institut za psihologiju, Beograd
8. Trbonja, M., (2010), Nasilje nad djecom putem interneta, >>Didaktički putokazi >>, Godina XVI, br. 57
9. Trikić, Z., Koruga, D. (2003). Vršnjačka medijacija – od svađe slađe. Kancelarija nemačke agencije za tehničku saradnju – GTZ
10. Unicef, Ured za Hrvatsku (2005). Kako zaustaviti bullying – Priručnik za roditelje; Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba (2004). Nasilje nad djecom
11. Vasta, R., Haith, M.M., Miller, S.A. (1998). Dječija psihologija. Naklada Slap. Zagreb
12. Vučković-Šahović, N. (2001): Prava deteta i konvencija o pravima deteta, Jugoslovenski centar za prava deteta, Beograd. –
13. Vučković-Šahović, N., Vranješević, J., Dejanović, V. (1999): Kako do šargarepe, Jugoslovenski centar za prava deteta, Beograd. –

14. Vidović, S. Radovanović, M. I drugi (2006): Vršnjačkamedijacija – od svađe slađe-
priručnik za voditelje radionica iz oblasti obrazovanja za veštine medijacije – GTZ,
Beograd
15. Žunić-Cicvarić J., Cicvarić R., (2009), Nasilje u školi, Užički centar za prava deteta,
Užice
16. Bilić V, Buljan Flander G. Hrpka H, Nasilje nad djecom i među djecom; nasilje među
vršnjacima. Naklada Slap, Zagreb, Listipad 2012.
17. Olweus, D. (1998). Nasilje među vršnjacima u školi. Zagreb: Školska knjiga,
18. Vuković, A, Milašin A, Buljubašić Kuzmanović V. Učestalost vršnjačkog nasilja
osvećivanje kao nasilne strategije sučeljavanja među učenicima osnovne škole: Život
i škole, 22(55);78-96.
19. Dr.sc.Dubravka Maleš, red.prof. Barbara Kušević, znanstvena novakinja, Nova
paradigma obiteljskog odgoja, Filozoski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
20. Shaw R., Wood S. (2009). Epidemija popustljivog odgoja: zašto su djeca nevesela,
nezadovoljna, sebična te kako im pomoći. Zagreb: V.B.Z.
21. Ivančević M., m., Stančić D. (2009). Razmažena generacija. Zagreb:
22. Durrant J. (2007). Pozitivna disciplina: šta je to i kako je provoditi;
<http://resourcecentre.savethechildren.se/sites/default/files/documents/6219.ppdf>
23. Juul J. i Helle J. (2010). Od poslušnosti do odgovornosti: koncepcija u pedagoškim
odnosima, Zagreb, Naklada Pelago:
24. Zečević I. (2010). Program prevencije nasilja u školi;
<http://portal.skola.ba/star/LinkClick.aspx?fileticket=XicBJUYfsjM%3D&tabid=204>

25. Flader B. I sar. (2007). Pojava nasilja među djecom s obrzirom na spol, dob i prihvaćenost/odbačenost u školi, Društvene istraživanja, br.1-2, str. 157-174.
26. Sesar K. (2011). Obilježja vršnjačkog nasilja, Ljetopis socijalnog rada, vol. 18, br. 3, str. 497-526
27. Nasilje u školi,
<http://nubl.org/wp-content/uploads/2014/12/Milomir-V.-MARTI%C4%86-NASILJE->